

Българин

БРОЙ 5-6 | 2018 ЦЕНА – 60 КЧ

Преводачът Давид Бернщайн

Трима български студенти – защитници на „Прахката пролет“

170 г. от рождението на Христо Ботев

Художникът Добри Добрев

Ицко Финци – един необозрим талант

14-та Световна среща на българските медии

Градините на Кромержиж

Вокално-танцова група „Орфей“ на Международния фестивал „Фолклорна мозайка“, юни 2018 г.

Пред паметника на Кирил и Методий в Микулчице, май 2018 г.

Предучилищната група на БНУ „Възраждане“, май 2018 г.

Среща със сънародници от Варна на Международния фестивал „Фолклорна мозайка“, юни 2018 г.

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Българска Коледа в Дома на националните малцинства в Прага, 16.12.2018 г.

Скъпи читатели,

В навечерието сме на новата 2019 г. Отново ни завладява коледният дух и сякаш ставаме по-великодушни и сияещи. Коледните и новогодишни светещи украси ни озаряват и ни карат да загърбим дребнотемиято. Интриги, сплетни, конфликти, интелектуални и материални кражби престават да ни интересуват. Подминаваме злите и злобни хора. Отваряме се за светли и хубави емоции и преживявания. В такива празнични моменти най-често се обръщаме към изкуството, за да се докоснем до силния емоционален и духовен заряд, който то ни носи. Тази година сдружение „Възраждане“ отново събра в Суковата зала на Рудолфинума почитатели на класическата музика от различни възрасти и народност на традиционния Коледен концерт, който стопли сърцата на слушатели и изпълнители. Коледните тържества в Българското неделно училище „Възраждане“ и в БСУ „Д-р П. Берон“, изпълнени с песни, танци и стихове, донесоха много радостни емоции на ученици, родители и учители. Българска народна музика звучеше не само на коледните тържества в Прага, но и на ежегодния семинар на танцов

ансамбъл „Пирин“ в Бърно. В света на бароковата музика ни пренесе концертът на Силвия Георгиева в Юбилейната синагога в Прага. Две български изложби – „Разходка на зимните мисли“ и „Домът на светлината“, организирани от сдружение „Възраждане“, красяха Дома на националните общности през ноември и декември.

Имахме и срещи, свързани с тежки моменти от историческата 1968 г. Повод за гордост беше тържествената церемония в Сената на Чехия, на която бяха наградени трима българи – Александър Димитров, Едуард Генев (посмъртно) и Валентин Радев (посмъртно) – за приносим в борбата за свобода и демокрация. Незабравима ще остане срещата с единствения жив от тях – Александър Димитров, която сдружение „Възраждане“ организира през ноември в Дома на националните общности в Прага.

Голям интерес предизвика гостуването на писателя Георги Господинов в Прага по повод издаването на чешкия превод на „Физика на тъгата“. С младия и талантлив преводач на книгата Давид Бернщайн разговаря Десислава Вилимовска. В Кърджали, Пловдив и София с голям успех беше представена книгата на

Бианка Белова „Езерото“ в превод на Васил Самоковлиев. Традиционно отбелязваме годишнините на бележити българи – на великия поет и революционер Христо Ботев, на художника Добри Добрев, за който Чехия беше второ Отечество, на големия български композитор Марин Големинов и на незаслужено забравения юрист и дипломат проф. Стефан Баламезов. За литературното си пътешествие до Острава ни разказва Красимир Проданов, Сирма Зидаро-Коунова ни пренася в красивите градини на Кромержиж, където я чака сюрприз, а Петя Константинова ни разхожда из исландските земи. До необозримия талант на Ицко Финци се докосваме благодарение на Златна Костова. Разглеждаме излезлите през тази година нови и интересни български книги с Красимир Проданов... „Животът в нашата къща беше смислен“, пише Бойка Асимова в спомениите си за Коледа в разказа „Божик“. Пожелавам на всички вас един наистина смислен и изпълнен с много светлина живот през новата 2019 г.! Пазете разпалено духовното огнище, за да има винаги светлина дори и в мрака!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 14

Изложба на Петя Константинова / Пътуващият град и други истории / Среща с Александър Димитров / „Домът на светлината“ / Музика, която ражда празник / Магията на Венеция / Есенен семинар и концерт на сдружение „Пирин“ / Светът на музиката – един свят / Национална седмица на четенето / Дядо Коледа дойде в Прага / Посланик Лъчезар Петков / Коледа – вълшебство и очарование

Накратко 15

Годишнини 16 - 30

Христо Ботев / Тримата студенти, които измиха срама на България / Александър Димитров и „Прахката пролет“ / Трима българи – носители на наградата за свобода, демокрация и човешки права в Чехия / „Чехословакия и националните малцинства“ / Проф. Стефан Баламезов / Художникът Добри Добрев

Българо-чешки връзки 31 - 37

Българска премиера на „Езерото“ на Бианка Белова / Преводачът Давид Бернщайн / Премиера на „Физика на тъгата“ / Чешката следа изследва студентски конкурс / Очи, с които да видиш Острава

Култура и традиции 38 - 51

14-та Световна среща на българските медии / Божик / Сурвата / Мъжко може да / 110 г. от рождението на Марин Големинов / Ицко Финци – един необозрим талант / Петра Керкенецова: Текстилет е моята слабост / Книгите на 2018-а

Пътешествия и разходки 52 - 57

Един ден в историческите градини на Кромержиж / Из исландските земи

Интересно 58 - 59

Завръщането

1001 билки и рецепти 60 - 61

Обърната баница

Петя Константинова нарисова усмивка по лицата ни

Смутена и елегантна – така посрещаше пражките си гости художничката ни. Изложбата ѝ в Дома на националните малцинства на 1 ноември в Прага накара и нас да се размечтаем

Петя Константинова

Откриването беше мило и сърдечно

Говорихме си за това коя е Петя, за успехите ѝ досега, имаше и музика... Най-много обаче бяха прегръдките. Почти всички – с участието на самата Петя.

„Разходка на зимните мисли“, както се казваше самата изложба, събра картини, които ни карат да се чувстваме някак тъжни, но въпреки това обичани. Всичко, с което Петя изпълни арт галерията на Дома на малцинствата, беше топло и сърдечно. С нейните мотиви – котки, тук-там дяволити погледи, но също ангели, есенни листа, които се превръщат в снежинки...

Изложбата откри от името на Сдружение „Възраждане“ госпожа Мария Захаријева. И с това сложи началото на Дните на българската култура, организирани за 14 поредна година от сдружение „Възраждане“ в чешката столица.

Сред гостите пък беше Росен Генчев от Българското посолство, придружен от съпругата си, приятели на Петя, преводач от български, преводач от чешки, историчка от БАН... просто хора всякакви, които заживяха в този необикновен сюжет

и пунаха също и своите мисли на разходка.

Ето нещо от визитката, която подготвихме за Петя

Живее от три години в Прага и обича да дарява емоции. Вместо забързан ритъм предлага усмивка. Даже я провокира с картините си. Любимите ѝ неща – малките жестове, милите думи, хубавото време, цъфналите клони, ароматът на липа...

От всичко може да направи картина

Доказателство е предишният ангажимент на Петя. Художничката ни получи лична покана да се включи в създаването на арт хотел в далечна Исландия. Една от стаите там ще носи

Петя се превърна в хит. Тя по традицията рисува необикновени месеци и създава календари вече седем години. И те доказано се превръщат в най-бързата рецепта да се усмихнеш.

Продължаваме с Петя и догодина

Може би следите рисуваните ѝ рецепти в сп. „Българи“, но сега е моментът пак да ви обърнем внимание върху тях. В този брой е повече от специална – за истинска българска баница. Догодина ни очакват нови вкусни предложения, нарисувани от Петя Константинова. От тях пък ще се роди книга-албум, но нека оставим нещата да се развиват сами... а като дойде времето, пак ще се върнем към Петя.

Откриване на изложбата

изцяло нейния почерк. Докато четете тези редове пък тече следващата ѝ изложба – вече в Пловдив, където тя е оставила много приятели и мечти.

Календарът се превърна в хит

А пражката изложба накара много българи, също и чехи, англоговорящи, даже един индиец да си помечтаят за нейното настроение и нейните зимни мисли. Така календарът на

И накрая, благодарим на всички, които помогнаха изложбата на нашата художничка да стане реалност. Благодарим специално и на Михаел Форц, който ни посвири. Дано и 2019-а ни събират такива прекрасни събития!

Изложбата „Разходка на зимните мисли“ в една картина събра Краси Проданов

Пътуващият град и други истории

Петя Константинова гостува на Българското неделно училище в Прага

На 4.11.2018 г., броени дни след като в Дома на националните малцинства в Прага беше открита изложбата ѝ „Разходка на зимните мисли“, художничката Петя Константинова гостува на децата от Българското неделно училище „Възраждане“. В галерията на Дома, сред прекрасните и пълни с цветове картини на Петя, десетки любопитни очички очакваха художничката. Някои от учениците с вълнение ѝ показаха картините, които сами бяха нарисували, а в тетрадките на други вместо автограф заживяха своя приказен живот няколко симпатични котета. Котките присъстват в много от картините на Петя неслучайно – самата тя споделя живота си с две мяукащи създания, които дори и помагат при рисуването. Децата нямаха търпение да се запознаят с Петя Константинова и да разберат какви истории се крият зад нейните картини. Разговорът тръгна непринудено, а любовта към рисуването се оказа споделена. Петя разказа на децата колко вълнуващо е да си художник, да пътуваш и да претворяваш това, което виждаш, и това, което си представяш, в образ. Поговориха си за рисуването, за цветовете, за

П. Константинова гостува на децата от БНУ „Възраждане“

домашните любимци и дори за разликата в архитектурата на българските и чешките сгради. Децата научиха историята на един град, който си седял на брега на морето, а пък много му се искало да пътува и един ден се качил на кораб и се отправил на пътешествие в морето заедно с котката, заспала на покрива на една от къщите му. Не вярват, че такъв град съществува? Има го, разбира се, и той грее с ярките си цветове в една от картините на Петя Константинова. И много други такива истории разказа Петя на децата – за господин Ноември, който обича да слуша музика, да пие чай и да чете, за

момичето, което си купува семена за цветя, без да знае какво ще поникне от тях... Историите се нижеха с лекота, а децата бяха заплениени от сладкостта на художничката, която умее да рисува картини не само с четка, но и с думи. И така от дума на дума се роди и идеята за собствен художнически конкурс и темата му – децата да нарисуват Баба Коледа. Сигурни сме, че рисунките ще са пълни с цветове и фантазия и нямаме търпение да поканим П. Константинова отново, за да ѝ ги покажем.

Д-р Десислава Вилимовска

Среща с Александър Димитров

На 13 ноември в Дома на националните общности в Прага се проведе среща с Александър Димитров – един от тримата студенти, опълчили се срещу инвазията на страните от Варшавския договор по време на „Пражката пролет“. Тя бе организирана от сдружение „Възраждане“ във връзка с 50-годишнината от знаковата за чехите и словаците 1968 г. Александър Димитров беше в Прага по повод удостояването му с Награда за действия в защита на принципите на демокрацията, свободата и човешките права, която връчва Институтът за изследване на тоталитарните режими в Чехия. Представители на българската общност в Прага имаха възможност да се срещнат лично с бившия студент по история от Софийския университет –

Александър Димитров

единственият останал жив от тримата студенти – Едуард Генев, Валентин Радев и Александър Димитров, дръзнали да се противопоставят на инвазията през 1968 г. Александър Димитров разказа интересни подробности относно разпространението на собственоръчно изработените позиви от тримата съмишленици срещу инвазията в Че-

хословакия, за последвалите разпити, както и за осъждането и изпращането на тримата в затвора. Нелека е по-нататъшната съдба на Александър Димитров. Той е изселен принудително и успява да завърши едва след 1989 г. Но още по-тежка е съдбата на колежата му Едуард Генев, който е интерниран, а след това и експулсиран от България. (Подробна информация публикуваме на стр. 18-25).

„Ние не сме герои, а хора, които изпълниха гражданския си дълг“, заяви Александър Димитров по време на срещата. Той подари на сдружение „Възраждане“ книгата „Историческата истина за България“, написана от него и от Ангел Николов, с пожелание да пазим крепкия български дух.

Мария Захариева

Изложбата „Домът на светлината“ на Бела Бенова гостува в Прага

На 2 декември в Дома на националните общности в Прага беше представена изложбата „Домът на светлината“ на Бела Бенова. Тази пътуваща изложба за първи път намери пристан извън България в рамките на 14-то издание на Дните на българската култура, организирани от сдружение „Възраждане“.

Б. Бенова разказва историята на морските фарове

Фарът на нос Шабла

Експозицията включва близо 90 цветни фотографии на фарове от Румъния, Турция, Гърция, Хърватия, Черна гора, Словения, Италия, Испания, Португалия, Малта, Египет, Франция и презморските ѝ територии, Карибските острови, Доминиканската република, Мексико, Бразилия, Великобритания, Ирландия и скандинавските страни. Авторката на изложбата Бела Бенова е пътешественик, писател, фотограф. Родена е във Варна, завършила е Френската гимназия и Техническия университет в София, следвала е във Франция. Автор е на книгите „По пътя на пулсиращата светлина“, „Врати“ и „Гостенка в миналото“. Нейната страст към фаровете я води по крайбрежията на много държави в Европа, Африка, Централна и Южна Америка. Бела е пътешествала по целия свят с велосипеди, лодки и кораби, за да достигне до тези привличащи я със своята пулсираща ритмичност пътеводни съоръжения. „Идеята ми хрумна, когато един юнски ден лежах на тревата и си представях фара на моя роден град Варна. Тогава реших да обиколя с велосипед всички наши фарове и да ги заснема“, сподели Бела. Но се оказва, че начинанието ѝ не е лесно осъществимо, защото в редица държави, като България на-

пример, фаровете са военни обекти и се изисква специално разрешение за посещението им. Един от любимите фарове на Бела е този в Шабла не само защото е на около 250 г., а и защото на това специално място се прегръщат морето и планината. Той е най-високият български фар и най-старият автентичен действащ фар в Черноморско-Средиземноморския басейн. В някои европейски страни обаче фаровете са туристическа атракция, в други са превърнати в музеи и достъпът до тях е улеснен. Бела познава добре фаровете във Ве-

ликобритания и Ирландия – посетила е 50 от тях. Разказва, че в Карибския басейн снимането на фаровете не е проблемно. Особени вълнуващи са срещите ѝ с фаропазачите: „Можеш да познаеш пазача на фара по това, че очите му светят с уют, сигурност и с непрекословността на факта, че на него може да се разчита. Точно като на фар“. Фаровете са пътеводните звезди на Бела. Дали всеки от нас е успял да намери своята?

Мария Захариева

Фарът на остров Света Анастасия

Музика, която ражда празник

Само така може да опишем енергията, която струеше в една от декемврийските вечери от Суковата зала на Рудолфинума

Коледният концерт е вече традиция

Организиран от Сдружение „Възраждане“, той се превръща в прекрасна точка на годината – и заслужен подарък за всички, които са влагали усилията си дванайсет месеца в добри идеи и инициативи. Всеизвестно е, че музиката облагородява. Дава ни възможност да общуваме и да скъсим дистанцията помежду си. Просто да сме хора.

Програмата наистина изпълни сърцата

Вечерта започна дъждовно – и мрачно, точно както е нормално за декември... Само дето тъматата навън заменихме за светлините на великолепия пражки Рудолфинум. Още на входа на Суковата зала всеки от

Светлана Янова и Игор Ян

Дана Коклес

20. Изобщо няма да е честно да отличим едно или няколко от тях. Защото съвкупността даде великолепието на Коледния концерт. Просто вечер, прекарана сред приятели. В компанията на шедьоври. И точно поради това изключителна...

На сцената излязоха девет изпълнители

Впечатли ни и гласът на Игор Ян, и елегантността на Дана Коклес, също майсторството, с което свири Михаел Форщ. Истинско удоволствие ни достави прецизността на Павол Праженица, също виртуозността на Павел Ворачек. Към всичко това добавяме радостта от изпълненията на Константин Ян, Михаела Займи, Клара Зайкова и разбира се, Светлана Янова... дано не изпускате някого!

Поканихме и ангелите в залата

Със сигурност се отзоваха – и как да е другояче, след като сред изпълнените творби беше например *Panis Angelicus*. Произведението на композитора Сезар Франк е създадено по химн, написан от самия Тома Аквински, и се отличава със своята

сакралност.

Иначе музикалните сюжети ту се протягаха до небето, ту ни подкачаха закачливо, че и градусът на настроението да се вдигне. Чухме например *Ideale* на италианския композитор Тости – безспорен майстор на прекрасни канцонети; също приказната Ария на Русалка от едноименната опера на Дворжак. Смълчахме се пред енергията, която бликаше от Концерт за цигулка №3 на Моцарт и Унгарска рапсодия на Лист.

Чудото наистина стана

Защото си тръгнахме от Коледния концерт с пълни сърца – докоснати сякаш от Коледния дух... А на следващия ден над Прага загрехвърчаха снежинки, големи и бавни, които да ловиш и с пълно сърце да благодариш, че си отива още една година, в която си обичал, помагал, прегръщал или просто живял... Все неща, за които музиката ни напомня, че са истински, когато ги вършим с любов.

За Коледния концерт на сдружение „Възраждане“ разказа Красимир Проданов

зрителите получаваше и програмата с изпълненията, които предстояха. Честно казано, дори само като гледахме реда на музикантите, ни завладяваше удоволствие...

Моцарт, Шуман и Дворжак винаги са празник

Изпълненията бяха общо повече от

Магията на Венеция

Танцов ансамбъл „Пирин“ във Венеция

Романтици от цял свят идват тук, за да открият себе си. Да настигнат душата си. Да чуят сърцето си. Град на влюбените, на сватбените пътешествия и на самотните души. Пропит с носталгия, с копнеж, със сладострастие. Заставаш на някой от мостовете вечер, слънцето се оглежда във водата, гондолите безшумно се плъзгат по каналите... Чувстваш се пренесен в друг свят. Изгубваш се из тесните улички, а въздухът е пропит с усещане за преходност. Вдъхновени и ние – танцьорите от ансамбъл „Пирин“, Бърно с удоволствие приехме поканата на „Милениум Денс“ да участваме в Международния фестивал на музикалното и танцово изкуство „Магията на Венеция“.

Фестивалът се проведе в три дни на три различни сцени в Йезоло и Лидо ди Йезоло във Венеция, Италия. Организацията на цялото събитие беше на добро ниво и всички участници имахме възможност не само да се представим на подиума, но и да разгледаме забележителности и да се опознаем.

Този фестивал дава възможност на деца и възрастни да популяризират музикалното и танцовото изкуство на различни държави пред ентузиастичната публика. А тя навсякъде беше много емоционална и подкрепяща. Присъстващите се любуваха на пъстрите ни носии и ни спираха за поздравления и снимки. Последната вечер се проведе гала концертът и награждаването на

участниците във фестивала. Всички получихме грамоти и лични поздравления от организатора на събитието и заместник-кмета на Йезоло.

Венеция е наистина едно от най-очарователните и най-невероятните творения на човешката ръка. Това се убедихме лично, а снимките сами говорят за себе си. В списъка със забележителностите, които искахме да посетим, бяха три от най-известните острова от Венецианската Лагуна – Мурано, Бурано и Торчело. Трите острова са много близо един до друг и се намират североизточно от стария град Венеция в Северна Италия. До тях

пътувахме с лодка.

Мурано е известен със стъklarското си изкуство. Бурано пък е прочут с къщите си, боядисани в ярки цветове и с местната занаятчийска изработка на буранска дантела. В Торчело има интересна мозайка от Византийско време и легендарният Мост на Дявола.

В един от дните ни остана малко време да отпочинем на плажа, където за наш късмет имахме удоволствието да гледаме на живо атрактивно авиационно шоу на италиански военни изстребители.

И понеже четири дни не ни стигнаха да се насладим изцяло на италианските блаженства, удължихме нашата екскурзия с още четири денонощия и изцяло се отдадохме на планината и красивата природа в Ауронцо ди Кадоре. Община Auronzo di Cadore включва планинската група на Tre Cime di Lavaredo (Трите върха на Лаваредо), които са може би най-известната планинска група в Алпите.

Нашето приключение Италия завърши и очакваме с нетърпение следващото. Бяхме омаяни не само от Венеция, но и от цяла Италия.

Кристина Сидерова

В града на влюбените

Традиционен есенен семинар и концерт на сдружение „Пирин“

Отново е есен и отново се събрахме, за да танцуваме заедно. Традиционно всяка година сдружение за народни танци „Пирин“ организира семинар за български народни танци в Бърно. На 20 октомври в 10:05 в културен дом „Рубин“ прозвучаха ритмите на правото хоро.

На събитието дойдоха много чехи, които искаха да научат повече за България, приятели и колеги на танцьорите от Пирин, хора от различни националности с интерес към непознатото. С радост видяхме познати лица от изминалите семинари, които за поредна година участват и с нетърпение чакат началото на семинара, за да си припомнят стъпките на хората. Ръководителят на „Пирин“ Георги Георгиев започна с най-популярните български хора – право, дайчово, пайдушко, еленино. С напредване на деня и стъпките се усложниха. Научихме варненско хоро, тракийска ръченица, опас. Всички етнографски региони бяха застъпени, къде с по-бързи, къде с по-бавни ритми и лирични мелодии. Срещата с България продължи и на организирания обяд. Танцьорите от „Пирин“ и техните приятели бяха сготвили традиционни български ястия – бобена чорба, сарми, кюфтета, мусака, таратор, баклава и много други вкусоти. Не липсваше и шопска салата.

Няколко часа след края на семинара започна подготовката за вечерния концерт. Залата се изпълни отново с публика. Пристигнаха танцьорите от Виена (Австрия), Бяла (България), хористите от Прага (Чехия) и най-малките участници в концерта, децата от неделното българско училище в Бърно (Чехия). Започна генералната репетиция на голямата сцена в културния дом. Пригответе-нията продължиха чак до началото на концерта, когато водещите ни приветстваха на български и чешки език. Беше сложено началото на едно от най-любимите и мащабни събития в Бърно – събитие, което събира хора от различни възрасти и професии, но с обща любов към

„Пирин“ във вихъра на танца

народните танци и България. Тази година гостуваха „Пендари“ от Виена, които изпълниха две сюити с такава динамика и професионализъм, че публиката остана омагьосана и дълго време ги аплодира. Залата утихна, когато на сцената се качиха децата от неделното българско училище в Бърно. Заслушани в техните тихи гласчета, си припомняхме стихчета и песнички, които ние самите сме рецитирали и пели като деца.

На свой ред „Фламинго“ от град Бяла ни заля със своята феерия в червено, изпълни сцената с енергия и

усмивки и ни показа духа на младите българи от Бяла.

В залата прозвучаха и песни, прославили България в цял свят – „Полегнала е Тодора“, „Я изгрей слънце“, „Драгана и славей“ в изпълнение на хор „Гласове от България“, Прага с ръководител Р. Костова.

Край на официалната програма сложи домакинът на събитието състав „Пирин“, Бърно. Мъжете този път превзеха публиката с прекрасните си костюми и тежки стъпки, а жените с леките си движения и подвиквания. Най-забавната и уморителна част от програмата започна с музиката на оркестър „Тунджа“. Младите музиканти свиреха неуморно през цялата вечер. Докато те редяха бързи и бавни мелодии, започна истинско надиграване между танцовите състави, а гостите се присъединяваха ту към едните, ту към другите, опитвайки се да разучат стъпките.

Семинарът, организиран от сдружение „Пирин“, с годините се е превърнал в събитие, което събира на сцената различни състави от цяла Европа и показва, че българската народна музика продължава да вълнува хората и да им носи много радост.

До нови срещи, „Пирине“, и се надяваме догодина отново да се съберем и да потанцуваме заедно.

Семинарът привлича ежегодно малки и големи танцьори

Ася Гюрова

Светът на музиката – един свят

Силвия Георгиева

За пореден път – пети през годините – Българската културно-просветна организация „Св. св. Кирил и Методий“ в Прага организира концерт в Юбилейната синагога на Прага. Концертът на 6.11.2018 г. бе под егидата на Посланика на Република България Н. Пр. г-н Лъчезар Петков и с подкрепата на Дома на националните малцинства и Пражкото кметство. Всеки, който е имал възможност да се запознае по-добре с Прага, знае, че най-известните й паметници са от епохата на Готиката, но истинската й магия се крие в стила на Барока. Той до днес „ни говори“ чрез монументалните пражки палати, чрез пъстроразцветните къщи с елегантни фасади и богато украсените интериори на пражките катедрали. Барокът е епоха на монументалността и експресивността, които се преплитат в една

дълбока, публично преживявана набожност. Освен „безмълвния език“ на архитектурата обаче съществува и още един начин, който ни позволява да се докоснем до тази, за чехите толкова противоречива епоха чрез бароковата музика. И тъкмо част от нея представи във въздействащата и красива архитектура на Юбилейната синагога в Прага известната българска органистка Силвия Георгиева. В концерта под надслов „Svět hudby – jeden svět“ Силвия Георгиева представи на слушателите почти 150 годишната история на бароковата музика. Обхвана представители от всичките основни музикални школи и средища на епохата. Свързващият елемент беше и светският характер на представените композиции, които ни напомни, че и в това дълбоко религиозно време музиката, изпъл-

нявана на орган, не е служила само за нуждите на църквата и на вярващите, а е звучала и за радост и утеха на образованите членове на обществото, които са имали нужда от нея в ежедневието си.

В началото на концерта „пробляснаха“ отзвуци и от отминаващия Ренесанс, въплътени в музиката на английския композитор Уилям Бърд и в известната „Фантазия хроматика“ на холандеца Ян Питерс Свелинк. Немското висше музикално композиторско майсторство представиха пиесите на Дитрих Букстехуде и Георг Фридрих Хендел. Хендел, живял в Англия, като успешен музикант и композитор – звезда на епохата си, е възхищавал слушателите по онова време дори в Рим и Неапол. С тези два града е свързано и началото на

Юбилейната синагога в Прага

кариерата и на италианския композитор – езуит Доменико Циполи. Музикалното пътешествие завърши с чудесния хорал „Aus der Tiefe rufe ich“ и Прелюд и fuga в до мажор на може би най-големия гений в музиката – Йохан Себастиан Бах.

**Адам Кулхави,
историк и българист**

Силвия Георгиева е сред най-успешните български музиканти с кариера извън България и със завидно професионално признание. От септември 1989 г. Силвия живее и работи в Прага. Учи чембало в класа на легендарната чешка чембалистка Зузана Ружичкова и орган в класа на проф. Милан Шлехта. Завършва с пълно отличие и червена диплома Пражката музикална академия, където през 2008 защитава и докторат. Дисертацията ѝ е на тема „Афектовата теория на Барока“. През 1990-1994 г. Силвия Георгиева изучава барокова интерпретация в Цюрих, през 1992 и 1993 г. продължава специализацията си по чембало при проф. Югет Драйфус във Франция. Специализира камерна музика в Моцартовата академия.

През 1991 г. успешно дебютира в САЩ и започва да концертира в цяла Европа като органист и чембалист. Работи с именити оркестри, компактдисовете ѝ досега са разпространени в 33 страни по света. През концертните сезони 1998-2002 в пражката катедрала „Св. Анежка“ изпълнява в цикъл от 18 концерта цялото органно творчество на Й. С. Бах, а през 2009 г. го повтаря отново в църквата „Св. Климент“. През април 2002 г. в световна премиера представя цикъла от 17 сонати за чембало на Й. А. Бенда, който издава и промотира на музикалния пазар през 2007 Harmonia Mundi (Label Praga Digitals).

Национална седмица на четенето

„В книгите се крие особено очарование – те ни носят наслаждение, говорят с нас, дават ни добър съвет и стават наши приятели“

Франческо Петрарка

„Четенето на книги е избор на личността. То ни дава сили да отстояваме себе си. То ни изгражда като личности и като хора. Досегът до книгите ни отваря пътя към опознаване на света.

Книгите са най-добрите ни приятели, те ни водят към знанието, към вселената на културата, те са носители на магия, на тайнственост, на любопитни факти. Те са наши мъдри съветници, правят ни по-човечни и по-добри.

С това внушение е свързана и мисията на Националната седмица на четенето, организирана от Министерството на образованието и науката, която се проведе в периода от 22 до 26 октомври 2018 г. Целта на инициативата е насърчаване и повишаване на грамотността сред учениците.

И БСУ „Д-р П. Берон“, гр. Прага се включи в този своеобразен „празник на четенето“, в който участваха ученици от всички класове. Това бе един добър повод учениците да покажат своите уменията за четене, за разказване на приказки, научаване на мъдрости, изразяване на мисли и дискусии по проблеми, провокирани от сюжети на прочетени книги.

Богата програма, изпъстрена с много инициативи, свързани с четенето, привлече вниманието на учениците през цялата седмица – състезания по четене и разказване; обогатяване на кътовете за четене в класните стаи; импровизирана библиотека в училищното фойе; изложба на детски книжки; изложба от детски рисунки и др.

Най-активни бяха децата от начална степен, които с интерес и любопитство се потопиха в чудния свят и възшебството на приказките, заживяха със своите обичани приказни герои. Първокласниците с удоволствие слушаха приказките на Шарл Перо, прочетени им от единнадесетокласничката Яна Маркова; учениците от 2-ри и 3-ти клас бяха много развълнувани от презентацията, представена им от Мелиса Зия от 12 клас.

Третокласниците четеха „Българ-

Българското училище в Прага се включи в Националната седмица на четенето

ски народни приказки“. Проведоха оспорвано състезание, надпреварвайки се кой ще чете най-гладко и най-бързо. Накрая бяха излъчени победители, които получиха титлата „Най-добър четец“.

Учениците от 6-ти клас проведоха щифетно четене, а след това и преразказаха откъси от „Моето семейство и други животни“ на Джералд Даръл. В прогимназиалния етап учениците участваха в маратон на четенето и в състезания за най-добър разказвач, а в гимназиалния етап се проведоха интересни дискусии на актуални литературни теми.

Г-жа Васева и деца от втори клас в импровизираната библиотека във фойето на училището

Дванадесетокласниците се включиха в Националната седмица на четенето с аналитичен прочит на статии и произведения на Гео Милев.

Чрез проведените дейности в БСУ „Д-р П. Берон“ през тази, наситена с разнообразие и креативност седмица учениците се убедиха в ползата от четенето, в това, че четенето на книги е модерно и обогатява личността.

А ние, техните учители, разбрахме, че младите хора обичат да четат и имат вътрешна мотивация за това – знаят, че това е начин да бъдат успешни навсякъде – и в училище, и в живота.

Националната седмица на четенето се проведе в навечерието на българския празник на духа – Деня на народните будители. Тя бе естествена прелюдия към този ден на почит и преклонение; празник, на който обръщаме поглед назад във вековете

и си спомняме за миналото, за да видим не само празника, но и символа. Символът на вярата, на духовността, на просветата, на българщината.

В чест на този ден в БСУ „Д-р П. Берон“ отдадохме дълбок поклон пред паметта на всички просветители, книжовници, борборници, възрожденци, творци, борци и герои, спасили ни като народ и чертали бъдещето на България.

Снежана Таскова

Дядо Коледа дойде и в Прага

Дядо Коледа и Снежанка гледат с интерес коледната програма

В Българското неделно училище „Възраждане“ 16 декември беше необикновен ден. Още от сутринта залата на Дома на националните малцинства в Прага започна да се пълни с ученици и техните родители. Всички с нетърпение очакваха началото на традиционното коледно тържество. Цареше усилена подготовка – децата обличаха костюми и народни носии, за последен път се преговаряха текстове на песни и стихотворения и се уточняваше програмата.

В 11 часа залата на Дома беше препълнена, а едно коледно звънче оповести началото на тържеството. Малките певци от вокално-танцова формация „Орфей“ събудиха коледния дух у всички с българските коледни песни, която бяха подготвили. Идваше ред на един от най-важните моменти – пристигането на Дядо Коледа. Той не дойде веднага, децата трябваше да го викат и да му изпеят още песнички, но пък ни беше подготвил изненада – появи се не само с няколко огромни чувала, пълни с подаръци, но и с прекрасната Снежанка. Двамата бяха почетни гости на коледното тържество и останаха да изгледат програмата, подготвена от децата. А тя беше изключително пъстра.

Трети и пети клас ни пренесоха във

вълшебния свят на Валери Петров със своята драматизация на „Бяла приказка“. Еленчето, котето и техните приятели ни припомниха, че „приятел пръв“ е този, който „*пръв полита / в огъня да те спаси / пръв и без да се запита / прав ли си или не си*“, а непосредствеността и актьорските умения на децата им спечелиха заслужени аплодисменти. Първокласниците пък ни върнаха назад във времето и ни припомниха как са празнували Бъдни вечер нашите баби и дядовци и каква е

символиката на празничната трапеза и на обичаите, свързани с Рождество Христово.

Коледните стихчета, представени от второкласниците и от предучилищната група, също допринесоха за празничното настроение. Учениците от четвърти и шести клас бяха подготвили не само коледни песни, но и солови изпълнения на пиано.

Бурни аплодисменти получиха и малките коледари, както и изпълненията на вокално-танцова група „Орфей“. Техните песни и танци стоплиха сърцата на всички в студения декемврийски ден.

И така неусетно стигнахме до най-важния момент – раздаването на подаръците. То беше свързано с много нетърпение, с много усмивки и грейнали очички. А след това дойде ред и на неофициалната част – както всяка година похапнахме от вкусотите, приготвени от сръчните ръце на майките, а и на децата, поговорихме си, пожелахме си весели празници, много здраве и всичко най-хубаво през новата година. Магията на Коледа беше там – в песните и стихотворенията, в милите думички, които си разменихме, в погледите и в усмивките. Остава само да си пожелаем **„Живо, здраво до година, до година, до амина!“**

Д-р Десислава Вилимовска

Вокално-танцова група „Орфей“ към Неделното училище изпълнява коледни и новогодишни песни

Негово Превъзходителство Лъчезар Петков – посланик на културната дипломация

През ноември приключи мандатът на Негово Превъзходителство г-н Лъчезар Петков – извънреден и пълномощен посланик на България в Чешката република. По този повод посланик Петков и съпругата му Боряна Пунчева организираха на 15 ноември среща-коктейл в Българското посолство в Прага, на която присъстваха дипломати, учени, преводачи, режисьори, бизнесмени, представители на българската общност в Чехия и др.

По случай успешния край на дипломатическата си мисия посланик Петков проведе прощална среща с председателя на Камарата на депутатите на чешкия парламент Радек Вондрачек на 7 ноември. На нея Радек Вондрачек изрази удовлетворение от срещите си с министър-председателя Бойко Борисов, с президента Румен Радев, с председателя на Народното събрание Цвета Караянчева и с министъра на външните работи Екатерина Захариева. Той благодари на посланик Петков за активната му дейност за задълбочаване и обогатяване на двустранните отношения между България и Чехия. От своя страна посланик Петков отправи благодарности за доброто сътрудничество с Парламента на Чешката република. На 9 ноември посланик Петков се срещна със зам.-министъра на външните работи Лукаш Кауцки. Зам.-министърът на външните работи благодари на посланик Петков за личния му принос за развитието на двустранните отношения. Двете страни приветстват резултатите от взаимното сътрудничество, включително и нарастващия търговски обмен.

Мандатът на посланик Петков беше изключително динамичен и наситен с важни събития и срещи. Той бе свързан и с редица инициативи по повод българското председателство на Съвета на Европейския съюз. Осъществени бяха много публични събития, изложби, концерти и др., които допринесоха за постигане на по-широка видимост на Българското председателство и за утвърждаване на позитивния външнopolитически облик на България в Чехия. Под патронажа на посланик Петков се проведеха Дни на България в град Кромержжиз, Български дни в Университета в Усти над Лабе,

Прощална среща-коктейл с посланик Петков и съпругата му Боряна Пунчева
В средата – Н. Пр. Инес Троха – посланик на Хърватска

изложби, концерти, кинофестивали, тържествени чествания в Микулчице, молебени и др.

Посланик Петков оценяваше високо ролята на културата за опазване на националната идентичност и я възприемаше като градивен елемент от външната политика на България за укрепване на позитивния имидж на страната. Вратите на Българското посолство бяха широко отворени за концерти, литературни срещи, изложби, срещи със самодейни състави, с професионални изпълнители, с ученици и студенти и др.

Силната привързаност на посланик Петков към децата и подрастващите го правеха чест гост на Българското училище – на тържественото откриване на новите учебни години, на честванията по случай 24 май и т.н. Той всячески подкрепяше и дейността на Неделното училище към сдружение „Възраждане“ и неговата роля за съхраняването на българщината в чужда езикова

среда. Благодарение на посланик Петков и на съпругата му Боряна Пунчева учениците от двете училища имаха незабравими срещи с артистите Мартина Вачкова и Владимир Пенев, както и с театроведа Розалия Радичкова.

Негово Превъзходителство и екипът му съдействаха на сдружение „Възраждане“ при провеждането на концерта на Теодосий Спасов, Пейо Пеев и Християн Цвятков в Прага, на моноспектакъла „Пътят на Афродита“ с участието на Бойка Велкова, на литературните срещи с поетесата и издателка Божана Апостолова и писателката Бойка Асиова. Под егидата на посланик Петков се проведе и концертът на Силвия Георгиева (БКПО „Св. св. Кирил и Методий“) в Юбилейната синагога.

Културна дипломация в действие – така ще запомним мандата на посланик Лъчезар Петков.

Мария Захариева

Снимка: Мария Захариева

Коледа – вълшебство и очарование

Г-н Христо Йовчевски – временно управляващ Посолството на Република България в Чехия

Един от най-красивите празници всяка година ни изпълва с оптимизъм и вдъхновение. 17 декември 2018 г. – чуден ден, благословен, в който учениците от БСУ „Д-р П. Берон“ преживяват своята коледна приказка. Празнично настроение и коледен дух царят навсякъде, звучат обичани коледни песни, погледите са грабнати от красивите коледни украси, от сияйно светещата елха, от декорите, излъчващи уют и топлина. Всичко това предразполага ученици, учители, родители и гости да се потопят в очарованието на празника. Тържествената част е посветена на поздравите и благопожеланията на г-н Христо Йовчевски, временно управляващ Посолството на Република България в Чехия, и на топлите слова на г-жа Мария Носикова, директор на училището, отправени с обич към аудиторията.

Веселото настроение започва с коледните песни на училищния хор „Лира“, продължава с артистичните изпълнения на театрално студио „Златното ключенце“, а децата от начална степен представят вълнуваща история за магията на Коледа, за вълшебните мигове със семейството в духа на фолклорната традиция. Прекрасни и запомнящи се са изпълненията на танцовия състав на училището. Красотата на танца и колоритът на националните носии, топлите усмивки създават особена

празничност, внасят жизнерадост и положителни емоции, които завладяват публиката.

А след това всички се пренасят на коледния базар, посветен на благотворителната инициатива „Българската Коледа“, който привлича с майсторски специалитети от националната кухня, с вкусни сладкиши и вити баници; с красиви и оригинални картички, сувенири, коледни украси, изработени с много любов, желание и талант от децата.

Настъпва онова вълшебно време от

годината, когато сме изпълнени с доброта и обич, витае вълшебство, носи се усещането за нещо свидно и мило, за семеен уют и тържественост, когато целият свят грее с милиони светлини и пъстри гирлянди и се готви за един искрящ празник – Коледа. Защото Коледа е доброта и съпричастност, Коледа е любов и човечност, Коледа е време на смирение, Коледа е сияние и светлина! Коледа е вълшебство и очарование!

Снежана Таскова

Коледари от 3-ти клас

Танц „Ширто“

Изпълнение на училищния хор „Лира“

Накратко

Неизвестна досега снимка на Васил Левски са открили в архива в Истанбул специалисти от Националния музей „Васил Левски“. Предполага се, че властите са издирвали Апостола по тази снимка, защото на гърба

й има надпис с неговото описание. Това съобщиха на пресконференция на 7 декември в галерия „Средец“ Дора Чаушева, директор на НМ „Васил Левски“ – Карлово, и уредникът в музея Виктор Комбов, който е направил откритието. Според тях снимката е най-сходна с елипсовидния портрет на Левски, направен във фотоателие в Букурещ през май 1872 г.

Игнат Канев (92 г), милионерът-дарител от Канада, е носител на приза в категория „Личност, допринесла за развитие на дарителството в България“. Той е управител на благотворителна фондация, носеща неговото име – фондация „Канев“, за която работят активно съпругата му Димитрина и двете им дъщери Анна-Мария и Кристина. Наградата беше връчена от президента Румен Радев на представител на семейство Каневи.

Мария Спасова получи признание и отличие от Международния съюз по чиста и приложна химия (IUPAC) в областта на химическите науки, като представлява химическия елемент антимонон (Sb) и е включена под номер 51 в периодичната

система за млади химици по случай 2019 г. – Международна година на периодичната система, и по случай отбелязването на 100-годишнината на Международния съюз по чиста и приложна химия

Мария Спасова заслужи признанието за постиженията си в областта на дизайна и получаването на биосъвместими и биоразградими полимери и материали на тяхна основа, използвани в биомедицината, селското стопанство и защитните суперхидрофобни облекла. Тя работи в Института по полимери към БАН, където успява да конструира апарат за нановлакна с приложение в медицината, включително и при лечението на рак.

С почетен знак „Златен век“ – печат на Цар Симеон Велики (златен) и грамота за значим принос в развитието и утвърждаването на българската култура и национал-

ната идентичност бе отличен проф. Пламен Павлов – преподавател във Великотърновския университет и водещ на предаването „Час по България“ на телевизия СКАТ. Наградени са също така поетът Иван Цанев, актрисата Татяна Лолова, естрадната певица Маргрет Николова и композиторът проф. Костадин Бураджиев.

Световноизвестната българска оперна певица Соня Йончева получи грамота за приноса и популяризирането на българската култура по света, както и статуетка – фигура на елен от тракийско съкровище, открито в Севлиево. Наградата ѝ беше връчена от

зам.-министъра на културата Румен Димитров. Соня Йончева беше в България в края на ноември на премиерата на документалния филм Sempre Libera, посветен на триумфа ѝ по световните музикални сцени. Представянето на филма се състоя в рамките на фестивала „Киномания“. Режисьор и продуцент е журналистът Георги Тошев. (Източник: Министерство на културата).

ЕСТРУНА – испанският изпълнител Арканхел с хор Нови български гласове получи престижната статуетка „ГРАМИ“ в категория „Най-добър фламенко албум“ за „Al este del cante“ на провेलите се в Лас Ве-

гас награди „Латино Грами“. Албумът е записан на живо през месец август 2017 г. от концертите на Арканхел с Нови български гласове в Алахар, Ла Гранха и Мерида, Испания. Хорът е от Нов български университет (НБУ). Негов диригент е Георги Петков.

„Тоз, който падне в бой за свобода, той не умира“

170 години от рождението на Христо Ботев (1848–1876)

Братя Ботеви – Стефан, Христо, Боян и Кирил

Животът на Христо Ботев е колкото кратък, толкова и динамичен, духовно богат, изпълнен с огромни препятствия, прежеждия, страдания, надежди и разочарования. За нас, днешните българи, той е български революционер, талантлив поет, блестящ публицист. Такъв ли, обаче, е бил за своите съвременници? Още като младеж в очите на част от тях той е минавал за бунтар, „непрактичен романтик“, буен и безразсъден „авантюрист“. Затова и остава неразбран от мнозина, включително и от своя баща. Тези свои качества той проявява още в Одеската гимназия – вместо да заляга над уроците, той живее в света на руските поети, предпочита „компанията“ на Ал. Пушкин и М. Лермонтов, интересува се от идеите на Чернишевски, Херцен, Добролюбов, Писарев, Бакунин. Бунтарският му характер и свободолюбивият му дух не понася смазващата атмосфера на полицейщината, която цари по това време в Русия, често се оплаква на баща си от грубите обноски на учителите и от суровия обществен ред: „Човек трябва да стане камък, за да има сила да ги

понася“. Изключен от гимназията за лош успех, той работи като учител отначало в едно полско семейство, а впоследствие в бесарабското българско село Задунаевка, но, подобно на В. Левски, нито преподаването, нито спокойния живот са му били по сърце. Още докато е учител, води спартански, аскетичен начин на живот – спи на голи дъски, завит

Христо Ботев с Никола Спасов и Иван Драсов в Румъния, 1875 г.

само с едно наметало, носи окъсани дрехи и не престава да чете. Затова завръщането му в родния град през 1867 г. е съпроводено с избухването на остър конфликт между него и баща му, който е разочарован от сина си. Неспokoйният и бунтарският му дух се проявява за пореден път на 11 май 1867 г., на празника на Св. Кирил и Методий, когато в училището държи пламенна реч пред събралото се множество, в която призовава сънародниците си да се вдигнат на борба за свобода. Повече от ясно е, че подобни дръзки думи, изречени на публично място, са предизвикали смут, скандал и дълго време след това са се коментирали. За да спаси сина си от неприятности, баща му отново му издейства стипендия за Русия, но младият Ботев вече е направил своя съдбоносен избор – отказва предоставилата му се отново възможност да получи добро образование, сигурна работа и спокоен, материално обезпечен живот, избирайки да остане завинаги „в света на революционерите“. Още по време на учителстването си в Бесарабия той е „заразен“ с идеите на г. Раковски. Оставайки в Румъния, той отново е обсебен от революционната атмосфера, най-вече от публицистично-пропагандната дейност на Каравелов, от обаянието на личности като Хаджи Димитър, Стефан Караджа, Панайот Хитов, Филип Тотю. Именно тогава Хр. Ботев се запознава с Васил Левски, с когото живее една зима в запустяла мелница, оставяйки поразен от жизнеността на Апостола и способността му да понася житейските несгоди.

В емиграция Хр. Ботев не само се посвещава на своето любимо занимание – поезията, но започва издаването на в-к „Дума“, призовавайки своите сънародници отвъд Дунав да последват примера му. Младият революционер е разочарован от бездушието и материализма на

голяма част от българите и не се колебава да изрази по най-безпощаден, директен и саркастичен начин своето презрително отношение към подобно поведение от страниците на издвания от него хумористичен в-к „Будилник“, който, подобно на „Дума“, има кратък живот поради липса на финансови средства: „На нашата българска публика не трябва вестници. Дайте ни парички. Ние съветваме бъдещите български редактори да отварят ахчийници и да варят шкембе чорба.“

Христо Ботев се отказва от всичко свое, за да живее с мечтите за свобода и да помогне те да се реализират. Младият революционер приема възторжено новините за избухналото въстание в Босна и Херцеговина, а Априлското въстание за него е кулминацията на Източния въпрос. „Захваща се вече драмата на Балканския полуостров! Много-словният източен въпрос стъпи вече в своя трети акт и няма вече съмнение, че той ще да се изкара до края“, възкликва той пророчески от страниците на издвания от него в-к „Нова България“. Подобно на много свои съмишленици, и Хр. Ботев със сигурност си е давал сметка, че свободата ще бъде заплатена скъпо, с цената на пролята човешка кръв на десетки хиляди българи: „Касаницата ще бъде страшна и отвра-

тителна, жертвите ще да бъдат безбройни и от двете страни. Но треперете тираните! Полудейте дипломати! Босфорският идол ще да падне, „болният“ човек ще да умре в свещената кръв на нашата свобода. Тук е гласният, отчаяният и мъжественият седем милионен български народ, който в продължение на цели пет столетия е носил на плещите си най-безчовечното робство в Европа и който днес въстава и иска от света една от тия две неща: или свобода, или смърт!“ Христо Ботев вярва в потенциала на българския народ да създаде свободно общество в една демократична държава. Според него българите не бива да чакат освобождение отвън, а да разчитат на своите сили, за да се освободят.

Героизмът на „непрактичните романтици“ е оценен още от капитана на австрийския кораб „Радецки“ Дагоберт Енглендер, който пише в спомените си: „Ако шанса на тая шепа хора, които не бяха успели да се обучат за борба с турското владичество, беше почти безнадежден и, ако, както чух, населението тогава не се е присъединило към тях, а ги е оставило на произвола на съдбата, те все пак бяха герои, достойни за вечната памет, която отечеството им е запазило за тях.... От това време произлиза

Христо Ботев

високото уважение, което храня към българите“.

За своите приятели, съмишленици, другари по оръжие Хр. Ботев символизира младостта, надеждата, благородната душа. Между него и Левски откриваме много общи качества – и двамата имат обаяние, харизма, вроден аристократизъм, изпъкват сред останалите със своето благородство и нравствена чистота, притежават лидерски качества. „Никога не съм чул от него мръсна дума. Той беше повече кротък, мирен човек, отколкото буен – любезен до неимоверност и общителен с всекиго“, описва Ботев един от неговите съвременници. Христо Ботев не само е пряк участник в революционната борба на българите, но я описва по неповторим начин в своята поезия. Достатъчно е да споменем някои от поетичните му шедьоври: „Хайдутин“, „На прощаване“, „Обесването на Васил Левски“, „Хаджи Димитър“. Вероятно малко от нас знаят, че неговите стихове „Настане вечер, месец изгрее/звезди обсипят свода небесен. Гора зашуми, вятър повее/Балканът пее хайдушка песен“ са изписани със златни букви във Френската академия на науките като образец на поетично майсторство.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от Славянската
библиотека в Прага

В-к „Дума на българските емигранти“

С нелегалните позиви „Вън войските на марионетката Живков от ЧССР!“ трима студенти измиха срама на България

Тази година се навършват 50 години от подвига на тримата студенти по история от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, които през септември и октомври 1968 г. разпространяват позиви в София и Пловдив срещу агресията на петте армии на Варшавския договор, потъпкали „Пражката пролет“ и българското участие в нея. По този повод Инициативен комитет предвижда издаването на документален сборник, провеждане на научна конференция и създаване на документален филм.

Вън войските на марионетката Живков от Чехословакия!

Едуард Генов

Александър Димитров

Валентин Радев

Група съветски граждани протестираха на Червения площад срещу агресията в ЧССР. Какво правиш ти?

Тримата студенти

Септември-октомври 1968 г. – Да надмогнеш страха в солидарност с чехи и словаци!

На 21 септември 1968 г., в една съботна вечер, между 22.00-23.30 ч. в тъмнината на централните софийски улици се промъква 22 годишният студент по история, втори курс, Едуард Генов. Той преминава през „Шипка“, „Оборище“, „Шейново“, „Сан Стефано“, „Любен Каравелов“, „Юрий Венелин“ и преките между тях, след което се насочва към кв. „Владимир Заимов“ и близките улици, „Стара планина“, „Чаталджа“ и др. Носи със себе си към 50-60 позива, които поставя в пощенските кутии във входовете на жилищните кооперации, край които преминава. Там, където има къщи, хвърля позивите направо в самите им дворове. Разпространява всички листовки за около час и половина, след което обикаля из столичния град, за да заличи следите си и се прибира в дома си на ул. „Кирил и Методий“ №2, при нищо неподозиращия му баща. На 22 септември, в неделния следобед, около 14.30 часа, по други улици в центъра на София тръгва 21 годишният колега на Едуард, също

студент по история и второкурсник, Александър Димитров. Той разпръсква своя дял от позиви по улиците „Неофит Рилски“, малките „Пет кюшета“, „Шишман“. После прекосява „Аксаков“ и района на Паметника на съветската армия, за да се насочи към ул. „Иван Асен II“ и тогавашния ж.к. „Ленин“. На връщане пуска позиви в някои от кооперациите на „Патриарх Евтимий“, а останалите му към 15-20 позива оставя в пощенски кутии в района около ул. „Симеон“. Действайки припряно и с постоянно озъртане, пххва всички позиви безразборно в пощенските кутии във входовете. Обикновено пуска по един позив, но някъде и по два-три наведнъж. След като листовите свършват, се прибира в дома си на ул. „Витоша“ №69. Още в петък, на 20 септември 1968 г., към 14.00 часа, на бензиностанцията в столичния кв. „Подуене“, застават за автостоп две момчета. Единият е 20 годишният студент от същия курс и специалност Валентин Радев и неговият приятел Максим Коен, студент по физика. Предстои им да пътуват до устието на река Ропотамо. Максим обаче не знае малката подробност, че Валентин

носи със себе си и предварително подготвени позиви, които трябва да разпространи извън столицата. Той използва ношуването им в роднини на Коен в Пловдив и успява да пусне листовките в няколко пощенски кутии на ул. „Антим I“.

Какво искаха тези три момчета

и какви бяха пусканите от тях позиви в пощенски кутии в София и Пловдив?

Чехословакия 1968

Само преди месец, на 20 срещу 21 август 1968 г., войските на пет държави от Варшавския договор навлизат на територията на Чехословакия и слагат край на започналото през януари демократично обновление в страната. За предишните месеци от началото на годината чехите и словаци стават свидетели на невиджани промени в държавите от съветския комунистически блок. Новата програма на Чехословацката комунистическа партия (ЧКП) предвижда построяване на „социализъм с човешко лице“. Тя пояснява, че това ще рече наличие на свобода на словото и печата, свобода на придвижване, отваряне на възможността за свободен дебат, както и за сдружаване. Ръководството на ЧКП се застъпва и за парламентарен контрол върху репресивните органи, независимост на съда, както и възможност в бъдеще за провеждане на многопартийни избори. На 27 юни 1968 г. писателят Лудвиг Вацулик обнародва легендарната после платформа „Две хиляди думи“. Тя предвижда пълна демократизация на системата. Идеята е чрез упражняване на граждански натиск да бъде премахнат политически-

ят контрол върху предприятията, средствата за масова информация и местното самоуправление. Предвижда се службите за сигурност да бъдат напълно лишени от своите политически функции. Промените в Чехословакия се посрещат с надежда от политизираната българска общественост, и най-вече от интелигенцията, младежта и студентите. На 20 срещу 21 август 1968 г. обаче започва операция „Дунав“, с която войските на Варшавския договор (Съветския съюз, Полската народна република, Германската демократична република, Унгарската народна република и Народна република България), без знанието на чехословашките власти, нахлуват в страната. Арестувани са първият секретар на ЧКП и символ на реформите Александър Дубчек, министър-председателят Олдржих Черник, председателят на парламента Йозеф

и нашите трима герои. С тази си постъпка те правят опит да разбудят и подтикнат към активност и позиция обществото.

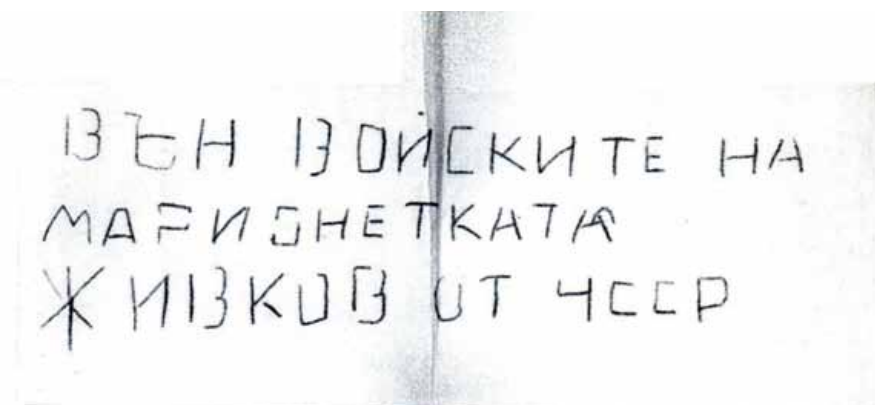
Валентин Радев по това време работи през ваканцията като общ работник, за да припечели някой лев в столичния завод „Пролетарий“. Още през деня на 21 август там е проведено събрание, което приветства интервенцията на петте армии на Варшавския договор и участието на Живкова България в нея. Приbral се в къщи, Валентин слуша емисията на Радио „Скопие“, която съобщава в съвсем друга светлина за случващото се в Чехословакия. Той за пореден път стига до извода, че тогавашната българска преса и радио (все още не всички имат телевизори) заблуждават хората и не казват истината за събитията. В деня на агресията Едуард Генов е на археологически разкопки в село

което сметнахме за неправилно. Както аз, така и той изразихме недоволство от този акт на петте съюзнически държави като го нарекохме „окупация“. Ние мислехме, че този акт не се е харесал и на много други хора в нашата страна, поради което решихме, че е нужно да предприемем и ние нещо против действията на съюзническите войски в Чехословакия, да се наредим на страната на чехословашкия народ, да вдигнем глас за изтеглянето на войските от тази страна.“

Около средата на септември Едуард Генов се среща с Александър Димитров в дома на последния на ул. „Витоша“ №69. След около два месеца, пред следователя Йордан Орманков, Сашо свидетелства: „Около 17 септември, мисля че беше вторник, в разговор с моя състудент Едуард Генов Генов, ние коментирахме влизането на съюзническите войски в Чехословакия. В резултат на споделените мисли, ние стигнахме до становище, че влизането на съюзните войски в Чехословакия е един неправилен акт и решихме, че трябва да предприемем нещо, с което да изразим нашето отношение против тези действия. Не си спомням кой от двамата ни предложи да напишем позиви и да разпространим същите в София.“ Еди и Сашо веднага уточняват текста на позивите да гласи: „Вън войските на марионетката Живков от ЧССР!“ Решават още на другия ден да се съберат и да подготвят листовките.

На 19 септември, сутринта, към 9,00 часа Едуард се обажда по телефона от дома си на Валентин Радев, който живее наблизо на ул. „Раковска“ №79, вх. А. Определят си среща някъде по средата на ул. „Симеон“. Там Еди доверява на Вальо, че го е поканил за да отидат заедно до жилището на техния приятел и състудент Сашо и пишат позиви срещу българското участие в агресията срещу Чехословакия. Валентин се съгласява незабавно и тръгват към „Витошка“.

В дома на Ал. Димитров изработват нещо като клише, за да могат по-лесно да вадят след това позивите и да затруднят евентуалното им разкриване по почерка. Едуард

Първият позив, изработен и разпространен от тримата студенти

Смърковски, ръководителят на Националния фронт Франтишек Кригел и изтъкнатият реформен политик Йозеф Шпачек. Всички те са отведени в Москва. На опитът за „социализъм с човешко лице“ е сложен край.

Първите позиви – „Вън войските на марионетката Живков от ЧССР!“

Смазването на реформите на чехи и словаци се посреща с видимо недоволство от будната част на българската младеж и общественост. Ала малцина са онези, които обличат това свое негодувание и в реални действия на протест. Едни от тях са

Нова Черна, Силистренско. Третият ни герой Ал. Димитров е отишъл на море, където го заварва вестта. И двамата също посрещат с остро недоволство смазването на опита на чехи и словаци за демократични и либерални реформи, на които от месеци симпатизират.

По-късно по време на следствието В. Радев разказва: „Наскоро след влизането на съюзническите войски в Чехословакия в София се завърна от археологически разкопки моят приятел и състудент Едуард Генов Генов, с когото ние се видяхме. В разговор с него разменихме мнения и становища за събитията в Чехословакия и за влизането на съюзническите войски в тази държава,

донася индига и предлага да пишат с тях. Правят опит с клише от картон и после с намазване с четка с туш или мастило да отпечатат позивите. Ала нищо не излиза и се отказват. Накрая Едуард предлага да използват вече направените клишета като шаблони и с помощта на химически молив или химикал да изписват буквите като слагат по няколко индига за да могат по този начин да отпечатат възможно най-голям брой позиви. Накрая от всичките изготвени 20 броя взема Валентин, за да ги разпространи в градовете, през които минава през следващите дни, на път за Черноморието. Останалите позиви прибира Сашо, а на следващия ден написва и още около 60, които прибавя към първите. После написва и още 80 броя. По този начин общият брой на позивите при него достига 180.

На 21 септември, събота, Едуард отива отново в дома на Сашо на „Витошка“ №69 и взема около 1/3 от около 200-те позива. Уговарят се да ги разпространят на следващия ден, през нощта на 22 срещу 23 септември – неделя срещу понеделник. Разпределят си центъра на столицата на райони, като Генев избира най-общо пространството около ул. „Сан-Стефано“ и тогавашния кв. „Заимов“. Ал. Димитров настоява разпространението да стане през деня в неделя. Генев обаче няма търпение и както вече стана ясно разпространява своите позиви още в събота вечерта.

Тази първа акция не минава без резултат. Още в следващите един-два дни районни управления на МВР в столицата и Пловдив получават информация за разпространени и намерени в пощенски кутии от граждани позиви. Сред адресите личат пловдивската ул. „Антим I-ви“ №19, както и на софийските „Л. Каравелов“ №31, „Чаталджа“ №64, „Стара планина“ №32, „Иван Асен“ №75, „Патриарх Евтимий“ №21, ж.к. „Ленин“, бл. 29. Като се има предвид, че сред веществените доказателства във връзка с по-сетнешното дело се съдържа плик с едва 21 позива с това съдържание, от общо над 200 пуснати на 20, 21 и 22 септември в столицата и Пловдив, дали не бихме

могли да направим заключение-то, че най-верните на режима на Живков поне в тези райони на двата града не са надхвърляли 10%?

Вторите позиви

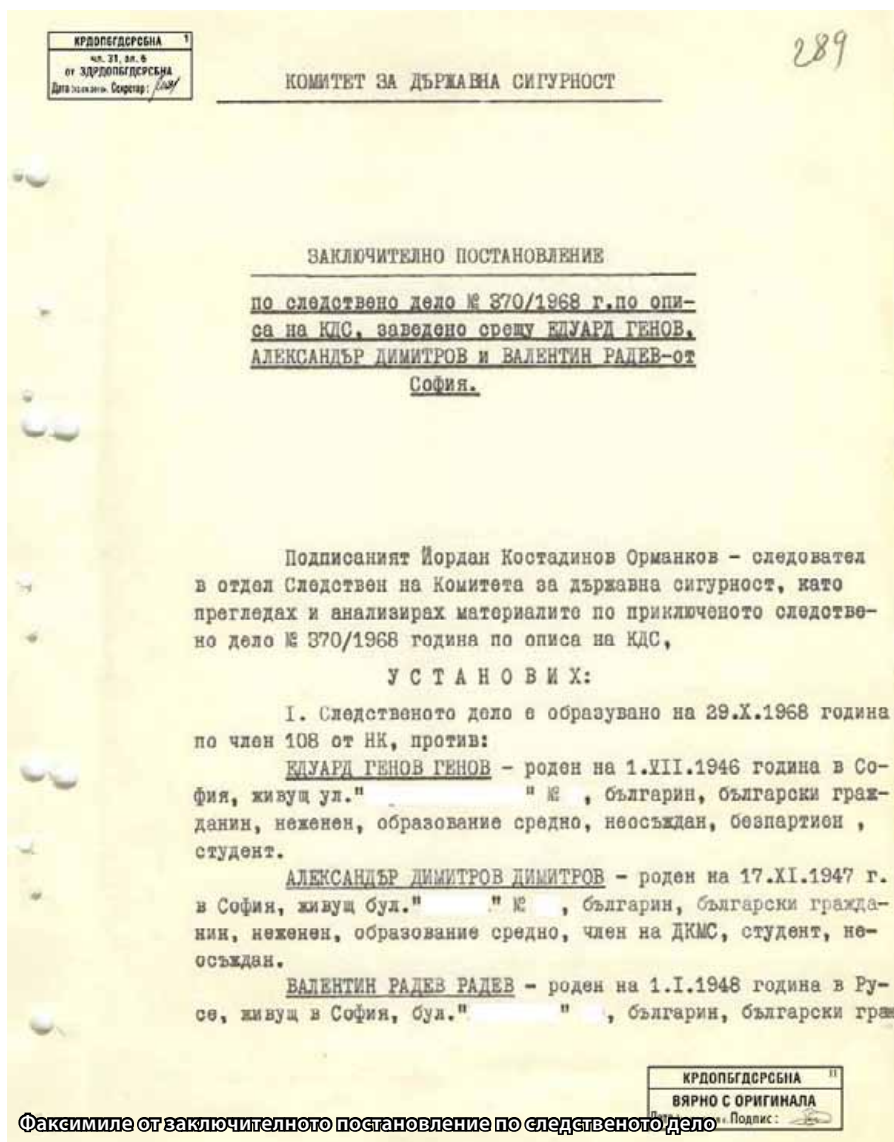
Едуард Генев предлага в продължение на месец да преустановят дейността си, за да се заметат следите. Надяват се също да използват това време, за да се опитат да привлекат и нови съмишленици. Не успяват особено. След средата на октомври, когато вече учебната година в СУ е започнала, тримата се срещат във факултета и отиват след това в дома на Валентин на „Раковска“. Междувременно, разбрали от западните радиостанции за осъдителните присъди над съветски граждани, протестирали срещу агресията още в края на август на Червения площад в Москва, тримата решават да повторят акцията. Обсъждат и текстовете за новите позиви, като се спират на следните два: „На 10 октомври петима съветски граждани получиха тежки присъди, изразили солидарност с ЧССР. Хора бдете“ и „Петима съветски комунисти направиха демонстрация на Червения площад. Какво правиш ти?“ За прибавката „Хора бдете“ особено настоява Сашо. Текстовете на бъдещите позиви остават у Валентин, който ги скрива между книгите в домашната библиотека. На следващия ден Едуард и Валентин се заемат с изрязването на шаблон за новите позиви, тъй като Сашо има изпит по английски и не може да участва в самото написване. И този път шаблонът се изработва от кадастров картон. Едуард изработва този за първия позив, а Валентин за втория.

Първоначално решават самата втора партида от позиви да подготвят на вилата на бащата на Едуард в Драгалевци. Но на следващата сутрин Едуард и Валентин се събират в дома на първия на ул. „Кирил и Методий“ №2. Там написват около 50 броя общо от двата текста. Отново Едуард пише единия текст, а Валентин другия. Той изготвя този ден около 30 броя, а Едуард около 20, след което се разделят. Продължават в следващите дни всеки отделно

да пише позиви в дома си. Смятат този път листовките да са към 300, но установяват, че амбицията им е нереалистична и намаляват броят-ката на около 200. Валентин изготвя около 100 броя, които завършва в съботния ден на 26 октомври. Веднага изгаря шаблона и индигата. Отново използва библиотеката в дома като скривалище за готовите вече позиви. Причината да привърши преждевременно е и завръщането на сестра му и неговия зет от Карнобат, както и на бащата от командировка. По този начин, за няколко дни, в два софийски дома са написани близо 220 броя позиви, от които 120 са дело на Едуард, а останалите 100 на Валентин. Започват с идеята втората партида позиви да бъде готова на 24 октомври (четвъртък), а разпространена на 25 октомври (петък срещу събота) в София. Ала тъй като не са готови в уречения ден, разпространението временно се осуетява. Едуард успява обаче да залепи два от позивите, които са у него, на публични места. Единият се оказва в една октомврийска утрин на витрините на ЦДНА, а другият на прозореца на щаба на доброволните отряди, някъде около улиците „Московска“ и „11 август“. На 28 октомври (понеделник) Валентин се среща с Едуард и Сашо във факултета и съобщава на Едуард очакваната от дни новина, че е готов с позивите. Остава да се съберат и да решат кога и къде да ги разпространят.

29 октомври – Арестът

На другия ден, 29 октомври 1968 г., по предварителна уговорка по средата на пътя между домовете им, Валентин се среща с Едуард, за да му върне учебник. Преди да се разделят, Вальо забелязва на известно разстояние от тях сив автомобил „Волга“. Веднага му хрумва, че вече са по следите им. Съмнението си в този момент не споделя с Еди. Но още същият следобед Генев сам разбира във факултета от колегата си Александър Тончев, че има опасност да бъдат задържани. Същият ден сутринта Тончев е привикан по донос от органите на Държавна сигурност,

в който се казвало, че определени лица са му предложили да разпространява позиви и той се е съгласил. Тончев скрива от Генов за това, но му съобщава, че го знае от „лични връзки в КДС“. В междучасието на лекцията, провеждаща се между 13.00 и 15.00 часа, Генов бърза да сподели новината и с Валентин. Определя му среща в 16.00 часа, за да му донесе последният всички позиви, съхранявани в дома му. Срещата е отново по средата на пътя между двете жилища. Валентин донася 100-те позива и ги предава на Едуард в една зелена папка от пластмаса с надпис на някакъв конгрес на профсъюзите. Едуард има намерение да ги предаде вечерта на непознато лице, което да ги разпространи и извън София. Само след около три часа, в 19 часа и 20 минути, преди срещата му с

непознатия, Ед. Генов е задържан с общо 217 броя позиви, малко преди да пристигне в ресторант „Будапеща“. В същия късен следобед Александър Димитров е задържан в Градската градина пред Народния театър, на другия тротоар срещу заведението, известно сред столичани тогава като „Бамбука“. Валентин Радев пък е арестуван на „Раковска“, пред сградата на ЦКС, близо до дома му. И тримата са откарани незабавно в Централния софийски затвор и поставени в единични килии. До 7 декември 1968 г. се води следствие. В началото на 1969 г. – още преди делото и прочитането на присъдата – Едуард Генов Генов, фак.№ 4353, Валентин Радев Радев, фак. №4225 и Александър Димитров Димитров, фак. № 4182, са изключени от Софийския университет. На 11 януари

Софийският градски съд осъжда Ед. Генов на 5 години затвор, Ал. Димитров на 3 години, а В. Радев на 2 години. И тримата обжалват присъдата. С решение №190 от 1 април 1969 г. на Върховен съд на Народна република България, II наказателно отделение, присъдите са намалени съответно на 3 години и половина, 2 години и 1 година и 2 месеца. Веществените доказателства – пакет с 217 броя позиви и друг плик с 21 позива, след влизането на присъдата в сила трябва да бъдат унищожени. Трите момчета излежават присъдите си в Старозагорския затвор. Там Едуард Генов получава втора, вътрешна присъда от осем години за опит за бягство. След излизането си от затвора се жени и има двама сина. През 1987 г. подписва т. нар. „Апел на шестимата“ – открито писмо до международната конференция във Виена, посветена на спазването на Хелзинските споразумения. В началото на 1988 г. участва в основаването на Независимо дружество за защита правата на човека. Интерниран е в село Михалково в Родопите, а през октомври е експулсиран от страната. Установява се в САЩ, където умира на 16 декември 2009 г. След излежаване на присъдата Валентин Радев работи като уредник в Националния исторически музей в столицата. Жени се и има двама сина. Умира през 1995 г. След излизането си от затвора Александър Димитров е изселен принудително в село Овча могила, Свищовско за три години. Жени се и има дъщеря и син. След 1989 г. се включва активно в демократичните промени като през периода 1991-1995 г. е общински съветник в София. През 2008 г. е награден от чешкото правителство с ордена „Крамарж“. И досега живее на ул. „Витошка“, в същия дом, в който се роди идеята за солидарността с Чехословакия и протеста срещу агресията. Там, където с Еди и Вальо написаха първите позиви, измили поне мъничко срама на България.

Доц. Стефан Дечев
Източник:

Комисия по досиетата, ф. II съд.,
а.е. 3016, л. 164, л. 186-187, л. 223

Александър Димитров и „Пражката пролет“

Преди 50 години в Източния блок се разиграват трагични събития, които разтърсват цивилизования свят – войските на Варшавския договор нахлуват в Чехословакия, за да потушат „Пражката пролет“. Реформите, започнати от Александър Дубчек, избран за лидер на Чехословашката комунистическа партия на 5 януари 1968 г., за „социализъм със човешко лице“, за повече свобода на гражданите, премахване на цензурата в медиите, освобождаване на политическите затворници и т.н., са смазани. Макар и българският комунистически лидер Тодор Живков да е един от инициаторите за смазването на демократичните промени, то тези действия не са знак за настроенията в цялото българско общество. Една малка група студенти от Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ със своите доблестни действия и смелост стават изразители на демократично мислещите хора в българското общество.

Александър и Жени Димитрови
в Прага, ноември 2018 г.

Това е историята на един човешки избор, тясно преплетен с едно от значимите и знаменателни събития от историята на Източна Европа след Втората световна война – „Пражката пролет“. И до днес контактът с Александър Димитров предизвиква у другия воля и желание да познава по-добре миналото и настоящето и да отстоява своите права и идеи. Интервюто, което се публикува тук, е взето на 10 февруари 2009 г.

Г-н Димитров, как стигнахте до идеята да се противопоставите срещу нахлуването на войските от Варшавския договор в Чехословакия?

Аз и някои мои колеги не можехме да не бъдем съпричастни към този процес, защото това, което ставаше в Чехословакия и това, против което чехите се обявиха, беше и наш проблем. Постепенно се оформи една групичка – аз, Едуард Генов и Валентин Радев като ядро, но ни симпатизираха и други. Например

Мария Тодорова, чиито баща беше председател на БАН тогава, Стайко Трифонов, по-късно професор по история, дори Чавдар Найденов, който беше племенник на Георги Дамянов. Всички ние мислехме, че така повече не може да продължава и наложеният застой пречи на цялото българско общество, независимо от социалната му позиция. Допускахме, че нещата постепенно ще се променят не само от нас, като разбира се, инициативата ще бъде на ръководството на Съветския съюз в Москва. Това, което всъщност стана 20 години по-късно. Но, когато руснаците влязоха в Чехословакия, за нас и специално за мен беше един личен удар, убийство на бъдещето ни в някакво нормално общество.“

Как възникна идеята да се подкрепят реформите в чешкото общество, за начина, по който, заедно с Едуард Генов и Валентин Радев, сте направили публично достойние възгледите си?

Миналата година [2008 г. – б.м. Л. С.] през август, когато ме поканиха в Чехия, бях награден с орден „Крамарж“, чехите изразяваха благодарността си към българските, полските, руските и други дисиденти, които са подкрепили техните действия. Но всъщност, подкрепата не беше за чешкия народ, подкрепата беше за идеята и принципите, които чешкия народ си позволи да започне да осъществява. И може би младите не си спомнят, но във всички страни от Източния блок имаше стандартизирана политика за смачкване на личността. Чехите въстанаха точно срещу нея. И разбира се, намериха подкрепа в цяла Източна Европа, защото това беше злокобният стандарт на тоталитарната политика

на Съветския съюз. Ако това беше станало в друга страна, например Полша, ние пак бихме го подкрепили. И освен това самата чешка стратегия беше отлично конструирана. Чехите не се обявяваха срещу модела на съветския комунизъм – марксизъм. Те не поставяха искане за връщане на собствеността, не искаха да наказват виновници. Те просто желаеха реалното осъществяване на това, което комунистическите правителства заявяваха, т.е. това, което по-късно Харта 77 направи емблема – правата, произтичащи от законите, трябва да бъдат прилагани. Хареса ни идеята, позицията, стратегията, и започнахме. Така не мислехме само ние. Мислели са го поне 70-80 процента от интелигенцията на България, но те не го заявиха. Докато ние, по-млади и необвързани с някакво минало, се опитахме да тръгнем сред хората. Започнахме в курса по история, където студентите бяха политически по-подготвени, т.е. имаха изградено някакво политическо мислене.

Сега се появяват твърдения, че нашите действия, както и тези, на излезлите на Червения площад, Полша и т.н., са повлияни от протеста на младежите в Западна Европа. Но всъщност разликата е качествена. Младежите в Западна Европа имаха всичко и искаха още повече. Ние искахме само нещо, което е наше, което ни принадлежи. Ние искахме нашата свобода, която смятахме, че ни трябва и на нас, и на нашето общество, за да може личността да се развива нормално, да не се формира едно стадо, което слуша и не произвежда. Опитвахме се да направим анализ на чешкото и българското русофилство. Развивайки тезите за промени в рамките на това общество, които ще го

направят ефективно и произвеждащо, намерихме съпричастие и без да си даваме много усилия, успяхме да постигнем настроение в подкрепа на протеста в Чехословакия. След това през май българските управляващи застанаха срещу Дубчек, а пък ние имяхме изпити. Смятахме, че това са временни постановки, защото, макар че Чехословакия не беше решаващ фактор в Източния блок, тя правеше нещо нормално за разлика от другите, а и самата логика на чешките събития подсказваше, че рано или късно демократизация трябва да има. Като гръм от ясно небе дойде интервенцията на 21 август. Въпреки че ни подготвиха, ние просто не искахме да повярваме, че върхушката на „Великия Съветския съюз“ може да тръгне срещу историята.

По това време бях на море. Върнах се в София. И след като научихме за масовата съпротива на чехите, без жертви, с показване на неодобрение от страна на целия народ, започнахме да се организираме. Защо? По три причини: първо, да покажем, че българският народ все пак е жив; второ, да покажем на властите, че заявената „всенародна подкрепа“ липсва; и трето, да накараме хората да защитят интересите си. Решихме, че най-правилният начин е да разпространим позиви. В тях използвахме два подхода: пряко обвинение срещу виновните за агресията в Чехия и подкрепа на руските дисиденти, които излязоха на Червения площад. Показахме на хората, които влизаха в досег с призива ни, че не само в България, но и във „Великия Съветски съюз“ част от хората не подкрепят реакционната политика на своите правителства. Към позивите беше прибавен и призивът на Юлиус Фучек „Хора бдете!!!“, с което искахме да направим паралел между неговите противници – нацистите и сегашните – комунистите.

Как се провеждаха сбирките Ви, кои хора присъстваха на тях?

Първоначалната идея беше само ние тримата да се събираме и да решаваме какво да правим. Да не се информираме с кого общуваме и с кого поддържаме връзки. Ние тримата трябваше да решаваме за необходимите действия и след това всеки да

Първия текст: цитирам почти дословно:

„На 10.Х. бяха осъдени петима съветски патриоти /или комунисти, не мога да си спомня точно/ на тежки присъди, затова, че излязоха в защита на СССР“!!

Хора бдете!!!“ – това ще бъде написано с по-големи букви отгоре на текста от едната страна на листа.

Втория текст: имаше приблизително същото съдържание /за петимата съветски граждани, които направиха демонстрация на „Червения площад“ на 25 август/, но отдолу имаше изречение, което трябваше да се приеме като призив от този, който чете позива:

Изречението беше следното:

„Какво направи ти?“

в един курс с Едуард и Валентин, значи тримата, заедно с още 6 човека – „групата на Само“, които не познавам, а и те не се познават помежду си, са разпространили 247 позива със съдържанието относно събитията в Чехия, станали от 21 август насам.

Факсимиле от „Сведение от ДВ „Сприков“ до Държавна сигурност.

Документите са предоставени на д-р Любомила Соланкова лично от Ал. Димитров.

работи с различните хора.

След това се опитахме да направим комсомолски секретар симпатизиращата ни Мария Тодорова, вместо човека, който знаехме, че е зависим от Държавна сигурност.

Все пак разбрахте ли дали някой е съобщавал в Държавна сигурност за вашите действия?

Нито един от хората, които ни подкрепиха, не е отишъл да предупреди Държавна сигурност. Но от разговорите ни се е разбрало и те ни пратиха доносник, който се оказва комшия на Едуард. И въпреки, че бяхме решили на нашите сбирки да не се появяват чужди хора, Едуард доведе това момче. Най-вероятно да се получи равенство при дискусиите ни, тъй като той имаше по-крайни виждания от мен и Валентин. Но момчето, наречено Божидар, бързо се разкри. Първо, че нивото му не беше нашето. Беше простоват войник и ни в клин, ни в ръкав ни предложи по едно време да правим саботаж. Ние, макар че бяхме по на двайсет години, знаехме как се третира саботажът, камо ли да загине човек. Така ми стана ясно, че сме разкрити. Прекратихме дейността си. Аз престанах да уча и си поживях (доколкото позволяваше „социалистическата действителност“). Арестувахме ни и ни изключиха от университета. След това ни съдиха, но явно тезата за саботаж отпадна.

Какво стана след това?

Затвориха ни в Централния затвор. Държаха ме дълго време в единична килия. След това ме настаняха при двама души, които бяха хванати на границата при бягство. Явно разчитаха да се разприказвам, след като толкова време бях сам. Но, за да си добър доносник, трябва да си и малко артистичен. Досетих се за тяхната задача и не разказах нищо. ДС имаше сведения за свързана с мен група хора, но казаха, че всичко съм измислил. Отървах няколко човека. След като си излежах присъдата, ме изселиха, за „да не направим нова бяла“. Бях пратен в свищовско село за три години. След това се върнах в София и до 1989 г. бях заобиколен с хора, които трябваше да дават сведения за мен: къде ходя, какво ям, с кого другарувам – и политически, и интимно. Всички такива важно-маловажни подробности.

Чувствахте ли се изолирани в България?

Не сме се чувствали по-изолирани, отколкото сега. Хората и сега не са напълно наясно с политическите си нужди. Имаше много люде, които не се интересуваха, а и много, които се бояха и то с право. Беше си страшничко.

И днес българският „политически елит“ се прави на чул-недочул. Например, когато Вацлав Хавел беше в България, Жельо му предаде някакви

Награждаване с „Бял двоен кръст“ в Словашкото посолство в София, ноември 2018 г. Ордена връчи посланик Мануел Корчек

документи за Чехословакия. А в тях ние не съществувахме. И въпреки всичко, това лято бях поканен в Прага (2009 г., б.ред.) заедно с подкрепилите чешките идеи дисиденти от Източния блок. Прие ни президентът Вацлав Клаус. И пак, когато той беше тук, г-н Първанов не се сети и „не обгледа обстоятелствата“, че все пак е дипломатично да ми прати покана за тържествения прием в негова чест. А на думи много „искаме“ да не се делим и да не си спомняме.

След толкова години как оценявате и осмисляте днес действията си?

Всеки човек има заложена някаква генетична психика и някакъв придобит манталитет. Може би, ако бях стоял мирно, щях сега да съм препо-

давател някъде. Нямахме да преживея такива неприятни моменти. Но от друга страна, тежките моменти те научават на много повече. Така че не съжалявам за нищо. Ние свършихме добро дело. Най-малкото измихме лицето на България, което беше и оценено от чехите.

Бях приятно изненадан, когато получих поканата от чешкия министър-председател Мирек Тополанек и президента Вацлав Клаус да присъствам на отбелязването на 40-годишнината от инвазията през 1968 г. Беше ни изразена благодарността на това и предишното поколение. И въпреки че на няколко пъти обясних, че не съм го направил точно заради чехите, а за хората от цяла Източна Европа, те останаха благодарни. Беше организирана

изложба за източноевропейската подкрепа под надслова „За нашата и за вашата свобода“. Всяка страна имаше свое табло. На нашето бяха показани фотоси от София от преди 40 години, снимките на нас тримата и Георги Заркин, който от затвора пише писмо на Живков да престане с глупостите си. Скоро след това Заркин е преместен в Пазарджишкия затвор, където е умъртвен по жесток начин.

В Чехия се чувстваше справедливата гордост на хора, които не са се страхували. И това, което тогава техните бащи са започнали, сега е постигнато в действителност. Запазените белези от огъня на съветските танкове по сградата на Народния музей на Вацлавския площад са само необратим спомен.

Днес най-много ме тревожи срива в културата на българина. Единствено тя ни е останала, след като нямаме държава и нямаме национални претенции. Това, което е най-съществен атрибут на нашето общество, е българската култура, българският език, а те в днешно време са придобили дълбоко провинциален, трагичен вид. Как да приема използването в Народното събрание на сърбизма „питане“ (на български е „въпрос“, „запитване“), постоянната подмяна, дори на академично ниво, на глагола „става“ с думата „случва“, дошла от жаргона на гимназистките и т.н.

Д-р Любомила Соленкова

Александър Димитров е един от организаторите на протестите срещу нахлуването на войските на Варшавския договор в Чехословакия. Роден е преди 70 години в София. През 1967 г. влиза в Софийския университет, специалност „История“, с амбицията по-нататък да работи като историк. Но събитията от 1968 г. променят завинаги съдбата му.

След 10 ноември 1989 г. Ал. Димитров възстановява правата си на студент и завършва история в Софийския университет. Междувременно участва в политическите събития в България. През 1991 г. е избран за общински съветник, става председател на Комисията за култура към Столичния общински съвет. В голяма степен нетоталитарните названия на улиците в София днес се дължат на него (бул. „Гоце Делчев“, бул. „Витоша“, бул. „Цариградско шосе“, ул. „Любляна“ и т.н.). През всичките тези години не престава да се занимава и с история. Публикува тритомния си труд „История на 50 века“ (Т. 1-3, 2004-2007), „Народите в света“ (2009), „Историческата истина за България: справочно помагало по история на България“ (в съавторство с Ангел Николов, 2017) и др.

За своята активна позиция на 21 август 2008 г. Ал. Димитров получава орден „Крамарж“ от чешкия премиер Мирек Тополанек. А през настоящата 2018 г. на 12 ноември получи Награда за действия в защита на принципите на демокрацията, свободата и човешките права от Института за изследване на тоталитарните режими в Чехия при връчването на годишните им Отличия за свобода, демокрация и човешки права. Четири дни по-късно на 16 ноември бе награден с най-високото държавно отличие за чужденци „Бял двоен кръст“ от Президента на Словакия Република Андрей Киска, връчен от Негово Превъзходителство посланика на Словакия в София Мануел Корчек. Същите отличия през 2018 г. бяха връчени посмъртно и на Едуард Генов и Валентин Радев.

Трима българи са носители на годишната награда за свобода, демокрация и човешки права в Чешката република

Институтът за изследване на тоталитаризма при Чешката академия на науките ежегодно присъжда награди за принос в борбата за свобода, демокрация и зачитане на човешките права в условията на недемократични режими. Тази година ние, българите, имаме основателен повод за гордост – сред лауреатите имаше и трима българи, издигнали своя глас на протест срещу съветската инвазия в Чехословакия през 1968 г.

Официалната част беше предшествана от разходка из великолепните зали на Валдщейнския дворец, където днес се помещава Сенатът, по време на която се запознахме с интересната му история. След кратък музикален поздрав в изпълнение на вокалната група „Affetto“, тържествената церемония беше открита от заместник-председателя на Сената инж. Иво Барек, под чийто патронаж се провежда събитието. Той припомни, че в чешката история има множество примери, които свидетелстват за това, че свободата и демокрацията са поставени на изпитание. Иво Барек посочи, че традицията да се раздават подобни награди в една от историческите зали на Чешкия сенат датира от 2016 г. Не е случайно, че тази церемония се провежда именно през ноември всяка година. Две знакови събития в чешката история са се случили през този месец – протестната демонстрация на чехите през 1939 г. срещу нацистката окупация, оглавявана от студента Ян Оплетал и ноемврийските протести на пражани, довели до създаването на Гражданския форум и падането на комунистическия режим в Чехословакия. Тазгодишните награди бяха връчени от Иво Барек и от директора на Института по тоталитарни изследвания Зденек Хаздра. Те бяха разпределени в три категории: за проява на смела гражданска позиция по време на нацистката окупация и комунистическата диктатура, за изключителен принос в популяризиране на събития от съвременната история, за инициране на действия в защита на демокрацията, свободата и човешките права. В рамките на първата категория награди получиха Зденек Мандрхолов, репресиран от комунистическия режим през 50-те години; Дана Хоракова, публицист, дисидент, една от подписалите Харта 77; Хелена Стеблова, Бернард Папанек и Иван

Наградите бяха връчени на тържествена церемония в Сената на Чехия на 12.11.2018 г.

Кожичек (посмъртно) за участието им в борбата срещу нацистите; Отличените във втората категория бяха Мирослав Касачек, един от създателите на гражданското сдружение „Памет“; Зденек Прохазка, поставил на преден план проблема за унищожените селища в пограничните чешки области; Кристина Влахова, дисидентка и сценаристка на филми за съдбата на жертвите на комунистическия режим.

Един от наградените в третата категория е руският публицист и дисидент Александър Подрабинек. В своята книга „Карателная медицина“ от 70-те години той изважда наяве потресавачи факти за използването на психиатричните заведения като средство за репресии срещу политическите противници на съветския тоталитарен режим.

За нас, българската общност в Прага, кулминацията на тържествената церемония настъпи, когато Иво Барек и Зденек Хаздра обявиха, че трима българи – Александър Димитров, Едуард Генев (посмъртно) и Валентин Радев (посмъртно) също са удостоени с награда заради смелостта си да надигнат глас на протест срещу смазването на „Пражката пролет“ от войските на държавите от Варшавския договор през 1968 г. Александър Ди-

митров не можа да присъства в залата по здравословни причини и наградата взе неговата съпруга Жени Димитрова. С нескрито възмущение тя разказа за смелата постъпка на тримата студенти от Историческия факултет на Софийския университет, която слага осезаемо отпечатък и върху по-нататъшната им житейска съдба. През 1968 непосредствено след нахлуването на войските на държавите от Варшавския договор в Чехословакия те намират кураж да напишат и разпространят около 200 екземпляра позиви, протестирайки срещу нарушаването на нейния суверенитет. Скоро са арестувани и осъдени. Александър Димитров успява да завърши история едва след 1989 г. През 90-те години той участва в политическия живот на България като член на Комисията по култура към Столична община. Именно по негова инициатива старите имена на софийските улици са възстановени. Пълният с емоции разказ на г-жа Димитрова и видеопосланието на съпруга ѝ бяха посрещнати с аплодисменти от страна на присъстващите. Официалната церемония завърши с музикален поздрав, а за гостите тържеството продължи в непринудена атмосфера в разкошните зали на Сената.

Д-р Красимира Мархалева

Кръгла маса на тема „Чехословакия и националните малцинства“

На 31 октомври в Дома на националните малцинства се проведе конференция с международно участие, посветена на 100-годишнината от създаването на Чехословашката република и нейните национални малцинства. Тя бе организирана от Академията на националните малцинства.

В трите кръгли маси участие взеха чешки и словашки учени, както и представители на националните общности в Чешката република. Сред гостите на конференцията бяха директорът на ДНМ Якуб Щедрон, членове на организациите на отделните малцинства.

Основни участници в първата кръгла маса „Чехословакия (1918–1939)“ бяха словашки историци и етнологи (д-р Душан Ковач от Института по история в Братислава; проф. Петър Шворц от Университета в Прешов; д-р Хелена Носкова, дългогодишен научен сътрудник в ЧАН), техни чешки (проф. Тадеуш Сивек) и унгарски колеги (доц. Евжен Гал, преподавател в Карловия

вакия след края на Първата световна война. В рамките на предиобедния блок кратки изказвания имаха още доц. Евжен Гал, който говори за личността на словашкия политик Антон Страка; инж. Игор Золотарев, който припомни за финансовата помощ, която чехословашкото правителство оказва на руските емигранти след Първата световна война; д-р Хелена

ните два – той разгледа въпроса за възстановяването на следвоенните чехословашки граници и за националната идентичност на малцинствата в Чехословакия, най-вече на полското в силезийската област Тешин. В този панел участие взеха още чешкият професор Иржи Коциан от Института по съвременна история (ЧАН), който се спря върху отношенията между политическите партии и малцинствата; д-р Давид Коваржик, който говори за немците в Чехословакия по време на Студената война; д-р Евжен Гал, който представи образа на Чехословашката република в произведенията на Шандор Марай и д-р Петър Беднаржик, който разгледа имиджа на евреите в чехословашкия периодичен печат.

Третата кръгла маса беше посветена на положението на националните малцинства в Чехословакия от падането на комунистическия режим до нейното разделяне през 1993 г. Именно този проблем беше в центъра на доклада на научния сътрудник от Етнология институт (ЧАН) д-р Андрей Сулитка. Неговият словашки колега проф. Щефан Шутай проследи процеса на демократизирането на Словакия в началото на 90-те години, а проф. Коциан разгледа отношенията между чехите и словаците в условията на новия политически режим, които той определи като ключови за двете държави (Чехия и Словакия). Другите участници в третата кръгла маса говориха за създаването и дейността на Сдружението на унгарците в рамките на Чешката република (д-р Евжен Гал), за полското малцинство (д-р Йозеф Симечек), както и за миналото и сегашното състояние на ромското малцинство в Чехия, придружено с богат снимков материал.

Кръглата маса събра представители на националните малцинства

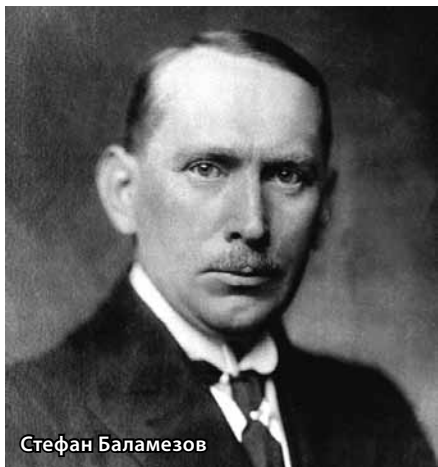
университет), представители на националните малцинства (инж. Игор Золотарев). Словашкият историк Д. Ковач се спря върху създаването на чехословашката държава през 1918 г. и националните малцинства, които влизат в състава ѝ. Докладът на неговия чешки колега с полски корени проф. Т. Сивек беше посветен на очертаването на държавните граници на новосъздадената Чехословашка република по време на Парижката мирна конференция през 1919-1920. Той се спря върху етническия състав на новата държава и по-специално върху живеещото в Силезия полско малцинство. Словашкият професор Петър Шворц представи с помощта на мултимедийна презентация историята на включването на Подкарпатска Рус (Задкарпатска Украйна) в Чехосло-

Носкова, която представи образа на словаците и Словакия през погледа на чехите в междувоенния период (1918–1938). Втората кръгла маса беше посветена на историята на Чехословакия и нейните национални малцинства по време на Студената война. Чешкият историк доц. Иржи Пернес (Институт по съвременна история при ЧАН) се спря върху следвоенното възстановяване на Чехословакия. Проф. Щефан Шутай от Словашката академия на науките с помощта на богат снимков материал представи участието на Чехословакия на мирната конференция в Париж през 1946 г. и политиката на чехословашкото правителство по отношение на малцинствата, влизащи в нейния състав. Докладът на проф. Т. Сивек беше продължение на предиш-

Д-р Красимира Мархولةва

Проф. Стефан Баламезов – първият ръководител на дипломатическото представителство на България в Чехословакия (1883 - 1960)

135 г. от рождението на видния бесарабски българин – професор по конституционно право и известен дипломат

Снимки: архив

Стефан Баламезов

Стефан Гаврилов Баламезов произхожда от буден възрожденски род. Негов дядо е Михаил Баламез от с. Голям Дервент (Елховско), който заедно с други българи се изселва през 1828 г. в Бесарабия. В Кишинев Михаил Баламез заедно със свои сънародници дава помощи за българската църква „Свети Георги“ и за училището към нея. Той е един от основателите на „Общество за разпространение грамотността между българите“. Бащата на Стефан Баламезов – Гаврил участва в Българската легия (1876 г.). Като студент се включва в руското революционно движение, заточен е в Сибир, но успява да избяга и заминава за България, където става известен журналист, писател-сатирик и общественик, училищен инспектор. Издава вестниците „Балканска зора“, „Прогрес“, „Свободно слово“, публикува в списание „Мисъл“. Умира ненавършил 40 г. в Швейцария. Стефан Баламезов е роден на 9.9.1883 г. в Кишинев. Той и брат му Тихон израстват под влияние на прогресивните идеи на баща си и се формират като видни общественици и дипломати. Стефан завършва Първа софийска гимназия (1902), като учи и в колеж в Лозана (1895-1897). Дипломира се през 1906 г. в Юридическия факултет на Софийския университет. Заради подкрепа на Руската революция от 1905 г. е временно изключен. През 1907-1908 г. специализира в Париж-

кия правен факултет държавно, административно и международно право. Дипломатическата му работа в Министерството на външните работи и изповеданията обхваща периода 1906 - 1922 г. По това време работи и в българските легации в Петроград (Санкт Петербург), Париж и Прага. Делегат е на българското правителство в международните комисии по уреждане на външнополитическите въпроси на България (1912). През 1918-1920 г. е легационен съветник и началник на политическия отдел на Министерството на външните работи. На 16.6.1920 г. Александър Стамболийски, министър-председател на България, изпраща официално писмо до министъра на външните работи на Чехословакия Едуард Бенеш, с което уведомява, че Стефан Баламезов е избран за първи представител при чехословашкото правителство с функции на *charge d'affaires*. Баламезов управлява българската легация от 12.10.1920 г. до януари 1922 г. и се проявява като талантлив дипломат. Неслучайно е сред първите българи, които са наградени с чехословашки орден. Въпреки дипломатическите си ангажименти, Стефан Баламезов не изоставя научните си интереси в областта на международното и конституционното право. От 1916 г. е доцент, а от 1924 г. е извънреден, от 1927 г. – редовен професор. Проф. Баламезов е декан на Юридическия факултет на Софийския университет (1926-1927) и ръководител на катедрата по общо държавно и българско конституционно право (1938-1960). Член-кореспондент е на БАН (1930). Два пъти е ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1929-1930 г. и 1944-1945 г.). През 1946 г. е удостоен с най-високата научна степен – академик. Проф. Баламезов сътрудничи на списанията „Юридическа мисъл“ (1919-1934), „Отец Паисий“ (1928-1943), „Научен преглед“ (1929-1935). Автор е на повече от 20 научни книги и монографии по конституционно право.

Най-известните му трудове са: „Нашата конституция и нашата отговорност“ (1919), „Кризата в съвременния парламентаризъм“ (1923), „Конституционно право“ (3 тома, 1942-1945), „Сравнително и българско конституционно право“ (3 тома, 1945-1946), „Към нов конституционен строй“ (1947) и др. Умира в София на 30.9.1960 г. „Гражданино, не забравяй, че свободите са изковани с упорити борби, усилия и страдания, че те ти принадлежат, че никой не може да ти ги отнеме. Но и ти трябва да ги упражняваш, пазиш и защитаваш. Защото иначе, след всяко тяхно ново ограничение или накърнение от своя страна, неусетно и за самия тебе, ти ще губиш това, което не се вижда, нито се консумира, не е нито имот, нито служба, нито звание, но

Шарж от проф. Делян Коняров на проф. Стефан Баламезов (1937 г.)

е всичко – съзнанието, че си свободен и пълноценен гражданин. Тогава пак ти неусетно се обръщаш в автомат, зарегистриран и номериран, извършваш и викаш само това, което ти се заповядва и което ти е внушено като главно задължение, и ти ставаш само поданик.“

Проф. Стефан Баламезов

Мария Захариева

Добри Добрев (1898 - 1973)

120 години от раждането и 45 години от кончината на един български художник, който считаше Чехия за свое второ Отечество

Години на формиране

Добри Добрев е роден и израства в хайдушкия Сливен – в полите на причудливите Сини камъни. Тринадесетгодишен опитва четката и маслените бои и до края на живота си остава в плен на омаята да твори в образи и багри.

По съвета на чеха Йозеф Цобел – учител по рисуване в Сливенската гимназия – младият Добрев, с решимост да реализира мечтите си, през есента на 1920 г. заминава за Прага. Закъснял безнадеждно за конкурсите в Художествената академия, записва архитектура, но цялото си свободно време прекарва в пражките галерии. Така, копирайки творбите на именити световни живописци, получава като самоук първата си професионална школовка. На конкурса през следващото лято се представя блестящо и единствен е приет направо в III курс на Пражката художествена академия.

Завършва я през 1925 г. с почетна грамота, като преминава последователно през академичните ателиета на такива майстори на четката като професорите Якуб Обровски, Макс Пирнер, Макс Швабински и Войтех Хинайс. Но всяко лято неизменно е отново в България и продължава неуморно да рисува. За своите учители младият Добрев запазва най-свиден спомен. В зрялата си възраст е писал отзиви и спомени за тях, а с проф. Швабински поддържа скромна кореспонденция до края на дните му. Дългогодишно приятелство, трайни спомени и лична кореспонденция го свързват с негови връстници и колеги по четка като Бохуш Прохаска, Йозеф Пешан, Микулаш Алеш, Отакар Земина, Ян Кржижек, Янко Тума и др.

Пак от студентските му години е и участието на Добрев като съчредител на основаното от Алфонс Муха Дружество за чешко-българска взаимност. Първи художествени изяви на младия студент са изложбите му в Сливен и Ческе Будейовице още

Автопортрет

през ранната 1923 г. Вече дипломиран, се завръща в България и се потапя в очарователния свят на селото и малкия град. В разстояние само на година Добрев създава истински цикъл от великолепни жанрови творби и пейзажи, наситени с дълбок психологизъм и искрен възторг от очарованието на Българската земя и от душевността на обикновените хора. През късната есен на 1926 г., първо в София, а после и в Пловдив, Добрев

поднася на културната общественост най-новите си творби, като получава в замяна ласкавите отзиви на такива ерудити, като проф. Васил Захариев и Сирак Скитник. Тази първа и убедителна творческа изява закономерно отвежда художника в средите на дружество "Родно изкуство", на което скоро става и член.

Художникът е духовен мост между Чехословакия и България

Знаменателно събитие от онова време е първата лична среща на Добрев с неразделните и незабравими Морфова и Прокопова, които гастролирайки в Пловдив, попадат на неговата изложба. Спонтанно избликват спомени за Златна Прага и за триумфите на Морфова като примadona на Пражкия народен театър, където младият художник неведнъж е бил просто като възторжен слушател. Разделят се с обещание за среща в София. Така през зимата на 1927 г. се ражда истински цикъл от петнадесетина портрета на Морфова, на Прокопова и на ученици и приятели от техния кръг. Година по-късно настойчива покана

Пейзаж

на Морфова за гостуване в Прага се превръща в повратна точка в творческата биография на Добри Добрев. Така в началото на 1929 г. домът ѝ на Дитрихова за няколко месеца приютява и младия българин, а винаги щедрата Морфова го въвежда в елитните среди на музикална Прага.

И се зареждат портрети на изтъкнати музиканти и интелектуалци, между които тези на видните чешки композитори проф. Витезслав Новак и проф. Йозеф Бохуслав Фьорстер – председател на Чешката академия на науката и изкуствата, както и на много други.

През същата 1929 г. младият живо-

Пейзаж край Сливен

Снимка: АК „Виктория“

ме, са срещите на Добри Добрев с емигранти и видни представители на руската интелигенция. В семейството на художника и до днес се пазят портретите на петербургския авангардист Борис Григориенв, на украинския график Петро Омелченко, на писателя-демократ Евгений Чириков, на журналиста и военен кореспондент от Руско-турската война Василий Иванович Немирович-Данченко и др.

През всичкото това време художникът неизменно се радва на вниманието и на най-ласкавите оценки на видни художествени критици и общественици като професорите Индржих Чадик, Феликс Адолф, Йозеф Пата, както и на щедрата подкрепа на личности като директорите на музеите в Пилзен и Храдец Кралове архитектите Йозеф Шкорпил и Франтишек Тихи, кмета на Храдец Кралове д-р Улрих и особено на главния редактор на местния вестник Макс Леониер Павлик, както и на много други, които освен всичко са истински ценители на неговото творчество, а често и притежатели на собствените си портрети. Плод на творческата дейност на Добрев през всичките тези години са 22 изложби из тогавашна Чехословакия: четири в Пилзен, по две в Прага, Бърно, Храдец Кралове и Братислава, а още – в Либерец, Подебради, Моравска Острава, Кошице, Кромержиж, Злин, Пршеров, Оломоуц, Простейов и Опава. И навсякъде – с картини както от Чехия и Словакия, така и от България – един своеобразен мост на културна и

духовна взаимност между трите славянски народа. Трогателен жест на внимание, на преклонна възраст, само месец преди своята кончина му оказва патриархът на българското изобразително изкуство проф. Мърквичка, дошъл на откриването на последната изложба на Добрев в Прага през пролетта на 1938 г. Признателен на своите колеги и приятели е и самият Добрев. През 1935 г. активно подпомага уреждането на колективна изложба на български графици в Кошице. През същата година пак той помага в уреждането на прощалния бенефис на Морфова и Прокопова пред пражката публика. Днес повече от 400 картини, портрети и рисунки, сътворени от ръката на Добрев, са притежание на различни

Портрет на Хр. Морфова,
20-те г. на 20 век

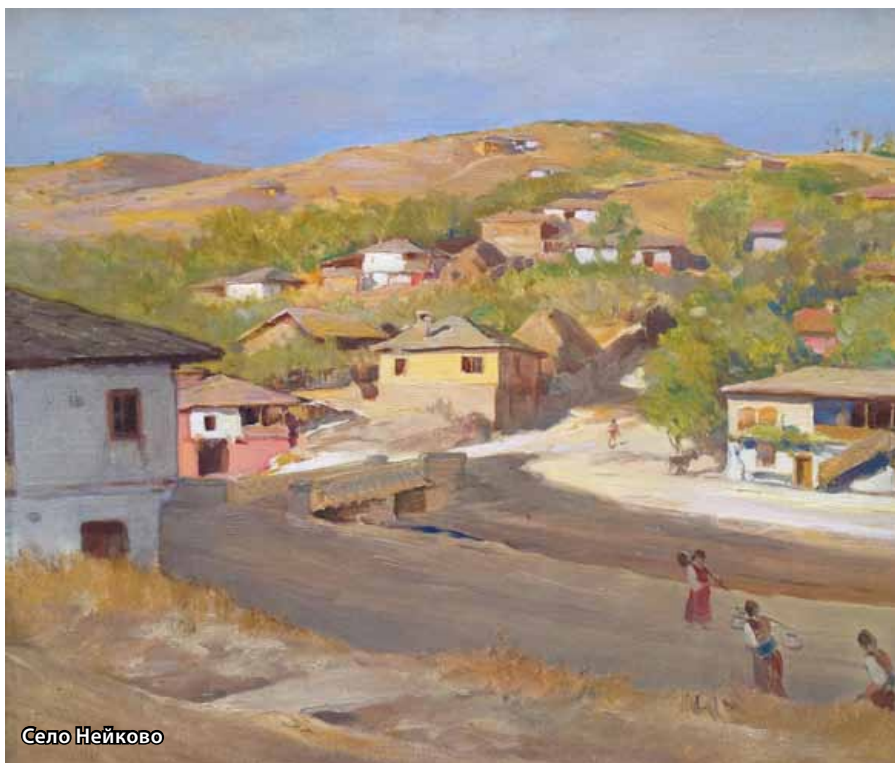
Снимка: Галерия „Лоран“

писец се престашава да посети и окончателно завърналият се в Чехия именит български художник проф. Ян Вацлав Мърквичка. Дни по-късно в собственото му ателие, само за един сеанс, се ражда малък, но великолепен негов портрет. Зареждат се години – чак до 1937-ма – през които Добрев е ту в Чехия, ту в Словакия, а през летата – неизменно в България. Творческите му търсения го отвеждат ту в Мраков, ту в Кичов и Тлумачов – Домажлицко, ту в Злин и леярните на Пилзен. Дълбоко под земята на Масариков дул през 1932 г. пресъздава серия миньорски сцени, разтърсващи със своята сурова житейска правда; една от най-силните е днес притежание на Националната галерия в София. С истинска любов създава и прекрасни лирични платна от Детва, Хелпа, Липтовска лужна, Вайнори край Братислава и други кътчета на Словакия. Знаменателни, пак от онова вре-

Из Русе

Снимка: АК „Виктория“

Село Нейково

негови ценители из Чехия и Словакия, а няколко от най-добрите – на Художествените галерии в Прага, Бърно и Братислава. Негови рисунки бяха показани в Прага и в колекцията на Иржи Карасек от Лвовиц.

Окончателно завръщане в България

След окончателното си завръщане в България през 1938 г. Добрев продължава своята творческа и изложбена дейност, като я съче-

тава с обществена, етнографска и краеведска, а от 1954 г. – и с преподавателска, в Софийската художествена гимназия. Рисува активно до последните си дни през март 1973 г. Носител е на орден „Кирил и Методий“ и на „Чинтуловата награда“ за 1974 г.

Израз на признателността му към Чехия и на любовта му към чешкия и словашкия народ, са уредените през 1960, 1992 и 1998 г. в чешкия културен център в София, три негови

художествени изложби с картини от онези години.

Днес старинна къща в центъра на Сливен, от средата на XIX в., съхранява като постоянна експозиция колекция от около 90 картини – най-ценното от платната му, посветени на родния Сливенски край. Два пъти годишно – вече 12 пъти (до 2003 г. Б. ред.), с колекции от своя фонд, гостува там и семейството на художника. С неговата скромна подкрепа, от 2000 г. в Сливенската художествена гимназия се присъждат ежегодни награди за ученическо творчество, на името на Добри Добрев. Пак оттогава – всяка есен, картини от ръката на твореца, след повече от 60 и 70 години, се завръщат, макар и за малко, отново там – по сливенските села, където някога са били сътворени.

Години след кончината на Добри Добрев, в не леки времена, неговото творчество пак е живо и пак вълнува, способно да възкресява достойнството и да носи радост, както на ценителите, така и на най-обикновените хора от народа, които той истински обичаше.

Доц. д-р Димитър Добрев

Статията е написана за списание „Българи“ от сина на художника доц. д-р Димитър Добрев (1942-2014)

Добри Добрев е роден в Сливен на 21 декември 1898 г. Завършва с пълно отличие и почетна грамота специалност „Живопис“ в Художествената академия в Прага. През 1923 г. урежда първата си самостоятелна изложба, а през 1924-25 г. организира изложба със сливенския художник Георги Рубев в Пилзен и Ческе Будейовице. Член е на дружество „Родно изкуство“. През 1942 г. участва в Международното биенале на живописиста във Венеция. Автор е на монографията за художника Димитър Добрович (1957). Секретар е на групата на художниците в родния си град (1946-1954) и е един от създателите на Художествената галерия в Сливен. Организира изложби в Сливен, Бургас, Стара Загора, Ямбол. Преподавател в Художествената гимназия в София (1954-1965). Умира на 1 март 1973 г. в София. През 1973 г. му е присъдена посмъртно Голямата награда за литература и изкуство „Добри Чинтулов“. Приживе Добри Добрев има 28 изложби в България и 22 в бивша Чехословакия.

Връзката на семейство Добреви с Чехия поддържаше внучката на художника Бойка Добрева (1975-2007), която загина в Прага. Като председател на сдружение „Заедно“ тя иницира експонираната през есента на 2003 г. единствената посмъртна изложба на Добри Добрев в Чехия – в пражката галерия „Ходовска твърз“.

През 1998 г. е организирана мобилна изложба с творби на Добри Добрев, която е представена в десетки селища в България. От 2000 г. се провежда детски конкурс с награда на името на художника. В Сливен се съхраняват 100 негови произведения. В родния град на художника в къща „Миркович“ има постоянна експозиция „Старият Сливен в картините на Добри Добрев“. През юни 2018 г. също там е открита изложба, посветена на твореца.

Картини на Добри Добрев притежават Националните галерии в София, Прага и Братислава; Градските художествени галерии в Сливен, София, Пловдив, Велико Търново, Пазарджик, Монтана, Плевен, Казанлък, Видин, Смолян; Етнографският, Военно-историческият, Литературният и други музеи и галерии в София и страната; Градските галерии в Пилзен, Бърно и Храдец Кралове, както и частни колекции в България, Чехия, Словакия, САЩ, Испания, Япония.

Българска премиера на „Езерото“ от Бианка Белова

През октомври и ноември в Кърджали, Пловдив и София се състоя българската премиера на книгата на чешката писателка с български корени Бианка Белова „Езерото“. Книгата е носител на Наградата за литература на Европейския съюз за 2017 г., на годишната награда за най-добра книга на 2017 г. в Чехия „Магнезия литера“ и наградата на читателите на „Чешка книга“ (2017). На български език „Езерото“ излезе в превод на Васил Самоковлиев в издателство „Изида“.

В. Самоковлиев и С. Янчева на представяне на „Езерото“ в Пловдив

На трети октомври новелата бе представена в Кърджали в читалище „Обединение - 1912“ от издателя и литературния изследовател Пламен Тотев, преводача Васил Самоковлиев и бащата на Бианка Белова инж. Бечо Бечев. Събитието бе организирано от Регионалната библиотека „Н. Й. Вапцаров“ и събра елитна публика. Откъси от книгата прочетоха артистите Асина Янчева (на български език) и съпругът ѝ Петър Йержабек (на чешки език). Бианка Белова изпрати специално послание към читателите в родния град на баща си, в което сподели: „Моята концепция за света е близка до споделяната от много хора вяра, че той се развива в една кръговратност. Аз също вярвам, че малката и голямата история на човека се случват в кръг или по-скоро в синусоида, която се движи между развитие и падение. И в нея всеки индивид се опитва да балансира излишъците и дефицитите си, за да постигне равновесие. Но после отново идва неравновесието, което стимулира развитието, придвижването на по-високо ниво в еволюцията, без което би настъпил застои,

заблацияване. Затова и духовните езера понякога блятясват, затова и често повтаряме някои свои грешки. И въпреки че това отнема известно време, то не е изгубено напразно, защото така разбираме по-добре света и нашата роля в него. А загубите, дефицитите в живота ни помагат да преосмислим всичко в него. И да осъзнаем, че заедно със загубите придобиваме и ново знание, нова мъдрост.(...) И ако се огледаме, ще видим, че има много малки момчета като Нами – главния герой на „Езерото“, които се нуждаят от нашата помощ. И ако не направим всичко възможно да спасим най-малко един Нами, животът ни не би имал никакъв смисъл.“

Пловдивската премиера на „Езерото“ беше на 18 октомври в читалище „Шалом Алейхем“ с участието на издателката Светлана Янчева и преводача Васил Самоковлиев. Представянето на книгата привлече многобройна публика и се радваше на голям успех.

Столичната премиера на книгата се състоя на 6 ноември в Чешкия център, а събитието бе организирано от издателство „Изида“. Съорганизатор беше Чешкият център в София. Книгата бе представена от доц. Ани Бурова от Софийския университет и от преводача Васил Самоковлиев. Авторката, която беше възпрепятствана да присъства, изпрати специално видеопослание на български език до читателите си.

Бианка Белова е родена в Прага в българо-чешко семейство. Завършва икономика във Висшия икономически институт в чешката столица. Първият ѝ роман, който не е публикуван, е посветен на българската ѝ баба. В Чехия са издадени книгите ѝ: „Сантиментален роман“ (2009), „Мъртвецът“ (2011), „Целия ден нищо няма да се случи“ (2013) и „Езерото“ (2016), както и пет сборника с разкази. Най-известната книга на Бианка Белова – „Езерото“, е преведена на 17 езика.

Татяна Борисова

Премиера на новелата на Бианка Белова в Кърджали

Мечтая да преведа книга на първия български автор, получил Нобелова награда за литература

Давид Бернщайн е роден на 08.09.1980 г. в Краслице, Чехия. Работил е като лектор по чешки език във Факултета по славянски филологии на Софийския университет. Преводач е на художествена литература от български език. Превел е на чешки език романите „Адриана“ и „Майките“ на Теодора Димова, „Мисия Лондон“ на Алек Попов, разкази на Светослав Минков, Георги Райчев и др., а най-новият му превод е „Физика на тъгата“ на Георги Господинов. През 2016 г. неговият превод на романа „Майките“ му донесе награда от Съюза на българските преводачи и беше номиниран и от Съюза на чешките преводачи.

Работил си като лектор по чешки език във Факултета по славянски филологии на Софийския университет. Как мислиш, защо българските студенти избират да учат чешки?

Има една особена обич към чехите и Чехия в България, което, естествено, много ме радва. Не зная дали се дължи на братята Прошек, на златна

да живее в Чехия още като студент и за мен България винаги е била омайна приказка с вкус на баница и сладко от смокини. Знаех няколко стари градски песни от него и милион истории от стария еврейски квартал Ючбунар в София и партизанските му години в Стара планина. Когато за пръв път прекарах повече време там като студент по програмата „Еразъм“,

знаех нито думичка на български. Завършил съм чешка и руска филология и руският език ми помогна много в началото. Езикът се учи най-добре в истинска среда и моите приятели българи много ми помогнаха бързо да се науча да говоря, колкото да ми се смеят на странните изрази. Разбира се, постепенно го усъвършенствах и сега, макар все още да имам проблеми с времената и членуването, често се случва да помагам на съпругата си, която е българка, за най-точния израз.

Помниш ли коя беше първата книга, която прочете на български език?

Да! Никога няма да я забравя! Това беше „Адриана“ на Теодора Димова! Прочетох я, толкова ми хареса, че реших, че непременно трябва и моята баба да я прочете, започнах да я превеждам, това бе и упражнение по български език за мен. Стилът ѝ никак не е лесен, не е за начинаещи, но не съжалявам, че точно с нея започнах.

Кой е любимият ти български автор?

Тъй като преводът е много лично и интимно преживяване, любими са ми всички писатели, които съм превеждал – Теодора Димова, Георги Господинов, Алек Попов. Много харесвам Милен Русков, Здравка Евтимова, Виктор Пасков. От класическите автори с удоволствие чета поезията на Гео Милев, Пейо Яворов, Никола Вапцаров, разказите на Йордан Йовков, романите на Димитър Димов.

Кога започна да превеждаш?

Както споменах, първата ми книга на български бе и първият ми превод, макар и не първият официално

Давид Бернщайн

Прага, на бирата или на войника Швейк, но мисля, че наистина ни харесват. Разбира се, има и много студенти, които започват случайно да учат чешки, избират го малко на сляпо и след това интересът им се задълбочава. Има и такива, чиито родители са влюбени в Прага и са предали тази любов на децата си.

Какво знаеше за България, преди да отидеш там? Реалността различаваше ли се от това, което си беше изградил като представа?

Моят дядо беше българин от еврейски произход, който се е преместил

само затвърдих представата си за това колко лесно се сприятеляват българите, колко бързо те приемат и допускат в сърцето си. Разочарованието ми бе свързано с това колко мръсно е в София и в нулевите условия за каране на колело. Имаше места, на които май за пръв път виждаха колоездач, но това бе преди повече от десет години. Надявам се сега да е по-различно.

Знаеше ли български, когато отиде в България? Беше ли ти трудно да го научиш?

Макар че дядо ми е българин, аз не

излязъл. Влюбих се в „Адриана“ на Теодора Димова и исках да ѝ дам глас и на чешки език. Отне ми много време да я превода, още повече да намеря издател, след което да я превода почти повторно, за да изгладя несъвършенствата. Така че първата ми любов като преводач има зелени очи, обича морето, има сложен характер и се казва Адриана :).

Как си избираш книгите, които да превеждаш?

Наистина изборът на книга е сложен емоционален процес, защото времето ми е ограничено, а чешки издателства, които се навиват да издават български книги, почти липсват. Естествено, взимам под внимание и това дали книгата би се приела добре от чешките читатели, дали биха я разбрали.

А кой е най-трудният ти превод?

Колкото и изтъркано да звучи, абсолютно всеки превод има своите трудности и особености. Кажеш ли си, че е лесно и не е предизвикателство, има голяма опасност да претупаш нещата и да подцениш нещо. За щастие имам огромния късмет, че всичките ми преводи редактира д-р Марцел Черни, изтъкнатият българист и литератор, който винаги ми помага да доусъвършенствам изказа си.

Коя роля за тебе е по-голямо предизвикателство – на преподавател или на преводач?

То е толкова различно, че ми е трудно да направя сравнение между двете. Предполагам, че така се чувстват актьорите, които играят в театъра и снимат филми. Докато преподавам, сякаш съм на сцената, има множество погледи, вперени в мен, и усещам много по-ясно следата, която оставя преподаваният материал. Докато преводът е много интимно занимание, не мога да си представя хората, които ще прочетат книгата, колко ще са те, дали ще им хареса и дали ще има несъгласни с превода ми. Смятам, че и двете роли са предизвикателство, защото носят огромна отговорност – към студентите, към читателите, към писателите, към самия език...

Мислиш ли, че има интерес към българската литература в Чехия?

Надявам се интересът да нараства все повече и повече с всяка преведена книга. Именно за това е важно да се превеждат книги... колкото повече, толкова повече, както е казал Мечо Пух, който пък е Мечо Пух на български заради преводача си :).

А как според тебе се възприема чешката литература от българските читатели?

Доколкото зная, българите имат много любими чешки автори. Всички знаят за Хашек, за Карел Чапек... Продължават да се издават доста чешки книги на година, което означава, че има интерес. Това е чудесна новина за всички бохемисти, които имат желание да превеждат.

На 22. ноември беше представянето на чешкия превод на „Физика на тъгата“ на Георги Господинов. Разкажи ни малко повече за работата върху него.

За мен бе огромна чест и радост да превода тази книга. Всички знаем, че Георги Господинов е може би най-известният съвременен български автор, а „Физика на тъгата“ получи много награди и в България, и в чужбина. Истинско удоволствие е да прочиташ и препрочиташ танца му с думите, неговата ненадмината словесна еквилибристика. И аз в ролята си на скромнен преводач се включих в този танц, надявам се със същата обич и грижа към думите.

По време на работата над дадено произведение поддържаш ли връзка с автора му?

Да, за щастие почти всички произведения, които съм превеждал, са на съвременни автори, с които поддържам връзка и направо ги питам, когато срещам затруднения. И Алек Попов, и Теодора Димова, и Георги Господинов много ми помагаша, за което горещо им благодаря. Съвсем различно е, когато питаш автора „какво иска да каже авторът“. Спомням си за един пример съвсем в началото, когато българският ми език беше доста зле, но го учех, превеждайки „Адриана“. Тогава попитах Теодора Димова какво означава

georgi
gospodinov

Най-новият превод на Д. Бернщайн:
„Физика на тъгата“
от Георги Господинов

„тюлени завеси“, дали има предвид завеси от кожата на тюлен. Може би доста се е стреснала за качеството на превода...

С какво мислиш, че „Физика на тъгата“ ще заинтригува чешките читатели?

Това е роман, който говори на един особен, предвавилонски език. Мисля, че чешките читатели ще усетят и оценят това, което и българските – умението на Господинов да прави полароидни снимки от думи на незначителните епизоди, от които е съставена човешката история. Неподражаемият му талант да разказва с елегантна меланхолия и неподправена емпатия към мухите и минотаврите.

Има ли книга, която мечтаеш да преведеш?

Да! Мечтая да превода книга на първия български автор, получил Нобелова награда за литература. И книгите на всички, които ще я получат след него.

Върху какво работиш в момента?

В момента съм си дал малко почивка от превода, в свободното си време се опитвам да си превеждам от езика на едногодишния си син Адам и се оглеждам за следващата книга.

Д-р Десислава Вилимовска

Премиера на „Физика на тъгата“

На 22 ноември в Прага се състоя премиерата на чешкия превод на романа „Физика на тъгата“ на Георги Господинов. Тя беше организирана от Българския културен институт и издателство „Лидове новини“.

Веселин Вачков, Давид Бернщайн и Георги Господинов

Залата в литературното кафене „Кампус“ бе препълнена, както обикновено се случва на срещи с писателя и в България, и в чужбина. Гости на вечерта, освен авторът, бяха д-р Марцел Черни, литературовед и българист, чийто послеслов може да се прочете в новоизлезлия превод, редакторът от издателство „Лидове новини“ Барбора Чихакова, Веселин Вачков, журналист и бивш главен редактор на „Лидове новини“, с чиято помощ тази книга излиза и ще радва и чешките читатели, Давид Бернщайн, преводачът на романа, който помагаше при устния превод. Романът вече е преведен на много езици, получил е осем номинации на различни международни литературни конкурси, както и престижната швейцарска награда „Ян Михалски“ през 2016 г. Чешкият му превод бе дългоочаквано събитие, което се осъществи благодарение и на Министерството на културата на България. По време на представянето прозвучаха откъси от книгата на български (в изпълнение на автора) и на чешки език (в изпълнение на актьора Ростислав Новак-старши).

Георги Господинов изрази радостта си, че вижда толкова млади хора сред публиката, разказа спомени от детството си, довели го до написването на „Физика на тъгата“, разкри, че следващият проект, върху който работи, е свързан с различните видове страх. Като внимателен и увлекателен разказвач и в книгите си, и на живо, той успя да размее и да просълзи едновременно присъстващите с историите за изоставеното в мелницата

момченце, влюбената в Ален Делон градска луда и Минотавъра. „Физика на тъгата“ не е първото преведено на чешки език произведение на може би най-успешния съвременен български писател. Сборникът с разкази „И други истории“ в превод на Ивана Сръбкова излиза през 2004 г., издателството и тогава е „Лидове новини“, последван през 2005 г. от дебютния му роман „Естествен роман“, на същия преводач и издателство. На чешки можем да прочетем стихосбирката на Георги Господинов „Лapidариум“ благодарение на преводача Ондржей Заяц. Заяц превежда и *Techniky a jiné verse* (издателство „Петър Щенгъл“), включваща творби от три книги на Господинов. Можем само да се надяваме, че вторият роман на писателя „Физика на тъгата“ съвсем няма да е последният преведен на чешки роман на Господинов и заедно с излезлите през последните години книги на Алек Попов, Теодора Димова, Кристина Димитрова и др. ще помогне на чешкия читател да придобие по-ясна представа не само за съвременната българска литература, но и за физиката на тъгата и химията на радостите на съвременните българи като цяло.

Евгения Бернщайн

Георги Господинов със своите чешки читатели

Студентски конкурс изследва чешката следа

Заданието към младите хора е простичко: „Как изглеждат Чехия и чехите в твоите очи?“

Конкурсът чества и стогодишнината

Провеждането му именно през 2018-а е знаково. Защото донякъде отговаря на въпроса какво е Чехия за чужденците столетие след създаването на Чехословашката република. Отговор на този въпрос се търси във всички страни, в които функционират Чешки центрове – включително и в България.

Нашата представа за чехите е очаквана

В главите на младите хора, включили се със собствени плакати в конкурса, са и красивите замъци, и новото поколение известни чехи – представени тук от фигурата на *Естер Ледецка*. Но над всичко изпъква бирата. Точно препълнена халба осигури успеха на **Ася Дамянова**. Творбата ѝ е неповторима всъщност заради нещо друго – сянката, която хвърля бирата, изобразява симпатичния Швейк.

Чехия е още много неща

Прави впечатление, че по плакатите на българските студенти намират място както прочутите чешки кукли, така например и бучката захар – из-

Ето ги най-коментираните творби. Първи стана плакатът вляво

обретена в чешкото Дачице. Замъците пък са вече навсякъде. Общото впечатление рисува миролюбива и красива страна.

Идеята тръгва от Пилзен

Именно там, в Западночешкия университет, е зададена за първи път тази задача, но на чешки студенти. На едно от изображенията пише GOD EXISTS, но Бог е задраскано, за да се появи там GOTT EXISTS.

Разбира се, у нас представата за Чехия е много повече масова норма. Но въпреки това българите знаят доста за родината на Карел Гот. И както се вижда от този конкурс, умело го интерпретират.

А наградата за Ася е тридневно пребиваване в Чехия

И сигурно достатъчно *пиво*, че да види как от златистата течност се появява духът на Швейк.

Ася Дамянова получава наградата си от посланика на Чешката република Душан Щраух и директора на Чешкия център в София Дагмар Остранска

ИНИЦИАТИВАТА CZECHIMAGE, иницирана от Чешкия център в България, се проведе под формата на конкурс за плакати. Темата на плакатите бе „Чехия и чехите в моите очи“, а самата задача изпълниха студенти от висшите училища по изкуства. Победителят Ася Дамянова ще посети за три дни Чехия, като ще надникне и в Западночешкия университет в Пилзен. Поощрителното второ място – присъдено на Божана Бончева, осигури безплатен курс по чешки език. Самите творби бяха изложени по време на тържествена вечер, на която присъстваше и Н. Пр. Посланикът на Чешката република в България г-н Душан Щраух.

Красимир Проданов

Очи, с които да видиш Острава

България фигурираше за първи път сред темите на литературния фестивал Протимлув тази година... Но усещането беше, че сякаш с местните се познаваме отдавна

Острава – град на белите църкви и черните от възглицата ръце

Така живеем на север...

Чувам репликата на съседа си по седалка и някак я пропускам покрай ушите си, само гледам как влакът от Бърно меко се плъзга през остравската мъгла. Но с първата глътка въздух, която поемам на гарата, пак се сещам за нея. Така живеем на север.

„Като се събудех сутрин, небето беше шарено – това вече ми разказва Вендула. – От единия комин излизаха кълбета жълт пушек, от съседния – червен, така целият обзор преливаше от цветове.“

Запознали сме се току-що – в старата *хоспода*, където е обедната среща на всички, замесени в литературния фестивал *Протимлув*. Провежда се в Острава от 12 години и сега за първи път на него ще стане дума за България. Темата всъщност са преводите на Балабан. Един писател, на който тук се гледа почти като на икона.

Притеснено ми е и заради това

Твърде вероятно е повечето от хората в залата да са го познавали лично, да са общували с него. Но Вендула Йежкова разсейва успешно мрачните ми мисли. Дошла е от Прага, като представител на Чешкия литературен център, специално за моето участие, но е израснала точно

тук, в Острава... А когато към нас се присъединява и майка й, книжар в Градската библиотека, съвсем се усмихвам.

„Виждате ли обстановката – сочи към стените на ресторанта госпожа Йежкова, – същото беше и преди 40 години, когато се оженихме тук с баща й на Вендула. Персоналът е друг, но и *щамгастите* са си все същите...“ А после се захваща да обяснява коя остравска знаменитост на коя маса има запазено място... Острава наистина е специален град – и цял ден се опитва да ми го докаже по всякакъв начин... И чрез местните, с които се запознавам, и с вида на всичко наоколо. Хубаво е, но с характер. Всъщност точно **характер** е думата, на която държат

Плакатът на литературния фестивал Протимлув

остравчани. И на това, че Прага е всъщност друга Вселена.

Фестивалната програма започва следобед, а моето участие е чак вечерта

Затова и с Вендула и майка й вървим бавно, без да бързаме. А като ме питат дали да идем на кръчма, или на изложба, май тайно се надяват да избира второто.

И малко по-късно наистина съзерцаваме картините. Градската галерия се оказва перфектното място

Светите братя Кирил и Методий, нарисувани от Бретислав Бартош. Картината се помещава в местната галерия

да научиш повече и за града. Темата всъщност е за Черния край – за наличието и развитието на изкуството в едно населено място, създадено изключително заради подземните богатства. И картините са запечатали всичко това...

„Разбирате ли, по махалите са живеели шепа хора и изведнъж, щом заработват мините, тук се изсипват хиляди“, обяснява ми майката на Вендула, а аз съм благодарен, че в нейно лице съм намерил перфектния придружител.

Остравската земя е прорязана от шахти и тунели

Те обаче крият и много мъка. Надеждата за щастлив живот най-често бивала удавена в поредната трагична авария или пък в клопката на алкохола. Но Острава е с характер, нали така... Ражда се изкуство, създава се култура. По-различна от навсякъде другаде, специфична. И заради това ценна...

Виждам го и в залата на антикварния клуб, в който се провежда последната вечер на *Протимлув*. Всъщност думичката *клуб* малко лъже... Става дума за цяла къща, в

която се влиза през обширен пасаж, пълен с книги. Следва основното помещение на книжарницата, стълбите се разделят на две – нагоре и надолу, като тези надолу водят в галерията. А тя се превръща в уютна зала за петдесетина души, когато има събития.

Точно тази вечер е препълнена. Като знам колко трудно улавяме интереса за нещо подобно в България, наистина съм удивен! На всичко отгоре публиката остава до края. Въпреки закъснението на отделните панели и срещи.

Представя ме един известен поет и литературовед – Петър Хрушка

Набирам смелост, като виждам добрата реакция на хората. Говорим си за това как се превежда Балабан на български, какъв е нашият книжен пазар... Обяснявам, че човек превежда със сърцето – затвори ли се то, резултатът е печален. По едно

Разговор с поета Петър Хрушка на фестивала Протимлув

негова книга, която съм си купил преди ден-два от Бърно. Но темата е Ян Балабан. „Как приема българският читател това отчуждение в книгите му“, пита водещият. „Защо отчуждение? За мен е **човечност!**“, отговарям му.

Тук някъде усещам, че напълно съм се свързал с домакините си. Вярват ми и искат да чуят още...

А когато все пак свършваме, си говоря с хора от публиката, хора непознати, но толкова добронамерени, поздравяваме се, даже се прегръщаме. Запомням лицето на една жена – Хана. Казва развълнувано, че тя е рисувала корицата на последната книга на писателя. И че съжалява за едно – това, че съпругата на починалия преди вече осем години Ян Балабан отсъства. „Щяхте да я направите много щастлива – обяснява ми топло Хана, - да чуе толкова хубави неща за Хонза, това щеше да е прекрасно.“

Прегръщаме се на изхода и с Петър Хрушка, и пак сме сами с Вендула и майка й, вървим през нощна Острава, тихо е, спираме до паметника на певицата Вера Шпинарова. „Веро, какво са направили с теб!?!“, възкликва възмутено и малко дяволито по-възрастната жена... Все пак се снимаме, разделяме се усмихнати, а на другата сутрин, вече сам, вървя и запечатвам в себе си още картини от града...

Рязък и красив едновременно, разпилан и устремен в бъдещето си, просто различен, защото се казва Острава.

А пътешествието завършва там, където е започнало...

С други думи, на втори коловоз – в остравската мъгла, на север. Качвам се на влака за Бърно и след малко той е излязъл от нея, показало се е слънце, макар че вече съм разбрал и друго... Светлината е навсякъде, даже в най-черния край, стига да имаш очи, с които да я видиш.

Кой е Ян Балабан?

Има мнения, че е най-добрият чешки писател през последните десетилетия на миналия и първите декади на новия век. Смятан е за майстор на разказа. Творбите му са пропити от екзистенциална тъга и много въпроси за смисъла на живота ни. Заедно с това, по правило в тях присъстват библейски сцени и сюжети, цитати от Новия и Стария завет. Сборникът разкази „Може би си отиваме“ (на български от изд. „Изида“) е избран за роман на десетилетието в Чехия от журито на конкурса „Магнезия Литера“. Другата най-наградена книга на писателя е романът „Попитай татко“ (също в плановите на изд. „Изида“ в най-близко време) – за жалост Ян Балабан не доживява да я види отпечатана. Житейският му път приключва в Острава през 2010-а, девет месеца преди да навърши 50.

За своето пътуване към Ян Балабан и Острава разказа Краси Проданов

Антиквариатът-клуб Фидукия приюти и българското участие във фестивала

време даже се отплесвам и намесвам св. Иван Рилски. Но и това е интересно за тях... Хрушка дори намира шише сръбска ракия от запасите на клуба, личи си, че му е приятно. Пита ме какво чета напоследък, а аз вадя

Четиринадесета Световна среща на българските медии

Българската телеграфна агенция и Асоциацията на българските медии по света събра журналисти от 50 български медии от над 25 държави от 24 до 28 октомври в Скопие на 14-та Световна среща на българските медии. Мотото на форума беше „Медии и памет“.

Срещата се проведе в държава, в която няма медии на български език и няма български кореспонденти. Основен партньор беше Македонската информационна агенция.

Максим Минчев – ген. директор на БТА, Аксиния Иванова и Иван Цанков от Аржентина

Официалното откриване се провежда в Македонската академия на науките и изкуствата

Генералният директор на БТА Максим Минчев приветства участниците и отбелязва, че журналистиката в последните години се променя значително. „Вече не сме сами, заедно с нас на арената са довчерашните слушатели, зрители и читатели, които станаха като нас – журналисти“. Максим Минчев изрази желание в центъра на дискусиите по време на форума да са основните проблеми на журналистическата професия (фалшивите новини, журналистиката и пропагандата, политическите и икономическите зависимости). Драган Антоновски – генерален директор на Македонската информационна агенция /МИА/, постави въпроса за новинарството днес, за това какво е информация, дезинформация и пропаганда. Акад. Луан Старова подчерта колко е тежка журналистическата професия и

какъв сизифовски труд изисква. Акад. Антон Дончев нарече българите и македонците братя близнаци и апелира към журналистите: „Вие сте хората, които изготвят стъклата на очилата, с които хората гледат. Дръжте ги чисти“. Тази негова реплика сякаш „освети“ цялата медийна среща.

На откриването беше прочетено приветствие от вицепрезидента на Република България Илияна Йотова, в което тя отбелязва, че четиринадесетте срещи са превърнали българските медии по света в общност. В него вицепрезидентът се обръща към българските журналисти с думите: „Вие, колеги, сте живата връзка между сънародниците ни зад граница. Вие сте един от най-силните мостове на българите с България, а и на България с българите по света. Вие пазите идентичността на българина, независимо от географските далечини“.

Музикална кулминация на официалната част беше изпълнението на

Теодосий Спасов (кавал) и Влатко Стефановски (китара). Те поздравиха участниците във форума с творби, изпълнени с балкански мелодии и ритми.

Теми и участници

На срещата в осем работни панела бяха дискутирани темите: „Различните лица на патриотизма“, „Бизнес и национален дълг“, „Журналистиката срещу пропагандата“, „Медиите като посредник между обществото и политиките“, „Медиите зад граница – стари проблеми, нови решения“, „Медии, образование, памет“ и др. В дискусиите взеха участие Соломон Паси (Атлантически клуб), Кирил Вълчев (Дарик Радио), Константин Каменаров (БНТ), Александър Велев (БНР), Мартин Минков (БНР), Стояна Георгиева (Медиапул), Георги Лозанов (БТА), Любомира Будакова (Телеграф медия), Иво Атанасов, (СЕМ), Уляна Пърмова (БНТ), София Владимирова (СЕМ), проф. Христо Бонджолов (ВТУ „Кирил и Методий“), Владо Йончев (Офнюз) и др. От българските медии в чужбина в работните панели участваха Анета Недялкова (Бизнес списание ELYSIUM), Диана Гласнова (Хърватска), Светла Кьосева (Унгария), Димитър Ганчев (Ватикана), Дора Костова (Украйна), Мила Васов (Сърбия), Мария Захаријева (Чехия), Максим Божилов (Канада), Иван Цанков и Аксиния Иванова (Аржентина), Иван Карчев (Австрия), Йосиф Давидов (Испания), Ясен Бараков (САЩ), Александър Димитров (Сърбия), Петър Стаматов (САЩ), Даниела Горчева (Холандия), Иван Николов (Сърбия), Силвия Авдала (Израел). Представителите на български медии от целия свят споделиха как съхраняват българщината в чужбина и какви са инициативите им, свързани със запазване на родните обичаи и култура.

По традиция световните срещи на българските медии са съпроводени с интересна културна програма. Тази година участниците във форума имаха възможност да присъстват на откриване на фотоизложбата „България представя: „Епископската базилика и римското мозаечно наследство на Филипопол“ в Културно-информационния център на Република България в Скопие. На откриването бяха също така директорката на центъра г-жа Светлана Славова и г-жа Даниела Будинова – временно управляваща посолството ни в Скопие.

В рамките на панела „Медии, образование и памет“ бе показан документалният филм „Сърце като птица“ за известния аржентински поет с български произход Марио Несторов. Филмът е дело на Аксиния Иванова и Иван Цанков от Гражданска асоциация „Българите в Аржентина“. Изключително интересна беше презентацията на Иво Хаджимишев „Фотографската памет“, включваща снимки от Скопие и Охрид – част от архива „Гипсър“. Иво Хаджимишев успява да съхрани негативи от Балканската война и снимки, правени по време на научните експедиции на проф. Богдан Филев. „Аз работя със стъкла, които помнят“, каза фотожурналистът Иво Хаджимишев, перифразирайки думите на акад. Антон Дончев.

По време на форума председателят на НДФ „13 века България“ Митко Тодоров връчи наградата „За принос в разпространението на българската култура от българоезична медия в чужбина“ на Димитър Ганчев от българската секция на радио Ватикана. Ректорът на Великотърновския уни-

Музикален поздрав от Влатко Стефановски и Теодосий Спасов за участниците в медийната среща

верситет „Св. св. Кирил и Методий“ проф. Христо Бонджолов заяви, че Великотърновският университет има интерес да основе първия филиал на чуждестранен университет в Македония, който да помага за обучението на докторанти, а след това да привлече и магистри. В момента в университета има 38 докторанти от Македония и Косово. Той каза, че е необходимо да се направи институт по българистика, който да помага на българите в чужбина.

Закриване на срещата

На финала на срещата генералният директор на БТА Максим Минчев съобщи, че през 2019 г. предстои провеждането на най-голямото медийно събитие в България – Шестият световен конгрес на информационните агенции през юни в София и в Пловдив.

„Проблемът на Западните покрайни-

ни България не го видя и не го реши“, заяви Иван Николов от Босилеград. Той каза, че там се прилагат методи за промиване на националното самосъзнание и системно мачкане на хората.

За загубените български общности в Канада и за обезбългаряването в Егейска Македония и Ксанти говориха последователно Максим Божилков и Даниела Горчева. Владимир Перев от Скопие се спря на проблема за промяната на идентичността на българите в Македония и за промяната на идентичността дори на техните предци. „Нека бъдем малко повече оптимисти за съдбата на това, което наричаме България и българщина“, призова акад. Антон Дончев при закриването на форума.

Мария Захариева

Само човек, който е останал без Родина, знае какво е патриотизъм (Иван Николов, Босилеград).

Свободата е право на избор, пропагандата отнема това право (проф. Георги Лозанов).

Властта не може да ни казва какво е правилно и какво е неправилно. Трябва да има свобода на мненията (проф. Георги Лозанов).

Тук, в Скопие, виждаме докъде стига усилието една класическа лъжа да се покаже като истина (Костадин Филипов, бивш кореспондент на БНТ в Македония).

Репортерът е като мост над пълноводна река (Йосиф Давидов, Мадрид).

Медиите са поставени между два остри камъка – властта и обществото (Диана Гласнова, Загреб).

Живеем в свят на медийно разнообразие. Голямата борба е да се отсее вярното от невярното (Александър Велев, БНР).

Доверието в медиите се руши от самите тях (Даниела Горчева, Холандия).

Ако забравите Македония, тя ще бъде вашата загубена Атлантида.

Не забравяйте Македония. Тя е част от идентичността на българското племе (Владимир Перев, Скопие).

БОЖИК

И като влезоха в къщата, видеха детето с майка му Мария, и паднаха та му се поклониха; и отваряйки съкровищата си, принесоха му дарове – злато, ливан и смирна.

(Матей 2/11)

Моите най-ранни детски спомени за Коледа са твърде езически и уханно предметни. С много звук. Кукерски маски и звън на чанове, с които все се гонеше злото, а то все успяваше да се свре в някое къше. Клане на прасе, тромави капки кръв под стряхата, където съхнеше кървавицата. Смесница от боцкация дъх на елхата, разтопен восък и пърлено свинско ухо. Всепроникваща миризма на капамата, неудържимо промъкваща се през запечатаното с тесто гърне, очаквана и възможна само на връх Коледа. Все неща истински. Като дните на моите хора.

Баща ми имаше приятел в плевенско село. Състудент. По Коледа му пращаше колет. Сковаваше сандъче и го напълваше с картофи. Това се раждаше в нашия край, това пращаше. И винаги грижливо сгъваше под капака и елхичка. Неговият поздрав от нашите планини към тяхното плодно поле. После пристигаше благодарствено писмо, в което се описваше как децата на татковия приятел се радват, когато отковат капака и елхичката като жива размърдва клонки. Аз си отдъхвах. Много ми беше мъчно за натиканата в тясното и тъмното елхичка. През лятото чакахме сандъка обратно – с огромна диня и грозде. И така всяка година – по Коледа сандъче с картофи и малка елхичка пътуваше към Долни Дъбник, след Илинден вече го чакахме обратно с плодове от Дунавската хълмиста равнина. Животът в нашата къща беше смислен. Всички се уповаваха на труда и учеха нас, децата, на същото. Не помня да са ми разказвали Господови приказки. Слушах разкази, по-скоро притчи, които, бях сигурна дори, че са измислени у дома. Защото в героите припознавах истински люде. Често осмивани, най-вече по причина на мързел или лакомия. По време на една Запошка, другите му викат Бъдни вечер, имало голямо земетресение. Всички избягали навън, един наш чичо останал на софрата, доволен, че може всичко да изяде сам.

Сетне от книгите научих, че Богородица е родила Исус в ясли. Нямах съмнение, че това бяха същите те в нашия обор. Чувах шумното дишане на животните в тъмното. Пипах излъсканата от лежането на кокошките слама в гнездото. Взимах току-що окряканото топло още яйце с полепнали златни сламчици по него. Яслите, от които биволицата си подръпваше сенце, а когато тя биваше на паша, ние, децата, ги ползвахме за най-тайното място в играта на криеница. Събуждам се от тиха шетня. Нещо става. През нощта се е родило бадженце. Що някои му викат малаче? Черно, лъскаво, влажно още, току-що облизано от майка му. Крачката му се пречупват в коленцата, пада, посягам да му помогна, баба не дава. То се напруга разчекнало копитца, мъчи се да се изправи и да се закрепва право.

Първият усилен негов труд. Тръпка минава по цялото му телце. От главата до опашката се настигат ситни вълнички. Под муцунката му се точи тъничка копринена лига. Все още липсва в погледа му любопитство. Не знае страшен ли е светът около него или го очаква с любов. Светът сега – това е нашата кухня, където ние с баба спим. Аз босичка, полусъннена, съм клекнала до него и искам да го погала. Огънят в печката се засилва. Бадженцето още не е цицало от майка си. Черно, лъскаво, с бяло на опашката, сякаш Създателят го е държал за крайчето й, когато го е вапцвал в катранената боя. Невинно. Като всеки младенец. Първото новородено животно и всички, които помня сетне, се раждаха през зимата. Така и никога не видях откъде излизат на белия свят. Отва-

рям очи и бюджето ме гледа с топлиите си белтъци. Все си мислех, че баба го вади от яслите. Нямах никакво съмнение. Май всичко, което живееше в обора, се озоваваше в кухнята призори. Прасенце розово, кашля като детенце, баба го намазва с масчица и го препасва с парче стара абичка.

– Да поседи на горешко – казва баба, – да му мине.

Ми добре. Друг път пиленце с вързано краченце, драска по застлания с черга под и ме събужда. Пак на разсъмване.

Още малко и щях да се изложя с невежеството, че и брат ми е изваден от яслите. Не, че знаех как се е появил. Мама изчезна за три дни и се върна с него – повито едно вързопче, червено и безвеждо. Слаба, с кожа на жена, на която никога не й се е случвало да прекалява с угощение, озарена от светлината, че държи пред гърдите си син. Нейният Младенец.

„Роди се млада Бога...“; пеят и аз си представям мама с брат ми на ръце.

Нямам спомен да ми е разказвано за Рождество Христово. Как Синът Божи се е родил. И какво сетне е станало. В късна възраст и досега стане ли реч за онзи град, където е изгряла звездата на Христос, си представям яслите в нашия обор. Сигурно е и заради магарето. То си беше постоянното присъствие у дома и тъй като беше старо, не ставаше за работа, а никой не искаше да наскърби дядо ми, като го разкара от двора. Истински член на семейството. И си беше направо свято. По магарешки свято. Може и заради него да бъркам нашите ясли с Витлеемските, защото то е също като онзи осел, който мърда уши в изографисваната от знайни и незнайни майстори на религиозната живопис сцена, изобразяваща Рождество Христово. Осел, овце и пастири, водени от необичайната светлина на небето над Витлеем, дотърчали и нашли Мария и Йосиф с Богомладенеца. Поклонили му се и сетне разгласили низ човеците новината за раждането

на Спасителя. Евангелие разказва как пристигнали и тримата мъдреци от Изток. И на тях звездата им съобщила радостната вест. И не само, ами ги повела по пътя за светото място, вървяла заедно с тях, а когато сядали да почиват, тя спирала в небето над главите им.

„Му принесоа дарови: злато, ливан и измирна“ (Матей, 2/11). Тези дарове е трябвало да предскажат, че новороденото дете е Човек, Бог и Цар.

*Збирайте се, дечиня,
сред село на греячка,
огон да си палиме,
за да се изгреиме,
оти после кеодиме
Коледа да викаме,
костене да збираме,
за Бадник да ядиме.
Божик да го чекаме
и прасе да ядиме.*
(записал Марко Цепенков от Прилеп)

Бойка Асиова

Сурвата

Месец преди Новата година деца тръгват от порта на порта да събират от стопаните кой колкото и каквото даде, за да се плати на тъпанджиите. Обикалят града с накачени на кръста пиринчени и медни звънци, за да напомнят, че си отива старата и иде новата година. Във всяка махала има мераклии, около които всички се въртят и около които се раждат идеите за разиграване на народния театър. Те могат да са от различни професии и възрасти.

Градът бавно се събужда след Новогодишната нощ. Няма значение какво време ще се случи – сняг или дъжд, мъгла или вятър, лапавица или сух студ. Първият ден на Новата година ще бъде посрещнат шумно и весело. В махленското свърталище на участниците в игрите на разсъмване пристигат музиките – тъпанджии и зурни. Момчетата започват да обличат костюмите от кози кожи, с възможно най-дълга козина. Само онези, които са дорасли за това. Натъкмяват ги по-възрастни мъже, знаещи как, защото маскираните ще играят цял ден около хорото и трябва да се чувстват

сигурни. На кръста запасват як кожен колан със закачени на него пиринчени звънци. Момчетата подскочат в ритъм, дъвен и зашеметяващ, и размахват в ръце бич от волска опашка. Облечените в кози кожи и с висока чучулка на главата се наричат чауше. Един от тях е първи. Подредени са в строга мистична и военна йерархия. Това е голяма чест и предната вечер основните участници в карнавала са били в къщата на Първия чауш. Капама, суджуци, вино, песни, хоро. Дандания до Бога. Чауш – от турски, значи въоръжен пазач. Чаушето наистина имат задача да пазят реда на празника. Обикалят около хорото и разбутват напирашното множество. Хорото трябва да се вие и расте свободно. Задължително в новогодния маскаррад има моми и ергени. Между тях е излъчена една двойка първи. Това са момче и момиче, избрани да бъдат такива. Те умеят да играят красиво. Облечени са в старинни дрехи, тяхно е правото да водят хорото през целия празничен ден.

Момичето в ален ситно плисиран

фустан, с везана кошуля, чиито поли завършват с богата дантела, главата е пребрadena с пъстра кърпа. Момчето е с бял памучен гъсто надиплен сукман, къс, над коленете. Гърдите му са украсени с кованици – наниз сребърни пари с ковани копчета забодени върху гайтанлия елек. Тези накити се предават от поколение на поколение и се пазят като рядка ценност. Мечкари с мечета – и те са задължителни. Кожите трябва да са от истинска мечка. Е, вярно, в ония години нямаше Бриджит Бардо, мечки – бол, а да докарат звяра за синджир от гората – и за това се намираха юнаци. Не трябва да липсват и младежи, облечени като моми. Задължително с бленуваните от мъжете подути пазви – в нашия случай от дюли или ябълки. Силно начервени бузи. С тях се разиграват еротичните сцени за радост на публиката. И оттук натам каквото роди народното въображение. А то се охранва цяла година. (...)

Бойка Асиова
Из „Рецепта за камбана“

Мъжко можене

– Атлазо, ми ти чу ли? Коте се е снощи оглавил за Бела Рада?

Плиснатите в лицето ѝ отровни думи забиха нозете ѝ в земята. Стоя вкопана на място време, колкото с око да мигнеш. На нея ѝ се стори век. Свали кърпата от главата си и отвърна, повече на себе си, нежели на тях:

– Атлаза да ми не е името, ако ме не викат Котевица! – обърна се, фустанът ѝ, последван от двете черни тежки плитки, се люшна, усуга се около сухата ѝ снага и като влачеше шамията след себе си, хлопна вратата.

Отърлени от пламъка, що просветна в очите ѝ, трите жени се скупчиха една до друга. Уплахата ги държа вързани като житен сноп и като си поеха въздух, оттласнаха се една от друга и всяка хлътна в портата си. Всички знаеха, че Атлаза от Дъбова махала прибира нощем Коте при себе си. Ходи той къде ходи, кръстосва горите, пресича границата, която делеше Българско от Турско, прекарва през нея хора и оръжие. Понякогаш и стока, други път пари. Никой не знае чии са – грабени или дарени. Ако са грабени – от кого? Казваше само, че са за Делото. Чуваше се, че другарува с Яне. А преди Илинден бил и в четата на Гоце.

Познаваше планината като дивотина. Минаваше през долищата и замиташе след себе си следите. Сал една диря не можеше да изтрива. Тази, за към Атлаза. Дъбова махала имаше очи и уши като в една обща къща. Знаеше се къде, с кого, какво. И си оставаше вътре, в махалата. Като между стените на всеки добър дом.

Атлаза му беше мека постеля. Но тя беше и най-вътрешната преграда на силиаха. В нея пазеше всичко. Страховете си дори. Само тя знаеше, че ги има. Пред нея броеше парите и ѝ оставяше да ги крие. В тайниците ѝ имаше и револвер за черни дни. Всякогаш беше готов мехлемът за раните му. Тя го правеше и само тя си знаеше какво забърква в него.

– Остави тия илачи. Не се готви рани за връзуваш... – Коте се просегна,

улови я за кошулята и я навлече под халището.

– Оти? – попита Атлаза подплашена от неизреченото.

– Оти баба Дача ми предрече, че коршум нема да ме лови. У вас си нема да умреш, вика, рани нема да имаш. Като ти свършат дните, ей така, без ни една дракотина ке се вознесеш – Атлаза погледна нагоре, където ръката на Коте сочеше пътя на неговото възнесение.

– Море с тая душа грешна кога па се не вознесеш. Баба ти Дача да си најде овреме друга за нейното възнесение – с яд спомена Атлаза името на старата билиарка и понечи да стане от одъра.

– Чекай, къде си тръгнала?

– Да духна лампата – рече тя и по гласа ѝ се разбра, че вече не иска да го направи.

– Нека свети. Додека Господ спи – може! – вече с по-мек глас отсече Коте и заклеши жената под себе си. Случваше се нощи наред да дели одъра с Атлаза. А биваше и много време да го няма. Къде се запиляваше? Никой не знаеше. Веднъж се прошумоли между дъбиките, че бил откаран в Еди Куле и оттам самият паша на Горна Джумая го извадил. Знаеше се, че бяха големи достове с него. Даже мълвата заплиташе и някаква ханъма между

них. Но това бяха работи, които си оставаха зад високия зид на пашовите сараи.

Атлаза никога не престана да го чака. Сънуваше го. На сън я гореше неговата близост. Премяташе се като заклано яре и се събуждаше вир-вода. Веднъж сънува една дума. Дума. Не я беше чувала от никого, та да я знае. Плоднина. Не плод, а плоднина. Плоднина е мъжкото можене. Ясно, сякаш някой с бучка варовик беше изписал думата по самото черно на нощта. Плоднина... плоднина... плоднина... Чу го. Някой я шепнеше в самото ѝ ухо. Атлаза се събуди. Заопивва бързешката постелята. Нямаше го. Защо ли си мислеше, че може да дойде, докато спи, и тя не ще го усети.

И ето ги сега тия трите. Жените от махалата. Изхвърлиха из устите си по един разцепен на две език и замязаха на триглава змия. Ссс-с-с... „Коте се оженил за Бела Рада... – рекоха ѝ. „Атлаза да ми не е името, ако се не викам Котевица!“ – повтори в себе си тя.

Бела Рада беше от Буковата махала. Лицето ѝ мязаше на току-що издоено мляко. Бяло, топло, с лека сладина, що остава на езика, след като го преглътнеш. Синеоко стройно девойче. Усетило се. Но мъжът в русата му главица се мотаеше като в мъгла и то не знаеше иска ли го, хубаво нещо ли е това, или е само страшно. Тази пролет то се пукна заедно с кукуряка и заради лицето му го нарекоха Бела Рада.

Коте ритна с коляно вратата. Не беше се стъмнило още и тя не беше запната, литна на панти и се блъсна в стената. Около софрата вечеряха Бела Рада, майка, баща. Той стоеше в рамката на вратата, изпълнил я от долу до горе, сложил ръце на силиаха, откъдето стърчаха дръжки на пищови и ножове. Привечерната светлина минаваше иззад него. Лицето му падаше в сянка.

Те бяха мирни хора и в тяхната къща комити не идваха. Нито каквито и да е непознати люде. Но за него бяха чували. От едни – лошо, от други – добро. Зависи кой коя страна му е видял – бялата или черната. Не зна-

еха защо е опрѝл до тяхната къща. Бяха люде от втора ръка и преди да попитат, той рече:

– Дошел съм за Рада. Искам я с благослов. Утре на мрако да сте готови – остави по една жълтица пред тримата и излезе.

Никой не узна как тия хора дочакаха другата вечер, когато Коте в обещаения час дойде. Не беше сам. Водеше с него и Хаджията. Всички наричаха така попа, който беше ходил на Божи гроб и представляваше за миряните от Букова и Дъбова махала чест пред околните села. Дедо Хаджи си беше дружка на Коте и кандиса да дойде като калесник. Да си не изкарат ангелите родителите на момето.

На другия ден вече от двете страни на реката и буковци, и дъбовци знаеха, че Коте е взел Бела Рада за невеста.

Измушнаха се набързо някоя и друга година. Бела Рада беше леснорода. Сдоби се с три деца, едно по друго. И трите се пръкнаха между Илнден и Голема Богородица, защото ги зачеваше зиме. Не беше вече турско. Мина и Балканската, и Световната война, нямаше вече граница през сред Рила и нямаше кого да се превежда. Но Коте не мирясваше. Кротваше за кратко през зимата и напролет хващаше... кой път? – никой не можеше да каже. Цената на Атлаза падаше от година на година. Баща ѝ додаде жълтици и Давидко я взе. Разсърдена, Атлаза от магарешка оса по-зла биваше. Из устата ѝ огън излиза, от дъха син пламък – така думаха за нея и гледаха да са по-далеч от очите ѝ.

Откак дойде в къщата на Давидко, тя не престана да дава нишан на Коте, че го чака.

Мъжът ѝ беше човек, хартисал на света. Никой за нищо не го имаше. И затова кога една сутрин Давидко отиде на дърва с един циганин от катуните и не се върна, никой се не сети сетне да пита за него.

– Я съм Котевица! – събщи Атлаза на онемялата Бела Рада. Зад нея стоеше Коте. Развърза цедилката си и ловко я прехвърли откъм гърба пред гърдите си. Разви детето от топлата завивка, остави го в краката си и рече: – И то е Котево. Ако се вика Давидково.

И без да ѝ го кажат, Бела Рада знаеше,

че детото е Котево. Не само защото сега видя, че то е одрало кожата му.

Знаеше си го отнапред.

– Ми я, бре Коте? Я... що да права? – зорлем попита Бела Рада и вдигна към мъжа си сините си очи, в които се беше събрала оловна мъка.

– Разберете се с нея... – с омекнал глас отвърна Коте, обърна се, че не можеше да гледа повече синьото на Радините очи, и хлопна вратата по себе си.

– Ти остани. Нели къщата е на дваката – ти на долния, я на горния – чуха ушите на Рада.

Не беше го мислила така дошлата, но Коте ѝ стовари и тоя грях – тя да изпъди жена му. Атлаза не можа да го стори.

От утре към неговото си име щеше да се прибави и хорското – Двояко. Коте Двояко. Никой не посмя да попита къде изчезна Давидко. Ни стражар, ни общинар, ни мъж, ни жена. Катанец увисна на селските уста. Неизречената новина, че мъжът ѝ е убит, се разнесе като заушка и се

забрави.

Даже дедо поп, той кандиса да венчае Коте за Атлаза върху венчилото с Бела Рада. Богобоязлив свещеникът не беше. Но до някое време тръпнеше да го не привика владиката и да му потърси сметка. Не би. „Дедо Владика с Господ вечере. Той с него ще се разбере кое може и кое не“ – утеша се дъбово-буковишкият божи служител и си подкара дните спокойно. Най-сетне Двояко миряса и си седна на огнището.

Нямаха чет пътищата, що беше извървял, горите, що беше пребродил, и скривалищата, в които беше нощувал. Само че и огнището му, и то двояко стана. На единия кат едната жена, на втория другата. Откърмиха и извардиха шест деца. Атлаза доведе едно и роди още две. Шестте викаха на Коте тате, а мамо – на Атлаза и на Бела Рада по три. Всичките станаха Двоячки. Коте повече не погледна към Бела Рада. Делеше нощите с Атлаза. Мъжката му сила беше голяма и

Илюстрация: Луиза Станева

той не мирясваше и кога Атлаза взе да попрегаря. По вършитба я примъкваше към снопите. Станала вече свекърва, топеше се от срам пред снахите, които се кискаха в краищата на шамиите си, колчем го видеха да ѝ маха с ръка и да я вика зад хармана.

Само че повече за нищо не ѝ доверяваше. Тя не беше вече вътрешният му джоб.

– Ти мъж си затри и на мене нема да се почудиш – думаше ѝ той. – Ке ме знаеш вече само от кръсто надолу. Атлаза умря рано. Не напълнила още шеесе, склопи очи. Жените думаха, че сърце я е изяло. Може и така да е. Вината е сърцеда. А тя си го знаеше греха – ожени се връз жива жена.

Коте остана да върти къщата на две огнища. Накупи имоти в града. Най-хубавите парцели около пазара станаха неговии. И се наредиха къщи една до друга. Всичките Двоячки. Дедо Коте Двояко тръгна и по черкви. Всяка неделя старият комита ходеше в божия храм, в който се черкуваха миряните от Дъбова и Букова маха-

ла. В притвора му беше изрисувана баба Дача и пред нея на един камък той залепваше запалената свещ. Имаше ѝ се за длъжник, загдето му предрече, че куршум не ще прекъсне отредените му на белия свят дни. – Дека ми е пукната земята? – питаше той на младини баячката и се смееше като човек, който нямаше страх от нищо.

– Кам да вида! – хващаше тя ръката му и прокарваше тънки костеливи пръсти по дланта. – На свето место ке ти свършат дните.

– Де море? На свето думаш? Кат се пукне земята, да спропадна в нея, па тя да не ме изфърли? Не верувам. Приживе имаха баба Дача за богохулница, защото се бъркаше в божите дела. И я коряха, и се страхуваха, и я търсеха. Според кой кога се види на зор и го напуснеш надеждата помощ да му дойде откъм небето. Попът все ѝ се заканваше, че умре ли, няма да я спее както си му е редът, а ще я остави да вампиряса.

– Тая се не знае, дедо попе, кой кого ке спее – не пропускаше гледачката

да го закачи, колчем го видеше да вее расото си край къщата ѝ. Черквата беше западнала и баба Дача даде много пари да се възземе. Като брой жълтици за зографин, който да нарисува нови икони в нашарения от чревояд иконостас, завеца като умре, всичко, което е нейно, да мине към черковния имот. Най-сетне настоятелството кандиса да ѝ се изпише образът в притвора. Тя си плати на молера и му поръча да я изтипоса млада.

Тая неделя дедо Коте Двояко беше наумил друго. Наврѣх Свети Нестор, който беше пазителят на черквата, на дваесе и седми юли, искаше да запали свещ, преди да почне утринната служба. Предната седмица купи от Рилския манастир голяма колкото копраля воценица и се зарече да я запали за Бела Рада дорде е жива. Да ѝ свети, кога се представи на оня свят.

– На тоя ѝ поцърних живота, на оня да не ѝ е тевно. Полага ѝ се – рече си наум старецът, пхна свещта в сияляха и потегли към черквата. В притвора беше навееало листе всякакво – от чернокафяво, червено, жълто, до избеляло. Като мина през този листник, повлече крака през него и замириса на орех и желѣд, на подгоряла трева. Бутна с рамо леко подпряната врата и се запъти към голямата икона да отслужи виделото за оня свят на първата от двете си жени. Черквата се изпълни със светлина. Свещта щеше дълго да гори и той припали от нея една по-малка и излезе да я постави пред образа на баба Дача. Старецът разтреби шарената шума около обления във вощък камък, който му служеше за свещник, накапа от запалената свещица и я залепи върху него. Приседна до камъка да почака дорде изгори светилцето. Есенното слънце огряваше нозете му. Коте Двояко притихна. Оброни глава. Очите му останаха отворени. Някогашното синьо в тях беше проядено от годините и бяха останали сал едни сивкаво-жълти жички. Срещат се такива листа по гората. Като ги облази буболечка, изпие им сока и те останат да стърчат ни живи, ни умрели.

Бойка Асцова

110 години от рождението на Марин Големинов (1908 - 2000)

Един от най-известните български композитори е носител на наградата "Готфрид фон Хердер" (1976), кавалер е на Ордена за изкуство и култура на Франция, директор на Софийската опера и ректор на Националната музикална академия.

Марин Големинов е роден в Кюстендил на 28.9.1908 г. в семейството на юриста от Прилеп Петър Големинов. Баща му, който е любител цигулар, е първият му учител по музика. През 1927 г. Марин Големинов е приет в Музикалната академия в София, където учи цигулка при Тодор Торчанов, камерна музика при Андрей Стоянов и теория на музиката при Добри Христов. Същевременно работи като виолист в Софийската опера. Дипломира се през 1931 г. Първият му авторски концерт се състои през 1930 г. В периода 1931-1934 г. Марин Големинов е студент в „Скола Канторум“ в Париж. Негови учители по композиция са известните френски композитори Венсан Д'Енди, Пол Дюка, Ги дьо Лионкур, а по дирижиране – Марсел Лабе. Завършва с отличие.

През 1934 г. се завръща в България и се включва активно в различни сфери на музикалния живот. Става член на Дружеството на българските композитори "Съвременна музика". Работи последователно като учител по музика в Първа и във Втора мъжка гимназия. През 1936 г. е редовен преподавател в Музикалната академия, от 1943 г. е доцент, а от 1947 г. е професор (инструментознание, композиция, оркестрация и дирижиране). През 1938-39 г. специализира композиция при проф. Й. Хаас, пиано – при проф. З. Пфайфер, симфонично дирижиране при д-р Х. Кнапе и оперно дирижиране при К. Еренберг в Мюнхенската музикална академия. През 1934 г. написва Първи струнен квартет. В периода 1935-38 г. свири втора цигулка в известния квартет „Аврамов“, дирижира Камерния оркестър на Радио „София“ и е един от инициаторите за създаването му. Композира три сюити и Втори струнен квартет. През 1942 г. е премиерата на най-

Марин Големинов

известната му творба – танцовата драма „Нестинарка“ в Софийската опера с диригент Асен Найденов. Творбата е поставяна в Чехословакия (в Опава), Германия, Русия и е представяна от балета на Софийската опера в Барселона, Венеция, Франкфурт. Постановката на Маргарита Арнаудова за балета „Арабеск“ е играна в повече от 50 държави. През 40-те години Големинов композира още Симфонични вариации върху тема от Добри Христов (1942), „Селска песен“ – поема за бас и оркестър (1943), Струнен квартет № 3, „Старобългарски“ (1944) и др.

Сред музикално-сценичните творби на Големинов са оперите „Ивайло“, „Зографът Захарий“, балетът „Дъщерята на Калоян“ и др. Квартетите на Големинов са сред най-популярните български образци на този жанр, а „Старобългарски“ и „Микроквартет“ са сред най-изпълняваните му квартети. Известният му Концерт за струнен квартет и струнен оркестър е написан през 1963 г.

През целия си живот Марин Големинов развива активна педагоги-

ческа дейност. Ректор е на Българската държавна консерватория (1954-56), директор на Софийската народна опера (1965-67), академик (1989). Сред изявените му ученици са Пламен Джуров, Емил Табаков, Стефан Драгостинов, Димитър Христов и др. Композиторът е доктор хонорис кауза на Националната музикална академия в София и на Академията за музикално и танцово изкуство в Пловдив.

Той е автор на музикално-теоретични изследвания, учебници, статии и очерци. Трудът му „Зад кулисите на творческия процес“ (1970) е издаден на български и френски език. Марин Големинов е композирал 4 опери, 2 танцови драми, 4 симфонии и други произведения за симфоничен и струнен оркестър, концерт за пиано и оркестър, концерт за цигулка и оркестър и др. Написал е 8 струнни квартета и други камерни творби, както и хорови и солови песни.

В родния му град през 2008 г. е създадено Музикално сдружение „Акад. Марин Големинов“ и е учредена Националната награда. През 2018 г. неин носител е балет „Арабеск“. На името на композитора има също така конкурс за композиция и конкурс за класическа китара. Марин Големинов принадлежи към т.нар. второ поколение български композитори, които формират „българския национален музикален стил“ и издигат българската композиторска школа на европейско ниво. Характерни за творчеството му са фолклорната стилистика и националните сюжети. Освен известен композитор, той се изявява като диригент, музикален публицист и музикален педагог, възпитал няколко поколения български музиканти.

Мария Захариева

Снимка: архив

Ицко Финци – един необозрим талант

На 11 октомври тази година в зала „България“ се състоя юбилейният концерт „Светът е сцена“, посветен на 85-годишнината на един необозрим талант – Ицко Финци. В първата част от тържеството бе показан филмът „Шекспир – най-известният човек, който никога не е съществувал“, режисиран от съпругата на актьора Лиза Боева. Във втората част Ицко Финци дирижира Софийската филхармония и изпълни на цигулка няколко пиеси.

В последните летни дни се срещаме в парка за взаимно удоволствие – той – за да разказва за себе си, аз – да го слушам ненаситно. Ето и разказа на Ицко Финци.

Ицках Финци: Детството ми е свързано с ежеседмични събирания на фамилията у дома – или с голямата фамилия на майка ми, която имаше три сестри, или с компанията от приятели на баща ми. Независимо дали беше семейно или приятелско събиране, винаги имаше някаква програма с различни изпълнения. Докоснах се до музиката и изкуството още в най-ранна детска възраст. Вземах уроци по цигулка още седемгодишен, а в училище свирех на акордеон. Още като деца баща ми тласкаше мен и сестра ми към изкуството, към творчество, внушаваше ни кое е добро, водеше ни на театър и опера, опитваше да изгради добър вкус у нас. Говореше ни за естествеността на поведението на сцената – „Ето, вижте, как естествено се държат...“. В същото време, хем за естественото ставаше дума, хем

Ицхак Финци

когато рецитираше, помня много добре, интонациите му бяха силно театрални, приповдигнато патетично-романтични.

По-късно през годините професионалният ми път беше белязан от изключително ценни срещи с хора като Леон Даниел в Бургас и с цялата „бургаска група режисьори“ – Вили Цанков, Юлия Огнянова,

Методи Андонов; особено ценни са ми срещите с Маргарита Младенова и Иван Добчев, режисьорите от СФУМАТО. Случи се така, че играх в постановки на Чехови пиеси и на двамата. Особено ми е ценна срещата с Едуард Захариев, с когото бяхме много близки приятели.

Валери Петров пък е образец за мен: сверявал съм си поведението по неговото, винаги съм се питал как би постъпил той в определена ситуация.

Гордея се много със сина си, Санчо. Радвам се, че той е толкова напред в професията, в творчеството си. Бързо мисли, много знае за професията, играе в киното, играе в театъра, сега пише и книга. Той е далеч по-напред от мен, така си мисля. И така...

И така стигаме до жена му Лиза, която е с нас. Играе ли роли в живота ви Ицко, питам Лиза.

Лиза: Ицко е изключително многолик, споделя съпругата му, режисьорката Лиза Боева, в живота непрекъснато играе роли. В някои дни аз нямам усещането, че пред мен е един и същи човек, тъй като на него му е интересно да провокира. Често той „експериментира“ върху мен, за да разбере каква би била реакцията от дадена провокация, как би реагирал човекът, с когото има намерение да говори и да му каже нещо.

Ицко Финци: Лиза ми помогна изключително много при написването на последната ми книга. Тя беше човекът зад компютъра, пък аз ходех зад нея назад-напред. Удобството беше, че по нейната реакция аз разбирах кое от нещата, които имах намерение да включа в книгата, би имало стойност и би било интересно за по-младото поколение. По нея сверявах кое да влезе. Бях разбрал, че младите хора не се интересуват от предишния строй, а на мен той ми беше интересен, защото беше пълен с абсурди, злини и нелепости, с неща, несъвместими с нормал-

Музикалното възпитание на Матилда започва от най-ранна детска възраст

ния живот и здравия разум, и бях забравил, че младите не слушат много-много това. Това ме караше да внимавам и от Лиза усещах кое може да е интересно, кое не... Макар че когато съм играл, като актьор, винаги съм имал самочувствието, че от целия актьорски състав аз най-добре съм разбрал какво точно иска режисьорът и с позволени средства съм имал желанието да влияя на групата и да движа постановката в посоката, избрана от режисьора, като че ли аз съм познал точно какво трябва да бъде и... „Не така! Това не така, а така...!“ – много често безсмислено мое занимание, но какво да се прави, много често съм се изживявал като „концертмайстор“, въпреки че днес, от дистанцията на времето, осъзнавам, че невинаги е било точно така и едва ли някой ме е признавал за „концертмайстор“. В съвместното ни творческо обединение „Филизи-33“ Лиза помества

Ицхак Финци на концерта със Софийската филхармония под диригентството на Найден Тодоров, 11. 10. 2018 г.

мои нови написани разкази и за мен е много важно кое тя харесва, кое не харесва... С неин подтик написах приказките „Крал Лир“, „Хамлет“

и „Бурята“, всъщност пиесите ги разказвам като за деца или юноши, като целта ми е да ги заинтересувам, да им е забавна историята, но и да разберат смисъла. Може би тази дейност ще продължи, надявам се. И аз ѝ се доверявам. Щом на нея ѝ харесва, казвам си, значи може би наистина има стойност. Какво си пожелавам ли? Пожелавам си проектите на съвместното ни обединение „Филизи 33“ да имат все повече успехи, да ни осигуряват прехрана, да имаме стимул за работа, а защо не и една световна премиера на „Шекспир – най-известният човек, който никога не е съществувал“, да речем, в Лондон, или някъде другаде, която да предизвика фурор и да провокира дебати по темата.

Семейна разходка край морето

Златна Костова

Ицхак Финци е роден на 25. 4. 1933 г. в София. Завършва актьорско майсторство във ВИТИЗ през 1955 г. Играе в Димитровградския драматичен театър (1955-1957), в Драматичния театър в Бургас (1957-1960). От 1960 до 1966 г. е в трупата на Сатиричния театър, след това се изявява на сцената на Театър „София“ (1967-1988), в Народен театър за младежта (1988-1990), а от 1990 г. е в трупата на Малък градски театър „Зад канала“.

Ицко Финци има роли и в редица български филми, сред които „Преброяване на дивите зайци“, „Вилна зона“, „Закъсняло пълнолуние“, „Щурец в ухото“ и др.

Член на САБ и на СБФД (1973). През 2006 г. заедно с режисьора Лиза Боева създава творческото обединение „Филизи 33“.

Ицхак Финци е носител на награда „за най-добър актьор“: на Международния фестивал на телевизионните филми – Прага, на Международния кино фестивал „Златната роза“ – Варна, на Фестивала на малките театрални форми – Враца, на София филм фест. Получава наградата „за мъжка роля“ за ролята на Димитър Луков във филма „Голямата любов на Д. Луков“ (1983), наградата „за мъжка роля“ в пиесата „Пук“ на Международен фестивал на куклените театри (Варна, 1984), награда „за най-добър актьор“ на СБФД за ролята във филма „Закъсняло пълнолуние“ (1997). През 1991 г. получава Награда Аскеер за цялостно творчество. През 2018 г. му е присъдена наградата за цялостен принос към българското кино на 26-ото издание на Международния филмов фестивал „Любовта е лудост“ във Варна.

Носител е на Орден „Стара планина“ – I степен (2004).

Текстилът е моята голяма слабост

Петра Керкенецова е родена е в с. Цаланица, Пловдивска област, но от много години живее в Карлово и се чувства част от него. Завършила е Художествената академия в София със специалност Текстил. Нейни пана могат да се видят в различни градове на България. Била е дизайнер на промишлен текстил, както и учител по изобразително изкуство. Има самостоятелни изложби в България и Румъния. През май 2018 г. художничката отбеляза своята 70-годишнина. По случай юбилея ѝ в Карлово беше организирана самостоятелна изложба, показваща творби от различни периоди в творческия път на П. Керкенецова.

Г-жо Керкенецова, през май тази година в Карлово беше открита Ваша самостоятелна изложба. Какви емоции Ви донесе тя? Как беше възприета от посетителите? Имаше ли творби, които да им станат любими?

На изложбата през месец май дойдоха много приятели и граждани на Карлово, Пловдив и София. Имаше посетители, които идваха повече от един път, което за мен беше знак, че съм ги впечатлила. Всеки се спираше пред различни творби, така че не мога да определя дали някоя конкретна се е откроявала повече от останалите. Събитието ми донесе много положителни емоции заради

възможността да представя работата си и да чуя оценката на хората.

Спомняте ли си детските си рисунки? Какво обичахте да рисувате най-често?

Винаги съм рисувала по-добре от съучениците си. Четях много различни книги и те влияеха върху избора ми, но приказните герои доминираха.

Кога осъзнахте, че изобразителното изкуство е Вашето призвание?

Като ученичка в Пловдив посещавах самодеен колектив, в който се учехме да рисуваме. Участвала съм още тогава с живопис на самодейни изложби на градско и национално

„Натюрморт“, рисувана коприна 40/42 см

„Реликви“ – текстилна пластика от смесени материали

ниво. През тези години усетих увереност, че мога да продължа с изобразителното изкуство.

Как се насочихте към специалността Текстил, която сте завършили?

Специалността Текстил беше естествено продължение на учебния процес в Пловдив, тъй като там учех в техникум по облекло.

Вашето творчество е изключително разнообразно. Работите с коприна, тъчете пана, имате и множество живописни творби. Имате ли обаче любима изобразителна техника?

Харесва ми да правя живопис, но текстилът е моята голяма слабост. Той съчетава работата с цветове, пластика и рисуване, затова не мога да ги отделя. В последните години напускам много често сферата на текстила и експериментирам в областта на живописиста с маслени, акрилни или акварелни бои.

А имате ли любим мотив, към който се връщате?

Петра Керкенецова на своята юбилейна изложба

Имам предпочитания към импресионистично или абстрактно изразени идеи. Много често рисувам цветя, което е свързано с текстила, защото при него флоралните елементи винаги доминират.

Откъде черпите вдъхновение? Случвало ли се е работата върху някоя творба така да Ви погълне, че да изгубите представа за времето?

Вдъхновение черпя от всички посоки на живота. Когато имам идея да рисувам нещо, винаги изгубвам представа за времето. Това означава, че темата ме е развълнувала и аз се стремя да я изведа максимално добре.

Кои са любимите Ви художници?

Избирам тези художници, които са оставили дълбока диря след себе си, независимо към коя школа или историческо време принадлежат. През различни периоди съм била заинтригувана от творчеството на различни автори, сред които са импресионистите, символистите и абстракционистите, като цяло – от автори, принадлежащи на модерната епоха.

Имате ли любим цвят?

Нямам един любим цвят. За мен винаги е важен начинът, по който са употребени и съчетани помежду си цветовете, така че да произведат

определено внушение или емоция – тъжна, приповдигната, драматична или лирична. Освен това цветът не е самостоятелен, за мен той допълва рисунката и основната идея на автора.

Работили сте като преподавател по изобразително изкуство. В коя роля се чувствате по-уютно – на творец или на педагог?

Категорично предпочитам да бъда художник пред това да бъда преподавател, но е хубаво, когато имам възможност да предам на младите хора знания и умения. Те имат също потребност от това, но и за мен е удоволствие да съм заобиколена от любопитни деца.

Лесно ли е човек да накара децата да се влюбят в изкуството или поне да се научат да забелязват красивото около себе си?

Не е лесно, защото децата помежду си са различни, а и тяхната оценка за красиво е силно повлияна от съвременните медии. Успявам най-вече да помогна на онези ученици, които проявяват повече интерес, особено ако избират път, свързан с изкуството, но се надявам и на другите да съм полезна.

Съпругът Ви, Ангел Стоянов, който за съжаление вече не е сред нас, също е художник. Освен това житейският и творческият му път е свързан с тогавашна Чехословакия. Можете ли да ни разкажете повече за това? Как той възприемаше „чешкия период“ от живота си?

Съпругът ми завърши металопластика в Прага, но преди това беше в Художествената академия в София две години, специалност Скулптура. Той избра обаче да работи с метал и то основно ковано желязо в неговата уникална форма, за което заслуга имат неговите преподаватели и студенти в тогавашната Чехословакия. По дух той беше европейец и това се дължеше на живота му в Прага и на времето, прекарано в Академията за приложни изкуства там.

Били ли сте в Чехия? С какво я запомните?

Била съм в Прага преди около 30 години и бях много впечатлена от

архитектурата и от грижата към историческите паметници. За мен Прага е в сърцето на Европа по дух и по култура.

Има ли картина, която все още не сте нарисували?

Не съм нарисувала съвършената картина. Винаги във всяка творба остава нещо незавършено. Може би затова продължавам да рисувам.

Автор сте на кориците и илюстрациите на някои от изданията и проектите на Факултета по славянски филологии на Софийския университет. Графичният дизайн беше ли предизвикателство за Вас?

Да, за мен създаването на корици и илюстрации беше предизвикателство, но аз харесвам разнообразието в работата и се опитвам да вложа натрупаните знания, опит, умения и художествена култура в тази по-специфична област, като според мен резултатите са добри.

Върху какво работите в момента?

Преди да открия изложбата си, все си мислех как не ми стига времето, за да осъществя и други проекти. Сега съм решила това да се случи, като се завърна към текстила.

Благодаря Ви!

И аз горещо благодаря за вниманието към мен и моето творчество!

Д-р Десислава Вилимовска

Книгите на 2018-а

Годината се изтърколи толкова бързо, че ни се струва направо невъзможно да сме на последния лист на календара... И точно затова ни се иска да я запомним с нещо – например с българските книги, превърнали се в хит тези 12 месеца

Писането май е за всеки

Поне така му се струва на човек на пръв поглед... Очите ни се спускат по редовете на най-популярните родни книги, излезли тази година. Онези, които са предизвикали вниманието на читателя през 2018-а. Но наред с големите имена от занаята, виждаме и много други. Примерно една Ваня Червенкова. През 2003 г. Ваня влиза в новините с нещо крайно неприятно... На оживено място във Варна е простреляна с 6 куршума. 15 години по-късно обаче името ѝ е сред четените писатели. Нейната „Кодово име: Живот“ е нещо като откровение, лична история и заедно с това предупреждение. Ваня междувременно се сдобива с VIP статут у нас, а това вече е едно основание повече книгата ѝ да е търсена.

Феноменът Ваня всъщност се мултиплицира

Под една или друга форма го повтарят автори като Елисавета Логинова, Венета Райкова или дори Мария Лалева. Ако забелязвате, всички са жени – и всички под една или друга форма разказват лична история. А това наелектризира публиката. Венета – известна сега най-вече

заради телевизионното предаване „Папараци“, следва правилата за писане на роман, смело дълбае в душите на героите си, но заедно с това добавя пиперливия вкус на родната действителност. „Скандал“, последното ѝ засега заглавие, е изградено по точно този начин.

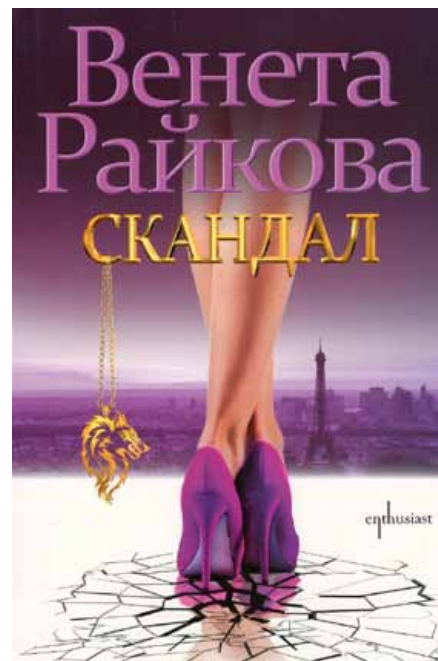
Елисавета Логинова пък се връща към една от родните мистификации... Сигурно си спомняте за дупката Царичина, която военните изкопаха преди 30-ина години при строги мерки за сигурност. Самата Елисавета тогава, в качеството си на енергиен специалист и контактър, ги съветва и напътства. Сега е дошло

времето – чрез книгата „Царичина. Съдбовен контакт“, да надникнем в мрака на тайнствения тунел и ние.

Мария Лалева направи книгата си популярна във фейсбук

„Живот в скалите“ може би е най-очакваният роман през последните две години у нас. Когато излиза, публиката знае части от него наизуст. Причината е фейсбук-разгласата, която Мария – поетеса и сценарист, умело впряга в популяризиране на написаното. Някъде дори определиха книгата като създавана заедно с читателите

– защото те получаваха цитати, които ги караха да искат още, да жадуват да прочетат за героите, за съдбата им... И тук е налице задължителната щипка духовност – майка иска да научи детето си да живее истински, защото дните на Земята ѝ са преброени...

Големите автори – с променлив успех

На фона на писането по сърце, както

можем да наречем създаването от Венета Райкова или Ваня Червенкова, класическите писатели имаха трудната задача да изпъкнат. Но го направиха – и най-вече *Георги Господинов*. Новата му книга „**Всички наши тела**“ показва една закономерна тенденция. Авторът на „Физика на тъгата“ публикува относително рядко и сред четящите има един своеобразен глад за Господинов. За това всичко ново, носещо името му, се приема с радост и благодарност. Като „Всички наши тела“.

Добра година записи и *Ивинела Самуилова*

Сладкодумната разказвачка е обичана заради историите си, в които вписва много от родното... Автор-

ката на „Бабо, разкажи ми спомен“ предложи още една вълнуваща порция българщина през 2018-а. „**Пътеписи за душата на България**“ ни води в различни кътчета на родината, а заедно с това ни среща с българи от онези, за които казваме, че вече са на изчезване.

Тийнейджърите също имат любим български автор

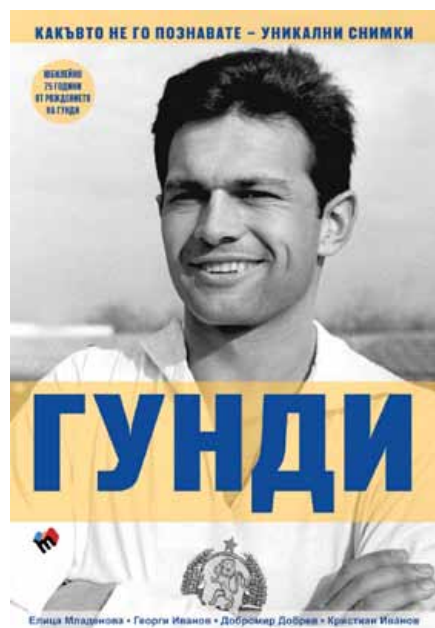
Стан или *Станислав Койчев* е умен и наистина образован млад човек, който намира неочаквано приложение на артистизма си. Преди няколко години започва да прави кратки филмчета, които публикува в интернет. В момента има около четвърт милион последователи, като огро-

мна част от тях са на тийнейджърска възраст. Преди година Стан дебютира и с книга – „**Невидим**“ бързо стана хит в книжарниците... Последва още една тази година – „**Измамен**“, а заедно с нея и двете части на хитроумен бележник, наречен „**Органайзерът**“.

Ренесанс преживяват и спортните книги

Всъщност, футболните, ако трябва да сме точни... 75-годишнината на *Георги Аспарухов-Гунди* стана повод в книжарниците да се появи албум, наречен „**Гунди, какъвто не го познавате**“. Една червена легенда пък се доби с автобиография – излезе

„**Паро Никодимов – с ЦСКА в сърцето**“. А когато вече пригответяхме броя, в книжарниците у нас очаквах и автобиографията на голямата наша осмица – Христо Стоичков.

Десетте според интереса изглеждат така

За база на нашата класация взимаме данните от най-голямата разпространителска верига в България – „Хеликон“. Резултатите са до редакционното приключване на броя, т.е. без последните два месеца на 2018-а. Но и така е любопитно да надникнете сред десетте...

Георги Господинов – „Всичките наши тела. Свържкратки истории“
Елисавета Логинова – „Царичина. Съдбовен контакт“
Станислав Койчев-Стан – „Органайзерът 2.0“

Иво Инджев – „Измамата Сан Стефано. Руско-турската поробителна война“

Никола Крумов – „Малка каменна топка“

Ваня Червенкова – „Кодово име: Живот“

Ивинела Самуилова – „Пътеписи за душата на България“

Венета Райкова – „Скандал“

Станислав Койчев-Стан – „Измамен“
Георги Иванов, Кристиан Иванов, Елица Младенова, Добромир Добрев – „Гунди, какъвто не го познавате – уникални снимки“

Българските книги на 2018-а представи Красимир Проданов

Един ден в историческите градини на Кромержиж и други изненади

Цветната градина на Кромержиж

През моя вече доста дълъг живот съм видяла и съм се възхищавала на много красиви места – замъци, градини и какво ли още не, но ще призная, че видяното и преживяното в Кромержиж ще остане в сърцето ми.

Самото историческо градче Кромержиж ни посреща, нас, трийсетината българи от Остравския български клуб, на 28 септември – деня на чешката независимост и на св. Вацлав. Между другото свети Вацлав е убит от собствения си брат, крал Болеслав I (наречен заради братоубийството „Жестоки“), в далечната 935 г. По-късно Вацлав е канонизиран и е обявен за патрон на чешките земи. След бурите, дъждовете и студените дни този 28 септември беше невероятно слънчев, топъл, небето бе синьо, безоблачно – просто магичен ден! Сякаш самият Вацлав се беше застъпил за нас, там горе... Пиша тези редове от свое име, но съм уверена, че всички присъстващи на

екскурзията членове на Българския клуб в Острава споделят впечатлението ми от прекрасния град Кромержиж. Освен уникалните градини, всички ние преди няколко години имахме възможността да разгледаме и кромержижкия замък.

В Кромержиж времето сякаш е спряло

Още от началото на 12 век Кромержиж е притежание само на духовни лица. Те са били знатни владици и архиепископи от Оломоуц, които по-късно са получавали светската

Изглед към парка

Ротондата

титла „княз“. Замъкът и градините на Кромержиж са били използвани за лятна резиденция.

След многото исторически перипетии (30-годишни войни и др.) кромержижият замък и градините са били в плачевно състояние. Тяхното „възраждане“ се дължи на високообразовани епископ Карл II фон Лихтенщайн-Кастелкорн, който в годините 1664-1695 г. създава Цветната градина и обновява градините под замъка. По-късно градините са подновявани неколккратно от известни италиански и чешки архитекти и от майстори на парковото изкуство.

Невъзможно е да се изброят всички архитектурни ценности, намиращи се в тези исторически градини, както и многобройните растителни видове, които ги красят.

Паркът и градините под Архиепископския замък

Трите влачета, които наехме за разглеждането на парка и градините под замъка, бяха чудесно озвучени и разполагаха с приветлив и грижлив персонал. Движеха се толкова бавно, че можехме спокойно да се докоснем до красивите сини минзухари в градините, както и до свободно разхождащите се пауни. Всички се бяхме потопили в един фантастичен свят на изключителна растителност, често непозната за нас, в съчетание с водни басейни, фонтани, канали, островчета и изкуствени езерца...

Барокова градина с обелиски и скулптури; Сантиментална градина преди, сега Романтичен парк, с усамотени кътчета за тайни срещи, с множество павилиончета, статуи и фонтани; Сребърният мост, свързващ старата част на парка с новата; Колонадата на Помпей в средата на парка, заобиколена от платани, Китайски павилион и други ориенталски и екзотични обекти... И това е само една част от красотите, които предлагат историческият парк и градините под замъка.

При обиколката на историческата част на Кромержиж ме изненада фактът, че между обновените импозантни исторически сгради се намират и обикновени градски постройки с магазинчета, ресторанчета и др., но те са някак си умело съчетани с историческите и представляват едно компактно цяло, просто „не бият на очи“. Удиви ме и чистотата на града – не видях никакви боклучета, фасове, хартийки и др. нередности. Браво на управата на града и най-вече на обитателите му, които явно обичат и уважават мястото, където живеят.

Цветната градина

Вкусният обяд в едно приятно открито ресторантче в историческия център на Кромержиж ни освежи и ние се запътихме този път пеша към прочутата Цветна градина, записана през 1998 г. заедно със замъка и парка в списъка на световното културно и природно наследство (ЮНЕСКО).

Тя била наричана *Libosad*, т.е. Градина за удоволствие и радост и е била създадена от епископ Карл II фон Лихтенщайн-Кастелкорн по проект на италианските архитекти Филиберто Лукезе и Джовани ПиетроТенкала. И тук пред нас се откри невероятна феерия от цветове, от цветни растителни композиции, орнаменти, фонтани с антични скулптури, лабиринти, майсторски оформени от клоните на дюля и глог...

Колонадата от 1671 г. (по-скоро антична скулптурна галерия) е дълга 244 м., като на вътрешната ѝ фасада са изобразени 44 антични статуи на божества от митологията и исторически личности от древна Гърция и Рим, а на външната – 46 бюста на антични великани.

Тя има невероятна акустика – всяка

тихо произнесена дума се чува чак на другия край.

И ние, стари и млади, героично изкачихме тесните криволичещи стълбички чак до горната галерия на Колонадата, за да се насладим на прекрасната панорама, която ни предлагаше цветната градина. Невъроятна красота!

Сърцето на Цветната градина е осемстранният павилион, наречен *Ротонда* (1666-1668 г.), дело на италианския архитект Джовани ПиетроТенкала и представляващ отворена от всички страни постройка със зала, четири изкуствени пещери (*grotti*) и четири малки, богато украсени салончета. Импозантният централен купол в залата е разделен на осем части от прекрасните наситени рисунки, изобразяващи „Промените“

Махалото на Фуко

на Овидий. Цялата Ротонда е декорирана с множество статуи и фрески, със стени, покрити с мозайка от разноцветни камъчета, и тавани с богати гипсови украшения. Изкуствените пещери изобразяват тайнствения и причудлив свят на сатири и други митологични същества... В средата на залата е инсталирано *уникалното махало на френския физик Фуко* (1819-1868), демонстриращо земната ротация (въртенето на земята около оста ѝ) и което е едно от четирите махала от този род в света. Навсякъде в Ротондата е имало

Сирма Зидаро-Коунова и Ярослав Радеcki в Кромержиж

фонтани, които по-късно са били заменени със статуи. Представете си, че там се е намирал и особено сложен механизъм, с помощта на който гостите са били леко и неочаквано освежавани от падащите водни струи, което е било приятно в горещите летни дни, но едва ли е въодушевявало изтънчените дами със сложни фризури и скъпи роби... Водата е била от най-голямо значение за просъществуването на уникалната Цветна градина. И като че ли самата природа е помогнала за създаването и запазването на градината, тъй като почвата е била пригодена да задържа влагата, необходима за отглеждането на растенията.

Да не забравя да спомена за един мил поздрав от Родината. В една част от Цветната градина, наричана „образователна“ (в която има повече от 20 000 различни растения) в една от легите гордо стърчаха гъсти снопчета със светлолилави цветчета – нашата родна чубрица. Това много зарадва присъстващите български домакини. Цветната градина и градината под замък са едни от най-известните и най-запазените паметници на градинска архитектура в Европа.

Неочаквана среща с Радеcki

За всичко интересно от Цветната градина увлекателно ни разказа г-н Ярослав Радеcki, който според мен е голям майстор на словото. Името му, което прочетох на висящата визитна картичка, ми припомни славни страници от българската история. На въпроса ми дали има родствена връзка с ген. Радеcki от Руско-турската война през 1877-1878 г., той ми отговори, че негов пра-прадядо е легендарният генерал-фелдмаршал Ян Вацлав Радеcki (нем.- Johann Joseph Wenzel Anton Franz Karl Graf Radetzky von

Radetz, чеш. Jan Josef Václav Antonín František Karel hrabě Radecký z Radče). Именно на негово име е бил кръстен и австрийският параход „Радеcki“, на който нашият велик революционер и поет Христо Ботев с четата си принуждава капитан Дагоберт Енглендер да спре на десния бряг на Дунав край с. Козлодуй. Тези исторически моменти пресъздава Иван Вазов в стихотворението си „Тих бял Дунав“.

Но това не е всичко. Има още един генерал Радеcki – Фьодор Фьодорович Радеcki, който е записан в българската история с огромния си принос за Освобождението, като главнокомандващ руската армия в боевете при Шипка и Шипченския проход. Той нанася решително поражение на Централната турска армия, начело с Вейсел паша (27-28.12.1878 г.). И отново си припомням Вазовите стихове: „Йоще миг – ще падне заветният хълм. Изведнъж Радеcki пристигна със гръм.“ („Опълченците на Шипка“).

И този руски генерал е от разклонената „династия“ Радеcki. Той е далечен роднина на нашия Ярослав Радеcki от Кромержиж, който освен че е мил, скромен и интелигентен човек, е и превъзходен разказвач. Трябва да завърша разказа си, но все не мога да намеря най-подходящите думи, характеризиращи Кромержиж... Може би красота, култура и спокойна атмосфера. Това е Кромержиж, градът, в който времето е спряло и където бих искала да се завърна, за да почувствам отново онова магично безвреме.

Сирма Зидаро-Коунова

Членове на Българския клуб в Острава в градините на замък

Из исландските земи

През 2013 г. Исландия е класирана като 13-та най-развита страна в света (според Индекса на човешкото развитие на ООН)

Когато за пръв път стъпих на исландска земя в началото на пролетта, няхах никаква представа, че отново ще се завърна там, а още по-малко, че това ще се случи толкова скоро. Ако някой ми беше казал, че повод на второто пътуване ще бъде покана за рисуване, съвсем пък нямаше да повярвам...

Та понякога картите се подреждат съвсем неочаквано и една отменена в последния момент Airbnb резервация (ох, това е една дълга история, в която са замесени поляци, азиатци и „афро-исландци“, една разочарована Петя и безумни планове за спане в колата под наем при минусови температури) ще те заведе до последната свободна стая в най-уютната къща за гости на острова, а една откъсната страничка от тефтер с кратко послание ще те събере с невероятни хора, влюбени в необяснимия чар на исландската земя и нейната музика.

И ето ме половин година по-късно, отново стъпила на онова парченце земя между Европа и Америка,

безкрайното синьо е зад прозореца на стаята ми, музиката е JFDR (млада исландска изпълнителка с вълшебен глас), навън ситно ръми дъждец, вътре ухае на кафе и шоколад и имам цяла седмица, за да добавя детайли от себе си по стените на това приказно място.

Намирам се в Кеплавик (изписва се Keflavik, но се чете Кеплавик), със своите близо 13 000 жители това е шестият по големина град на острова и едва ли ще чуе за него нещо друго, освен че именно тук се намира международното летище, което обслужва полетите от и към Америка и Европа. За туристите градчето е отправна и крайна точка в маршрута им из исландските земи и никой не се задържа тук за повече от вечер.

Отседнали сме в същата къща за гости, която ни приюти след непланираната отмяна на ношувка при предходното пътуване... Къщата всъщност е малко хотелче с 6 стаи на брега на океана. Оградата на двора сякаш тайнствено дими, но

всъщност зад нея се кипри малък басейн с минерална вода, обграден от причудливи дървени фигури на неznайни духове. Нестандартни дървени форми са изпълнили цялата къща, смело дизайнерско решение е превърнало дървената макарка за кабели в табла на спалнята, на тавана – вместо полилей се кипри тенджерата, вулканични камъни обгръщат огледалото в банята, а стените са изрисувани от артисти от цял свят... Всяка стая има своя атмосфера, а моята задача е да оставя и аз част от своето изкуство по стените на това чудно място. Имам една седмица, за да творя на воля, а визията, която ще създам, е оставена изцяло на въображението ми.

Всеки ден е нова среща с нови лица откъде ли не – канадец, завръщаш се от Украйна, където е преследвал семейна история; индийка, която току-що е погребала дядо си в Лондон, но невъзможността за директен полет я приземява в Исландия за ден; естонец, който мечтае да работи в музей, но прави анкети за статисти-

Ледената страна е островна държава

ческа агенция на летището в Кеплавик; немска двойка младежи, която на косъм се е измъкнала от снежната буря на север и още не може да обуздае емоциите от преживяното по пътя... и моите невероятни домакини – Анди и Юки, които са превърнали къщата си за гости в уютен дом за пътешественици, приготвят най-уханното еспreso на света и най-вкусния сладкиш с бананово сладко! И макар че в ранен октомври появата на северно сияние е все още рядкост, този път имахме късмет да му се насладим в цялата му прелест, а предишната ни среща с него през пролетта ни се стори като пиратска демоверсия на фона на новото преживяване... По тези географски ширини сиянието се явява между септември и април, но за да успеете да го видите, е нужно чисто нощно небе и силна слънчева активност, а тези две предпоставки рядко се

Пустош, която граничи с извънземен пейзаж

комбинират в една вечер. Ако излезете в покрайнините на града след залез слънце, най-често срещаната гледка са туристи, разпънали стативи с фотоапарати. Всички дебнат сиянието и се надяват късметът им

да проработи.

Но времето – уви – има свои собствени планове и разбирания и можеш със седмици да дебнеш на едно място и сиянието така и да не се покаже. За исландската природа мога да кажа само – не я подценявайте! Времето тук е наистина капризно и съвсем непредвидимо и в рамките на едно денонощие може да се обърне от слънчево лято в непроходима зима (а пътищата да бъдат затворени неочаквано), но гледките са, меко казано, невероятни! Мислите, които те връхлитат... Те трудно могат да се съберат в изречение, отнемат ти думите буквално и те оставят да дълбаеш в собствените си усещания, да

се разтваряш в тях и да се чувстваш щастлив по непознат досега начин. Спомням си коментара на майка ми, когато разглеждаше снимките от първото ни исландско пътуване – „ами то голяма пустош в таз Исландия.. какво толкова й харесват?!“ Така е – пустош, която граничи с извънземен пейзаж. Буквално! Безкрайни каменни полета от застинала черна лава от едната страна и ревящ океан от другата... Можеш да караш с километри по крайбрежния път и да не срещнеш жива душа – ни човек, ни животно, ни птица. Ясното небе за секунди се загубва в оловно сиви облаци и имаш усещането, че светът около теб е черно-бял филм, а ти си последният оцелял човек на планетата. Слънцето се загубва в сивото изведнъж, дъждът вали отвесно и сякаш няма край... и пак изведнъж небето се избистря и отпред изскача

Ясното небе за секунди се загубва в оловно сиви облаци

Самотен замък се издига сред безкрайните полета

сияеща дъга, която отново връща цветността на пейзажа. Жълто, черно и синьо – това са цветовете, които се редуват пред мен. Жълти мъхове, черни камъни и синьо море...

Димяща и подскачаща земя, която не подлежи на опитомяване. Тя задава ритъма на живот на острова (и не само). Всички си спомняме изригването на вулкана Ейяфятлайокутъл през 2010 г., което наложи затварянето на въздушното пространство над почти цяла Европа заради пелената от вулканична пепел над континента. Но вулканите далеч не са единствената опасност. Снежните бури връхлитат острова неочаквано и могат да парализират живота за дни. През зимата голяма част от пътищата са затворени заради лошото време... А когато времето е лошо, местните просто не отиват на работа и си стоят у дома на топло под одеяло с книга и котка. Идилия, нали?

А като казах котка – не мога да не спомена исландските котки, които са опитомили голяма част от населението. Във всяка къща, където отсядахме, имаше поне по един представител на този животински вид... Котки спокойно се разхождаха и по улиците на Рейкявик – сякаш те са господарите на града. Всяка – с нашийник, звънче и тежка походка. Поспират за миг, за да ги погледя, но бързо ми обръщат гръб и тръгват по някакви техни си котешки работи. Вероятно бързат към пристанището, където са рибарските складове...

Нямаше как да не добавя една котка към изрисуваните стени в къщата на Анди и Юки, в една от баните – съвсем до огледалото се усмихва едно жълто ухо...

Често спомените ме връщат към октомврийската ми седмица на това парче земя. Колко малко съм видяла от него, колко много има за разглеждане, за изживяване... Мечтая следващия път да отида в разгара на зимата, когато слънцето се показва едва около 11 ч, за да се скрие отново едва след четири часа... кратичък ден. Какво ли е усещането тогава? Как ли се движи животът в тази безкрайна нощ? Как ли учениците ходят на училище по мръкнало? Има ли туристи тогава и какво ли виждат... През последната година сякаш изцяло преосмислих географията на пътуванията си. Ако преди съм преследвала места, то вече искам да догонвам онези необясними явления, които можеш да срещнеш само в определено време на годината и само на определена географска ширина... при това, ако имаш късмет... но да видим. Едно е да искаш, а съвсем друго е да имаш пари и време за целта. Но все отнякъде трябва да се започне. Първо са мечтите, а после – всичко останало! Нали?

Петя Константинова

Имахме късмет да се насладим на нещо необикновено

10 интересни факта за Исландия:

1. В Исландия бирата е забранена до 1989 г.

До 1915 г. в Исландия изцяло е забранена употребата на алкохол, но малко по малко алкохолът започва да навлиза в исландския бит, като последна се „легализира“ бирата. В исландските супермаркети няма да намерите алкохол (освен слабо алкохолна бира). Алкохолът се продава отделно в специализирани магазини.

2. Исландските коне се славят като една от най-чистите породи в света. Но това си има своята цена – в Исландия е забранен вноса на коне „отвън“, а ако изнесете исландски кон извън острова, той няма право да се завърне обратно.

3. В Исландия няма железопътен транспорт. Причината за това е изцяло географията на острова.

4. Половината от населението на страната вярва в съществуването на елфите.

5. Най-високата разрешена скорост за движение по пътищата на Исландия е 90 км/ч.

6. Най-късият зимен ден е измерен в столицата на Исландия, Рейкявик. По време на зимното слънцестоене изгревът е в 11:22 часа, а залезът в 15:39 ч. – денят се стопява за 4 часа и 7 минути.

7. Исландия притежава най-много на брой шахматисти на глава от населението.

8. Националният спорт на Исландия е хандбал.

9. Около 85% от електроенергията в Исландия е от възобновяеми източници, повечето от които са геотермалните извори на територията на острова.

10. В Исландия няма гори.

Васил Самоковлиев

„Да се завърнеш в бащината къща...“
 Лесно му е било на Поета – прибира си се у дома и всичко е така, както го е оставил. Дори да бе отсъствал и десетилетия, по онова време всичко пак щеше да е на мястото си. След нашето дълго отсъствие, на предела на два века и две системи, заварвам бащиния си дом в родното Поморие притиснат от вси страни от високоетажни монструми, изникнали на мястото на предишните ни съседи и най-вече там, където някога бе част от прочутите поморийски солници. На двайсетина метра от него пък стърчи горд светофар, а под прозорците му на север се е ширнал от двете страни на пътя паркинг. Лято е, август. Решаваме с Татяна да спим в някогашната си спалня, за да оставим щерката, зетя и внуците да се ширят в апартамента, който ние сме си купили и спретнали за лятно жилище. Прозорците ѝ са широко отворени, нямаме климатик. Отвън нахлуват всички възможни звуци, които издават колите, спираци и потеглящи от светофара. Шумът е непоносим, имам чувството, че сме легнали на тротоара и всеки миг някой невнимателен водач ще връхлети отгоре ни. По едно време нахлува нов, още по-силен и пронизващ звук – отсреща, на стената на съседите, само на десетина метра от леглото ни, автоматично се е включил климатик. Не издържам, скачам, побутвам леко задрямалата

Завръщането

Татяна, сънена тя взема някои от нещата ни, без да ме кори, врътва ключа и тръгваме през среднощния, все още буден курортен град към апартамента си в поморийския „Рашън таун“. Да ни прощават децата, но ще трябва някак всички да се поберем там, няма как, на тясно, но пък поне на тихо. От последните десетилетия на миналия век, та до ден днешен животът ни се променя така стремглаво и динамично, че нямаш време да го осъзнаеш, камо ли да го осмислиш. Няма да се оплаквам, няма смисъл – умният човек трябва да възприема живота си такъв, какъвто е, и да му се радва. А от камбанарията на нарасналата възраст трябва всичко да поемам само и единствено с чувство за хумор. Всички български приятели, които ни заобикаляха в Прага, предричаха как няма да ни е лесно, някои използваха и по-черни краски, рисувайки очакванията ни промени. Разбирам ги, всички те редовно прескачат до родината и добре знаят как стоят нещата там, сравняват с начина си на живот в Чехия и се наслаждават на предимствата му. И ние с Татяна добре знаехме какво ни чака, и ние сравняваме, и ние знаем плюсовете и минусите в едната и в другата посока. Аз обаче няма да ви занимавам с това, сигурно ви е писнало от едно и също, няма да намесвам политиката и политиците на т.нар. „преход“, няма да се вайкам, да се самосъжалявам, няма да нападам, да коря, да давам съвети – това са го правила, правят го и до днес мнозина както от ляво, така и от дясно. Няма да ви разстройвам с реалности, които познавате по-добре и от мен. Години наред общуването ви с моята скромна персона предизвикваше усмивки на лицата ви, защо да не продължа със същия, ироничния си тон?
 Ще се опитам да опиша впечатления и преживявания от първите си сблъсъци с българската действителност, които са толкова абсурдни в нашата уникална държава (както я наричат юнаците от „Господари на ефира“), че няма начин да не ви развеселят. Досещате се, че една такава промяна от един свят в друг, от един стандарт в друг, е свързана с много битови перипетии, които не се преодоляват никак

лесно. Да оставим подробностите по преместването от Прага в Пловдив, ремонта на четиридесетгодишния ни панелен апартамент, общуването с т.нар. майстори и обикалянето по магазините за ново обзавеждане, в това не влагах емоции, приемах всичко като неизбежност и в крайна сметка мисля, че добре се справихме с Татяна. Е, тя като грижовна стопанка всичко изживява по-емоционално, имаше и сълзи при вида на апартамента ни след опустошителната намеса по стените, мебелите и вещите в него от хората, които уж щяха да ни го пазят, но бързо се съвзе, стисна зъби и поне-се достойно кръста си. Това са неща, с които всеки се е сблъсквал, затова ги и подминавам.
 Обект на моето внимание и на иронията ми стана пловдивският градски транспорт. Ако взема насериозно всичко, което ми правеше впечатление в неизбежното ми общуване с него, ще трябва, казано накратко, да апелирам за оставка на пловдивския кмет и предаване на прокурора и кого ли не от „безмозъчните“ му чиновници. Не искам да обиждам никого, но това, което ще ви опиша, навява на безмозъчност, а кавичките са, тъй като цитирам двама пловдивски таксиметрови шофьори, които – докато ме возеха – така наричаха клиентите си. Никого не уважавали, не пазели колите им и блъскали силно вратите, когато затваряли. И тъй като и аз явно влизах в това число, след втория не се стърпял и като слязох, блъснах вратата на тъй драгоценната му другарка. Спестявам ви последвалите речевни изблици. Отстрани присъствието на автобусният парк на фирмите, които са поели градския транспорт, изглежда доста приятно. Нови, бели, средни, по-големи и по-малки автобуси кръстосват пловдивските улици и булеварди, някои дори стигат и до близките села, отдалечени поне на 10-15 километра от града на тепетата. На повечето от спирките има светлинни табла, отразяващи движението им, прилични стъквени будки със скамейки и живописна карта на града, върху която с многоцветни черти са отбелязани отделните линии. Дотук добре, даже много добре. Но... започват да те

нападат въпроси, на които не виждаш логичен отговор. Първото, което ти хрумва, е позната схема за усвояване на общински и европейски пари, при което натежават нечии гуши. Същото обяснение си даваш и защо частни фирми, а не общината на големия град. Второто са шофьорските словесни оценки, които споменах, само дете не съм сигурен към кого да ги отпратя – към общинарите или към себеподобните си съграждани.

Представете си, че сте в Пловдив, не ви се дават пари за такси и решавате да вземете някой градски автобус. Оглеждате се за спирка, намирате я и искате да разберете кои номера автобуси минават от тук и накъде водят. На старинна ламаринена табела виждате изписани с бяла блажна боя номерата, продължавате да се оглеждате, за да разберете маршрутите им и стигате до картата. Ако разполагате с много време, умеете да различавате добре нюансите на цветовете, с които те са отбелязани, а и сте завършили специален курс за разчитането ѝ, може и да стигнете до някаква цел. Е, може и добър човек да ви посъветва да изчакате всеки един автобус, да разчитате табелите, сложени на някое от предните му стъкла, където е отбелязано през кои познати места в града минава. Добре, надявате се, че ще успеете да разчетете споменатите табели. Ако автобусът изобщо спре. Спирка, неспирка, шофьорът решава дали да спре или не. Сега пък искате да узнаете на какви интервали минават автобусите – за подробно разписание, на каквото сте свикнали в Прага, не се и надявайте. Оставате в неизвестност. Никой никъде не е отбелязал в колко тръгват първите автобуси, например, и в колко минават последните, за интервалите между тях. Едно време поне имаше такава информация, по табелите пишеше, да речем, че минават на половин час. Е, не че се знаеше кога е почнал този половин час и кога свършва, но това бе друга смешка от друго време. Тук е мястото да спомена една невероятна смешка от днешно време, за която не отрих никакво логично обяснение, освен шофьорския жаргон, категоризирайки хората, които са я конструирали. Пешеходна пътека на оживен булевард, със светофар. Заставам и чакам зелено. Чакам дълго. По

едно време виждам отсреща някаква жена застава до стълба, протяга ръка и натиска някакво почти незабележимо копче на самия стълб – след малко светва зелено. Приближавам този до мен, поглеждам откъмто улицата и виждам същото копче! А стига бе! Ако не знаеш, и през ум няма да ти мине, че копчето за промяна светлините на светофара ще е така монтирано: сякаш нарочно не от страната на пешеходците, искат да го скрият от теб, та като го откриеш, истински да му се зарадваш! На спирките се запознах и с други постижения на съвременната комуникация с техническия напредък. Творение между сандък и телефонна будка, което според мен би трябвало да бъде автомат за билети. Много полезно нещо, особено в Пловдив, където пътникът плаща или на кондуктор, или на шофьора. Машинарията мига, привлича погледа ви и прочитате на малко мониторче: „Автоматът не работи“?! Подобна веселба ви чака и при качването от задната врата на автобуса. И там ви посреща някаква шкафче със светло прозорче, от което разбирате, че то е предназначено за прилагане на картата за ония пътници, които са се снабдили с такава. Подробно ви се обяснява как и къде да приложете картата си, после следва надпис: „Апаратът не работи!“ Е, как да не се развеселиш!

Ще ви развеселят и светлинните табла, които би трябвало да показват след колко минути идва този или онзи автобус. Би, ама не! В повечето случаи сочат едни номера с минути между двайсет и трийсет, а междувреме минават други номера, след тях и такива, които би трябвало да дойдат поне след половин час време – според „Лъжливото овчарче“, както от пръв поглед нарекох тази електронна придобивка на пловдивските граждани, дар от общинската управа. Приключвам с транспортната тема с едно забавно хрумване, породено от наблюдения този път в софийския транспорт. Летейки за Чехия или за Германия, обикновено отсядаме у стари, всеотдайни приятели, които от както се помним, все ни приютяват, та и глежат с пищни трапези. Апартаментът им се намира в квартал по линията на автобус 94, идващ от Дървеница и пълен със студенти. Досещате се, че всеки от бъдещите ни образовани спе-

циалисти е забил поглед в смартфона си и дори не забелязва, че над него едва се държи на краката си старец или старица, инвалид, бременна или майка с пеленаче. По-страшна девалвация, срив на възпитанието у тази генерация българи едва ли е имало във вековната история на нашия народ. Но както и да е, свикнахме и с това, опитваме се и ние да не ги забелязваме. Друго исках да споделя – какво ме развесели при последното ни пътуване с автобус девет четири, както сега се изразяват младите. На една от спирките, пред един от факултетите на Софийския университет младежта масово се изнесе, ние с Татяна и приятелите ни седнахме и тогава забелязах табелата, поставена там, където са две седалки една срещу друга. Имаше знак, а и пишеше, че тези места са за, не помня точно кои категории пътници и как бяха дефинирани, но ме развесели последната от тях: „...за хора с увреждания.“ Виж ти, така значи! Затова студентите и студентките се настаняват там с пълно право! Та те са видимо, демонстративно с увреждания – липсва им елементарно семейно възпитание и каквото и да е уважение към по-възрастните!

Ей такива хрумки си търся, опитвам се да се забавлявам, за да не завию от обида. Не, млъквам, няма да продължа. И все пак задавам си на глас въпроса: „Какво ли още ни чака?“ Боя се да не ме налегат мисли за емиграция. Не, за Прага нямаме никакви шансове – с двете мои пенсии и с Татянината ние дори наема не можехме да си платим, нали затова я и напуснахме. За друга емиграция се сещам, друга, в която също вече съм бил и ми е до болка позната – вътрешната...

Ще видим, времето ще покаже. Засега се адаптираме, благодарение на спестяванията си, крачим все още с бодра крачка в редиците на стотинкоброячите, все още не знаем как ще избутаме зимата, колко ще ни струват водата, електричеството и насъщният, но се успокояваме с мисълта, че българинът знае и две и двеста. Какво пък толкоз, били сме на две, поживяхме си на двеста в чешко-гръцки измерения, колко му е пак да си се приберем у дома на две, нали?

Та така...

Васил Самоковлиев

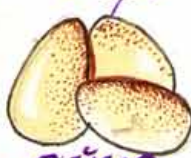

БЪРНАТА БАНИЦА

Продукти:

1 пакет
кори за баница

3бр.
яйца

~ 300 гр
сирене

кофичка
кисело мляко

~ 100 ml
олио

ч.л.
сода

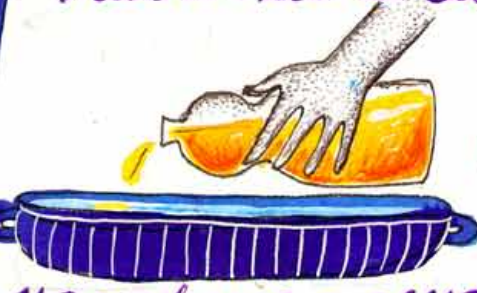
Намажете с олио дъното на тавата

Преварително намазкайте сиренето в дълбок съд

Отделете 2 кори и ги разстелете в намазнената тавичка и ги

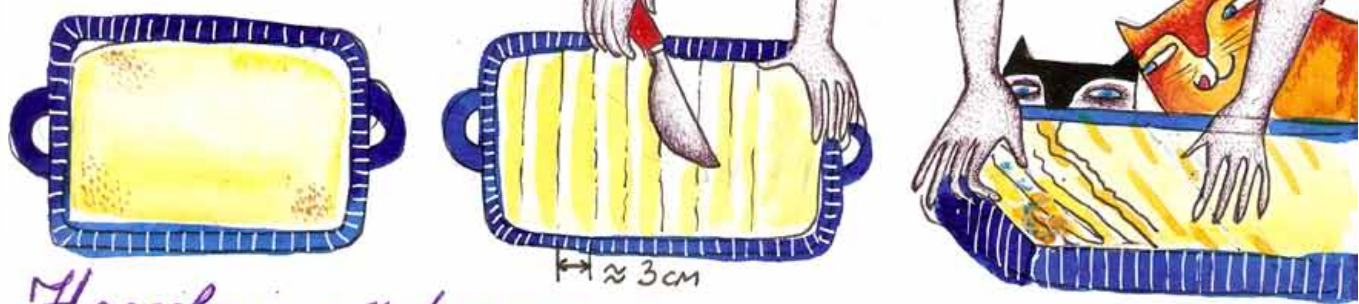
намажете с олио

Поръсете със сирене

Редуваме по 2 кори, олио и сирене, докато корите свършат. Последната-най-горна-кора оставаме чиста.

Нарязваме с нож корите на ленти с ширина около 3 см, след което внимателно обръщаме лентата по лентата така, че плънката на всяка лента да гледа нагоре, а корите да са напречно на дъното и успоредно на стените на тавата.

Загряваме
50ml олио

Заливаме баничката

Разбиваме
≈ 200°
≈ 30-40 min

Заливаме равномерно и пригладваме с лъжица

Печем до затвердяване в предварително загрята фурна

Рисунки: Петя Константинова

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Почтенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 2201279334/2010 или по пощата на адрес: o.s. Vazražďane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

**За контакти:
o.s. Vazražďane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu**

Българи брой 5-6/2018

Издател:
Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република:
E 13282

Главен редактор:
Мария Захариева

Редакционен екип:
д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов

Сътрудници:
Снежана Таскова, Пламен Тотев, д-р Тая Янкова, Стефан Кисьов, Даниела Горчева, Татяна Борисова, Минка Атанасова, Борислав Гърдев, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Луиза Станева, Здравка Славова, Васил Самоковлиев, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Бойка Асиова, Петя Константинова, Сирма Зидаро-Коунова, доц. Стефан Дечев, Евгения Бернщайн

Дизайн: Владислав Цонев

Година 17, брой 5-6/2018

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: Grafikshop s.r.o.
Дадено за печат: 19. 12. 2018

Цена: 60 крони
Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazražďane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 5-6/2018

Adresa redakce a tel. spojení:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XVII

Periodicita: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 5-6/2018

Den vydání: 28. 12. 2018

Evidenční číslo: MK ČR 13282

Vydavatel: Vazražďane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

„Българи“, списание за българите в Чехия

Българи

„Възраждане“ „Българи“ Абонамент Фото галерия Връзки

Архиви броеве

- 2005 година
- 2006 година
- 2007 година
- 2008 година
- 2009 година
- 2010 година
- 2011 година
- 2012 година
- 2013 година
- 2014 година
- 2015 година

„Българи“ 2015, брой 1
„Българи“ 2015, брой 2
„Българи“ 2015, брой 3
„Българи“ 2015, брой 4
„Българи“ 2015, брой 5-6

Списание „Българи“ 2015, брой 5-6

Разгледайте списанието по рубрики - Съдържание:

Българската общност

- Муниципален празник в Рудолфинци
- Среща с Елена Радичева | Коледа в Неделното училище в Върби
- Коледа в училище „Възраждане“
- VII-Българска Коледа в училище
- Адитент концерт в зала „Мартели“
- „Съединението прави силата“
- Симеон Симеонов – един достоен българин
- Ангамбъл „Лили“

Годишнини

- Връщането на Юноа Добружци на България
- Горди Киосеванова
- Забравеният подвиг на българските прависти
- Пътешествия и разходки
- Разходка в парка „Пуховице“
- Музеят за история на изкуството във Виена
- Киото – културната столица на Япония
- Хирошима – градът-феникс

Култура

- Асен Блатечки: Аз съм един щастлив човек!
- Писмо до Юноко от Прага
- Стоянка Мутафова
- Прозорец към душата на художничката Мила Милчева
- Български работи
- Християн Милчева – поезия
- Фолклорът в края на България
- Чурина без начало и без край
- Сотвореният международен конкурс „Литерни гласове“
- Зв един неочакван въпрос
- Пловдив – европейска столица на културата 2019 г.

Българо-чешки връзки

- Как се пише и поемка за постмодерен роман

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.bulgari.eu Facebook: [Bulgari Vazrazhdane](https://www.facebook.com/BulgariVazrazhdane)

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА
ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

БСОУ „Д-р Петър Берон“

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ ПРАГА

НАЧАЛО НОВИНИ ПРИЕМ ИСТОРИЯ ГАЛЕРИЯ ЗА УЧИЛИЩЕТО КОНТАКТИ ПОЛЕЗНИ ВРЪЗКИ

www.bgschool.eu

Илко Ганев, Бойка Велкова и Теодосий Спасов пред паметника на Франц Кафка в Прага, април 2018 г.

Бойка Асимова и Васил Самоковлиев на литературната среща в Дома на националните общности, май 2018 г.

Божана Апостолова и Бойка Асимова в Българското посолство

Сдружение „Възраждане“ 2018

Литературната среща с Божана Апостолова и Бойка Асимова привлича почитатели на литературата

Художничката Петя Константинова на откриването на своята изложба в Дома на националните общности, 01.11.2018 г.

Константин Ян и Игор Ян

Клара Зайкова

Михаел Форц

Светлана Янова, Дана Коклес и Игор Ян

Коледен концерт на сдружение „Възраждане“ 11.12. 2018 г., Рудолфинум – Сукова зала

Бурни аплодисменти и цветя за изпълнителите